

Núm. 845

FEBRER 2003

4 €

MUNTANYA

EXPOSICIÓ

del 10 de desembre de 2002 al 30 de juny de 2003

els sentits del vi

Palau Robert

Centre d'Informació
de Catalunya

Passeig de Gràcia, 107
08008 Barcelona
Tel. 93 238 40 00
Fax 93 238 40 10

www.gencat.net/probert

Horari de visita:

dilluns de 16 a 19.30 h
de dimarts a dissabte
de 10 a 19.30 h
diumenge i festius
de 10 a 14.30 h

Visites concertades:

telèfon de reserves
93 292 11 71

Com arribar-hi:

Metro: línies 3 i 5
estació Diagonal
Ferrocarrils de la Generalitat;
estació Provença
Autobusos: 6, 7, 15, 17, 22,
24, 28, 33, 34, 68 i T1

Generalitat de Catalunya

Amb el patrocini de

Caixa Penedès

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. E-08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@arrakis.es
Secretari: Joaquim Bordons
Consell de redacció: Francesc
Beato, Joaquim Bordons, Francesc X.
Gregori, Josep M. Panareda, Miquel
Rafa, Josep M. Sala
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Dissenyador i maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01,
adreça electrònica: adolfgar@jazzfree.com
Fotomecànica: Sorrosal, SA.
Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958
ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 4 euros (IVA inclòs)
Preu de la subscripció anual: 22 euros
(IVA inclòs) (sis exemplars).
A l'estranger: 32 euros
Comanda de números endarrerits a la
redacció de la revista.
La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.
La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya es publica sense cap finalitat lucrativa.
El ©copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibit la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXVII, Vol. 107, Núm. 845, febrer 2003

Portada: La pujada al Truc Blanc (Val Grisenche), al fons, a l'esquerra, la Pointe du Nant Cruet (3.610 m).
Foto: Melitó Queralt

Editorial	2
El mapa del Montseny, les Guillerries i el Collsacabra de Juli Serra, 1888, per Josep Tarrés i Turón	3
Moments estel·lars en la història de la muntanya (2), per Agustí Jolis i Felisart	6
La via ferrada Regina (serra d'Aubenc), per Antoni Cabré i Puig	8
El tour de Birós (Coserans, Occitània) (i 2), per Joan Puras i Rexach	11
Val Grisenche (Vall d'Aosta) amb esquís, Melitó Queralt	20
Botànica a Barcelona, 1: la mèlia, M. dels Àngels Sagrera i Marigó	23
D'Estavar a la Cabanassa, seguint les vies romanes de la Cerdanya, per Josep Nuet i Badia i Lluís Willaert i Garcia	25
Primer encadenament Consusa superior, inferior i Miraval, per Àlex Batllori i Lacueva	34
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	37
Notícies, llibres & mapes	41

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina. Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits

d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet), preferiblement fets en Corel Draw o Illustrator.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

El llibre blanc de l'esport a Catalunya

La Secretaria General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya està portant a terme la confecció del llibre blanc de l'esport a Catalunya, recollint les experiències i opinions dels estaments, persones i entitats relacionades amb l'esport. El Centre Excursionista de Catalunya ha estat escollit com a entitat participant en els debats que han de portar a la redacció definitiva del document, i ha basat les seves aportacions en els termes que s'expressen en aquest editorial.

El món excursionista i muntanyenc és un món de practicants sense espectadors, això configura, en general, un tipus d'esportista (que també es pot trobar en la vela, la bicicleta, l'esquí, etc.) que manifesta un clar distanciament respecte al competidor per excel·lència i, més encara, un cert menyspreu pels esports espectacle o els esports de masses.

Ara bé, malgrat aquesta «puresa» conceptual, des de fa uns trenta anys la competició també entra amb força en la pràctica muntanyenca. I ja tenim avui els esports de muntanya saturats de curses, campionats, marques, rècords, etc. En l'alpinisme, l'escalada, l'esquí, s'han introduït formes de pràctica i competició noves, algunes novíssimes, i l'excursionisme més clàssic va veient com sorgeixen ofertes d'activitats professionalitzades des de l'àmbit de les empreses dels esports d'aventura.

I de la mateixa manera que el concepte genèric d'esport va fer convergir en un tronc

comú una multitud de pràctiques de lleure —formes culturals, en definitiva (aquí caldria endinsar-se en com s'obre pas el lleure en les activitats humanes ordinàries)— que en els seus orígens no es van plantejar mai si eren o no esport, avui veiem com d'aquest tronc comú, que encara volem creure que és un concepte definitori integrador, en surten més i més variants, més i més conseqüències socials, econòmiques, mediàtiques, etc., de manera que d'aquesta definició quasi única que teníem de l'esport, en surten branques i més branques que converteixen el terme «esport» en un concepte complex i difícilment definible, desorientador i carregat de connotacions alienes al mateix esport, que s'hi confonen i barregen.

Si definim l'esport com la pràctica i el gaudi d'una activitat tipificada com a tal, dintre de les pròpies possibilitats, en un entorn motivador, sense pressions ni condicionants de cap mena, si creiem que l'esport ha aportat als qui el practiquen uns importantíssims elements de renovació i equilibri personal, si pensem seriosament que cal introduir conceptes clars en la definició de les polítiques esportives de les institucions, aleshores cal dir que s'ha de començar des de baix de tot, tan aviat com es puguí, en forma d'una educació dels nens, a les escoles i a les famílies, sobre què és l'esport i sobre allò que pot ser per a ells.

Davant d'un futur dels nens i nenes en què l'esport

jugarà (o podrà jugar) un rol de renovació i equilibri personal, que indubtablement els podrà ajudar a caminar per la vida, cal una formació completa que possibiliti una tria d'aquella pràctica més adequada per a les seves preferències i capacitats. No s'hi val a empènyer l'esport escolar únicament vers la competició, amb totes les conseqüències negatives que això té per a molts. Cal introduir també a les escoles el concepte global d'esport i la formació en esports no directament competitiu (i assequibles) com l'excursionisme, la muntanya o la bicicleta, per exemple (i l'esquí a les zones amb pistes pròximes). La introducció de la competició pura en l'esport escolar pot ser un error si no s'equilibra amb l'ensenyament i pràctica, amb la mateixa intensitat, dels esports no competitiu.

La xarxa d'associacions i clubs que Catalunya pot oferir a l'esport en general, i la quantitat de gent voluntària disposada a fer gaudir els altres d'allò que ells estimen, poden arribar a entrar en crisi si el brancatge espès i complicat que ha sortit del tronc de l'esport no s'aclareix bastant. La inèrcia que porta el fet esportiu avui, per si mateixa, no està resolent la complexitat del tema. Els valors de l'esport amateur, a mig termini, estan en perill. Calen intervencions decidides. És veritat que l'Administració no pot fer-ho tot, ni ho ha de fer. Tots en tenim la responsabilitat.

El mapa del Montseny, les Guillerries i el Collsacabra de Juli Serra, 1888

Josep Tarrés i Turon

L'autor, professor del Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció de la Universitat de Girona i membre del Centre Excursionista Farners, ens parla d'un mapa militar del segle XIX, molt detallat pel moment en el qual va ser compost.

Introducció

El recent llibre *Un viatge per les Guillerries i el Montseny* recupera el text original i els gravats del llibre *Las Guillerrias*,¹ escrit a finals del segle XIX pel tinent de l'exèrcit Juli Serra. Aquest document explica les vicissituds d'un grup de militars per aixecar el *Plano de las Guillerrias* i així aconseguir un coneixement detallat del terreny per a un possible ús militar. La publicació del llibre esmentat anteriorment ha permès trobar el *Plano de las Guillerrias*, que caldria identificar més correctament com *El mapa del Montseny, les Guillerries i el Collsacabra*. Juli Serra 1888 (escala 1:50.000) per la seva cobertura territorial i la presència de Juli Serra. El present article, sense voler ser exhaustiu, vol exposar algunes particularitats d'aquest excel·lent mapa que el fan especialment interessant tant per a cartògrafs o estudiosos locals com per a excursionistes.

La recerca que s'ha fet ha permès trobar el mapa en diferents llocs. A l'Institut Cartogràfic de Catalunya n'hi ha dos exemplars incomplets (un d'ells amb anotacions posteriors a 1888). També es troba a l'*Archivo Geográfico del Ejército*, a Madrid, en un estat de conservació deficient. Finalment,

cal esmentar l'exemplar que hi ha a la cartoteca del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), en el qual centrarem el present estudi.

El mapa del Centre Excursionista de Catalunya

Aquest mapa del Centre Excursionista de Catalunya té 120 cm d'alçada per 90 d'amplada. Porta el

títol de *Plano de las Guillerrias*. Executadot por el cuerpo de E. M. del ejército en 1888 y publicado por el depósito de la guerra. Abasta una àmplia zona de 57 km de nord a sud i 41,5 km d'oest a est. Inclou el Collsacabra, les Guillerries i la major part del Montseny, o sigui, la part oriental de la comarca administrativa d'Osona, la part occidental de la Selva i, a més, un fragment del sud de la Garrotxa, un tros de l'oest del Gironès i el nord-est del Vallès Oriental. Cal destacar que el mapa està encerclat per Sant Pere de Torelló, Manlleu, Vic, Sant Celoni, Hostalric, Santa Coloma de Farners i les poblacions de les valls d'Anglès i del Brugent.

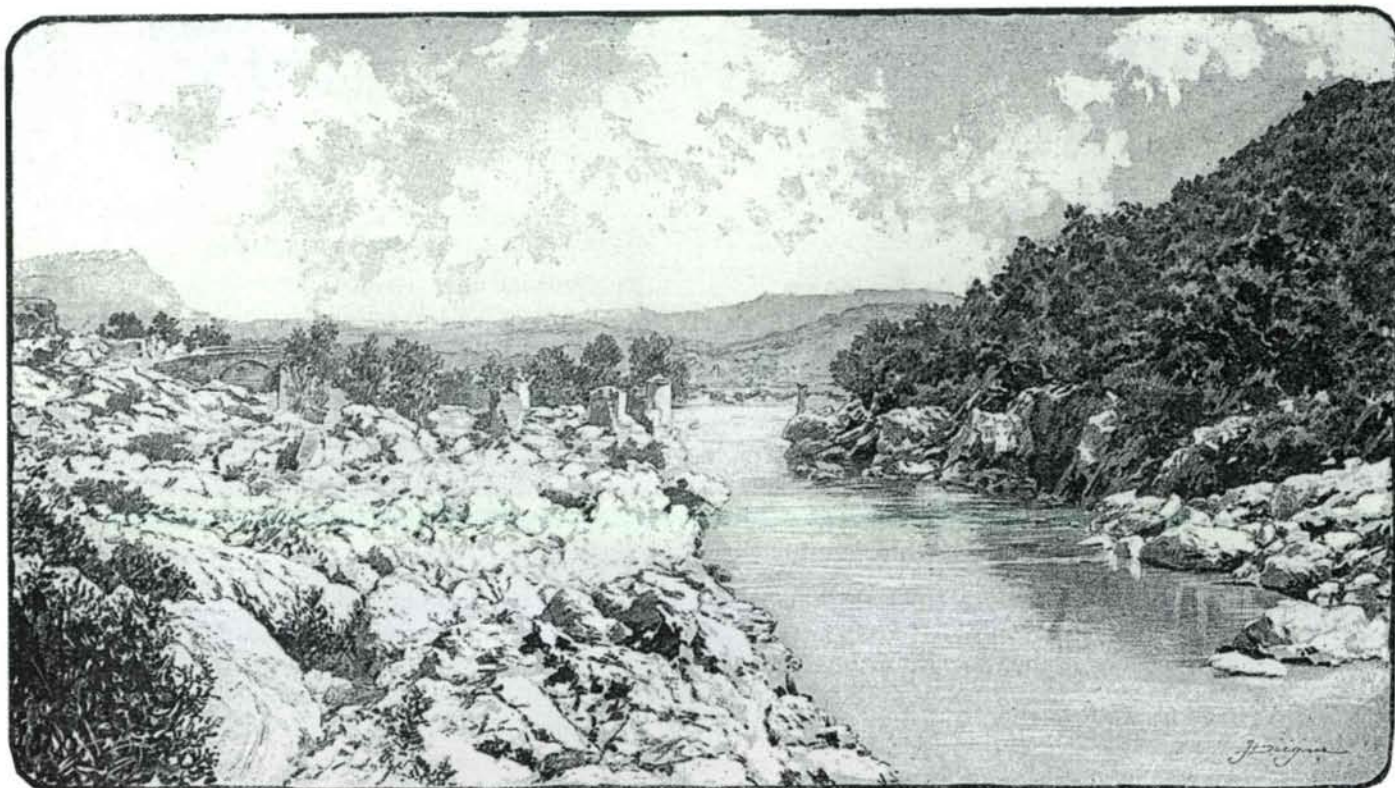
L'estat de conservació de l'exemplar del Centre Excursionista de Catalunya és acceptable, possiblement perquè va passar força desapercbut en no incloure's com a mapa militar en el fitxer de la cartoteca i pel seu títol, que dona a entendre que se centra només en les Guillerries, quan en realitat abraça el Montseny i el Collsacabra. Tanmateix, els dobles de la tela del mapa han deteriorat unes petites parts que han estat restaurades per Francesc Olivé, responsable de la cartoteca.

Cal assenyalar dos afegitons en el mapa molt significatius. El primer és l'ampliació posterior, feta manualment, del mapa per a encabir-hi la zona no compresa del Montseny

La Creu de Matagalls.
Gravat extret del llibre *Un viatge per les Guillerries i el Montseny*, on es pot veure l'antiga creu de fusta que hi havia abans de 1890. Juli Serra podria ser el militar dalt del cavall blanc i, al costat, el pintoresc senyor Ramon, amb el seu paraigua, protagonista de les aventures de l'expedició.

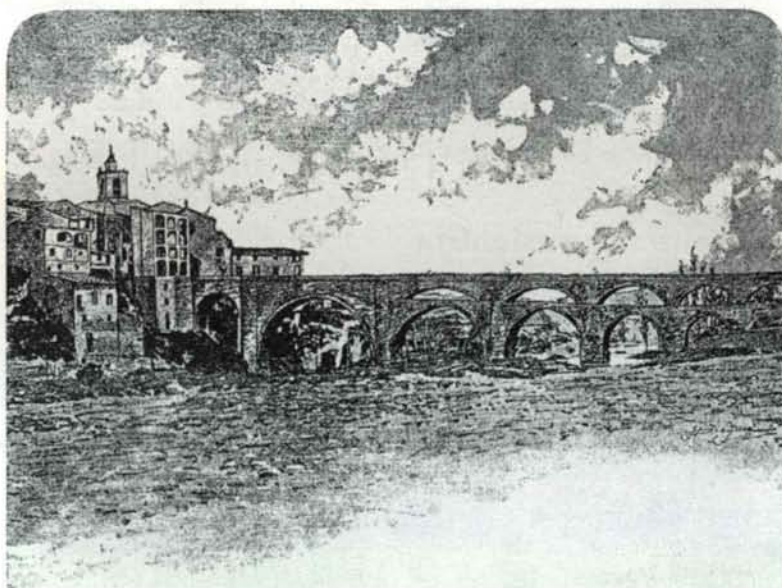

El mapa, els textos i els gravats de Juli Serra són una bona font d'informació per a conèixer el territori als voltants de l'any 1888. En el gravat de dalt, es poden veure les restes del pont del Pasteral, avui desaparegudes.

Al costat, una vista del pont de Roda de Ter, obtinguda pel tinent Carranza. A Roda va acabar el recorregut de l'expedició cartogràfica de Juli Serra.

(Centelles...). L'altre afegit correspon a unes línies de color que ressegueixen camins, rieres... per sobre del negre original. Les línies vermelles coincideixen amb els camins assenyalats en el mapa adjunt a la guia *Les Guílleries. Descripció General de la Comarca* publicada pel Centre Excursionista de Catalunya el 1924. Aquests dos afegitons ens demostren que el mapa de Juli Serra va ser utilitzat per a l'elaboració d'altres mapes i, en concret, per a l'abans esmentat. M. Carme Montaner, en el seu llibre *Mapes i cartògrafs a la Catalunya contempo-*

rània (1841-1941),² també se'n fa ressò quan diu que el Servei de la Diputació «també pogué disposar del mapa de les Guílleries (sic) aixecat per l'Estat Major i publicat pel Depòsit de la Guerra l'any 1888, però que tenia l'inconvenient d'un tiratge força deficient i, a més, el Servei hi observà algunes discrepàncies respecte d'altres mapes de la zona».

L'interès del mapa

Aquesta darrera menció sobre les discrepàncies caldria estudiar-

la amb més deteniment; potser es refereixen a la topografia del mapa, ja que un estudi preliminar del mapa fet per l'autor del present article i el treball de camp realitzat per membres del Centre Excursionista Farners (CEF) ens podrien indicar que estem davant d'un mapa que mostra d'una manera molt acurada els camins i llocs existents (masies, línies de tren...) d'interès l'any 1888. Així, Francesc Pla, del Centre Excursionista Farners, assenyalava que quan el mapa indica un camí que passa per davant d'una casa és que realment hi passava. A més, les descripcions de Juli Serra coincideixen amb el mapa: els tres camins rostos que existien per a anar d'Anglès a la muntanya de Santa Bàrbara, els camins per a anar de Queròs a Susqueda... Això fa que es puguin conèixer les comunicacions entre diferents indrets que el pas del temps ha transformat en camins embardissats o escorrancats, en definitiva, camins morts. Finalment, el mapa permet resseguir els camins d'il·lustres excursionistes, coetanis de Juli Serra, com Jacint Verdaguer —el terme de Folgueroles hi és complet— o Artur Osona.

El mapa permet conèixer l'estat del territori el 1888. Així, a l'indret de les Mines d'Osor hi ha in-

dicada una fàbrica de pipes i a la Tordera, al costat del riu, assenyalava diferents fargues (sorpren el nom de la farga de les Pipes) i una fàbrica de filats. La comunicació entre Hostalric i Arbúcies hi figura com una excel·lent carretera arbrada. I finalment, entre Anglès i les Planes d'Hostoles s'hi indica la via del tren i, en canvi, no hi ha cap senyal de via fèrria entre Anglès i Girona.

Hi són assenyalades algunes fonts, hostals, molins..., com, per exemple, l'hostal dels Frares, prop de Taradell, o l'hostal de la Rotllada, prop de Cantonigròs. La toponímia és, per tant, un altre aspecte interessant del mapa. Al mapa consta el mas de la Rovira, avui sota les aigües de l'embassament de Sau, el lloc on Jacint Verdaguer situa la rondalla *En Rovira de Sau*. Finalment, sorprèn la gran quantitat de masies amb el seu nom als voltants del llogaret del Montseny. De fet, hi ha alguns elements, com aquest darrer, que fan pensar que

aquest mapa és el resum d'un altre amb una escala més petita.

Conclusió

El mapa del Montseny, les Guilleries i el Collsacabra. Juli Serra 1888 (escala 1:50.000) pot ser un bon document de treball per a cartògrafs, estudiosos locals i excursionistes. Els cartògrafs o els tècnics que utilitzen els mapes (enginyers de camins...) hi poden trobar la base dels mapes posteriors que es van fer servir per als projectes hidroelèctrics (Duran i Gost, Bertrand...). Els estudiosos locals tenen una excel·lent fotografia del territori el 1888. I els excursionistes poden gaudir d'un mapa que els portarà cent anys enrere i buscar-hi camins o indrets que avui resten abandonats. Tanmateix, el mapa de Juli Serra, per si mateix, pot ser d'interès per a qualsevol amant del territori pel seu bon disseny gràfic —amb el tipus de lletres de l'època i els ombrejats dels

relleus— que justifica perfectament la seva contemplació amb una reproducció acurada.³

Notes

1. El llibre de Juli Serra, *Las Guilleries*, publicat el 1891 per Luis Tasso Editor a Barcelona el 1891, es pot trobar en alguna biblioteca (Arús, Centre Excursionista de Catalunya,...). Un viatge per les Guilleries i el Montseny, de Josep Tarrés i Emili Rams, fou publicat el 2002 per Rafael Dalmau Editor.
2. Vegeu M. Carme MONTANER, *Mapes i cartògrafs a la Catalunya contemporània (1833-1941)*, col·lecció «Camí Ral», núm. 15, Rafael Dalmau Editor, Barcelona (pàg. 152), publicat l'any 2000. A la pàgina 27 hi ha una altra menció al *Plano de las Guilleries*.
3. Rafael Dalmau Editor reedita el mapa si hi ha una demanda suficient.

Moments estel·lars en la història de la muntanya (2)

Agustí Jolis i Felisart

Una síntesi de les efemèrides i dels personatges que van tenir un relleu important en la història de la muntanya i de la seva conquesta.

Els esports de neu

A finals de l'any 1908, dintre del nostre Centre es va crear la Secció d'Esports de Muntanya, mercès a les gestions fetes per Eduard Vidal i Riba i, sobretot, per Albert Santamaria, el qual havia assistit, meravellat, el mes de gener de 1908, als Concursos Internacionals d'Esports d'Hivern de Chamonix, per la qual cosa aconseguiren convèncer el president, Cèsar August Torras, per a obrir les portes a l'activitat excursionista també durant l'hivern, amb les competicions dels esports de neu amb luges i especialment en la modalitat sobre l'esquí.

Referent als esports de neu entre nosaltres, iniciats el 1908 als

rasos de Peguera, es passà a practicar-los als pendents del Matagalls, al Montseny, i a Ribes de Freser, pels prats del mas Conill, entre el 29 de gener i el 5 de febrer de 1911. Més endavant, s'atreviren a anar a la collada de Toses, on hi havia un petit hostal i força neu.

En aquest lloc es convocà el 1912 el primer campionat internacional, presidit pels famosos pirineistes Le Bondidier i Aymar d'Arlot, comte de Saint Saud, que era soci delegat del Centre a França.

A l'entorn del km 27 de la llavors nova carretera, s'efectuaren diverses competicions d'esquí de fons en dues categories.

Acabada la jornada, esquiadors i excursionistes celebraren la tro-

bada a Puigcerdà amb il·luminacions de l'estany de la vila.

Aquests actes esportius i socials donaren peu a l'increment de la pràctica de l'esquí, per part d'una joventut atreta pel goig de lliscar sobre la neu a ple hivern i en plena muntanya.

Els Concursos d'Esports d'Hivern

En el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya de 1916, volum XXVI, pàg. 65, ja se'ns parla dels «Concursos de Sports d'Hivern», mentre l'obra de la línia de ferrocarril avançava, com publicà Eduard Vidal i Riba en «La Foradada de Toses» (CEC, volum XXIX (1919), pàg. 30, i «La Cerdanya i el ferrocarril de Ripoll a Puigcerdà» (CEC, volum XXXII (1922), pàg. 325.

Abandonada la Collada, es descobriren, cara a la Cerdanya i en el terme municipal del poble d'Alp, les pistes del turó de la Perdiu, de Font Canaleta, del pla d'Anyella, on els esquiadors tingueren al seu abast un món nival prometedor de noves aventures, i s'iniciaren les primeres i serioses competicions d'esquí. En el famós 1924, hi hagué campionats de Catalunya i d'Espanya per primera vegada, entre el Centre i els clubs de Madrid, Peñalara i Puigcerdà, perquè encara faltava un any per a inaugurar el Xalet del Centre, a la Molina.

Recordem que en aquell temps sols a Castella i a Catalunya es practicava amb rigor la competició, per la qual cosa existí un pacte entre les tres entitats per a organitzar cada any entre elles el campionat d'Espanya, en fons i salts.

Les competicions que correspongueren celebrar a la Molina, foren les següents:

1924

Fons: 1. Ricardo Arche (Alpino); 2. Santiago López (Peñalara); 3. Joan Llimona (CEC).

Salts: 1. Dafinn Halvorsen (noruec), tretze metres; 2. Aurelio Botella (Alpino); 3. Hermann Amann (austríac), tots dos amb nou metres.

Una vista de les pistes del mas Conill, a Ribes de Freser, durant els concursos d'esports d'hivern de 1916.

1929

Fons: 1. Josep M. Guilera (CEC);
2. Ricardo Arche (Alpino); 3.
Joan Andreu (CEC).

Salts: 1. Ricardo Urgoiti (Alpino);
2. Ricardo Arche (Alpino); 3.
Manuel Pina (Peñalara).

1932

Fons: 1. Teodoro Martí (Peñalara); 2. Ricardo Arche (Alpino); 3. Ernest Mullor (CEC).

Salts: 1. Ricardo Urgoiti (Alpino);
2. Xavier Vilaró (CEC).

Aquest conveni tripartit no perdurà, ja que el 1934, amb la creació de les federacions, fou elegida una entitat federada, donant així opció al nombre creixent d'entitats germanes que s'obriren a la competició dels esports de neu.

En l'esmentat any 1934, la Secció d'Esports de Muntanya es desglossa en Secció d'Esquí i Secció de Muntanya, davant el gran increment de les dues especialitats.

L'esquí de muntanya

Cal posar en relleu que, fora de l'esperit de competició, Lluís Estasen, Pau Badia i Josep M. Soler i Coll, el febrer de 1919, feren la famosa travessia amb esquís pel Pirineu. Començaren a Bagà, creuaren la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, la Vall d'Aran, pel port de la Picada i acabaren a Benasc, davant de la sorpresa de la població. Aquesta travessia, subvencionada per la Mancomunitat de Catalunya, va servir per a ensenyar l'ús dels esquís als aranesos.

El xalet de la Molina

Mentrestant, a la Molina, als vessants de la muntanya del Sitjar, existia inacabat el casalot anomenat el Corral Nou. Aquest edifici interessà als nostres esquiadors, al capdavant dels quals hi havia l'inoblidable Ignasi Folch i Girona, el qual trobà el suport econòmic de socis que s'agruparen en societat limitada, per tramitar directament la seva compra al propietari Antoni

Rosal, que ho era de bona part d'aquell sector de la muntanya.

Sota la direcció de l'arquitecte Josep Danés i Torras, el 5 de desembre de 1925, s'inaugurà l'anomenat xalet-refugi de la Molina, del Centre, dirigit per un consell propi i amb l'administració de Pere Adserà, que esdevingué el primer equipament promotor i divulgador de l'actual gran estació d'esquí de la Molina.

Els actes commemoratius s'allargaren fins a primers de 1926, amb la participació d'esquiadors del Peñalara, de Madrid.

Al costat del xalet, el 1930, es construí la capella de la Mare de Déu de Montserrat, que dona el seu escalf espiritual.

Dos esquiadors del Centre formats a la Molina, Josep M. Ambou i Orfila i Enric Serra i Badia, decidiren anar al Matagalls amb esquís i fer la baixada a Viladrau. Ja a la nit del 5 de març de 1944, es despiestaren entre el bosc, caigueren i moriren dintre d'un barranc. L'equip format per a rescatar els cossos trigà tres dies a localitzar-los.

El sentiment d'aquesta desgràcia i els treballs de l'equip de rescat tingueren un gran ressò a Barcelona, per això a la missa des dia dels Difunts, a l'església parroquial dels Josepets de Gràcia, s'aplegà molta gent del món excursionista i esquiador, amb representacions oficials de l'Ajuntament i la personal del Governador Civil de Barcelona.

Mentrestant, la gran ampliació del xalet de la Molina, l'any 1948, donà un més ampli acolliment d'estadants i, en millores posteriors, s'hi afegí la sala gimnàs Alfons Segalàs, amb la instal·lació d'un recòdrom d'escalada i una nova sortida per la part posterior de l'edifici.

Els successius administradors del xalet sempre han tingut el mèrit d'oferir als socis una bona i cordial acollida.

La gran plaça davant del xalet acull, el 5 d'agost, la diada de la Mare de Déu de les Neus, la seva festa major, amb una missa a la capella i una ballada de sardanes amb la presència dels Gegants, animat

tot per la cobla d'Alp, actes que alegren el gran aplec humà dels amants de la Molina.

Tot això és testimoni d'uns moments estel·lars que hem viscut plenament i que han format part de l'estima i del respecte que la muntanya ens inspira, tant a l'estiu com a l'hivern.

A dalt,
traginers al
port de la
Bonaigua,
març 1919.
A baix,
a la fageda de
l'Artiga de Lin,
durant
la travessia
de 1919.

La via ferrada Regina (serra d'Aubenç)

Antoni Cabré i Puig

Resenya de l'ascensió per una via ferrada difícil situada sobre l'embassament d'Oliana en ple Prepirineu.

Definició

Al Diccionari d'esports de muntanya (Albesa - Mir), se'ns explica que aquest tipus de via, sense ser pròpiament d'escalada, ens presenta alguns passos dificultosos, aquí equipats amb elements fixos, com ara barrots, cadenes, escales, passamans, elements que ens ajuden a superar-los sense que calgui cap especialització més enllà d'unes mesures elementals d'assegurament.

Desitjo testimoniar el meu agraïment personal a la Paloma i al Joan, llicenciats de l'INEF i que treballen

com a professors a Sant Feliu de Guíxols, que em van acompanyar l'estiu del 2002, a recórrer aquesta via.

Catalogació

Està acotada com una via ferrada de dificultat molt alta. Requereix un gran esforç per la seva verticalitat i el nostre treball continu de braços.

Sorpren agradablement la feina ben feta en l'equipament d'aquesta bonica via.

Mirant enrere, des del capdamunt del primer tram. Observeu la seva verticalitat.

Aproximació

Es troba situada al damunt de l'embassament d'Oliana, dins del terme municipal de Peramola (Alt Urgell).

Seguint la carretera C-14 cap a la Seu d'Urgell, després de passar pel costat de la presa de l'embassament d'Oliana, aquesta carretera va cap al nord, passant pel peu de l'encinglada serra d'Aubenç.

Més amunt de la presa, just al punt quilomètric 149,1 veiem un revolt amb un pont que creua un barranc. A la dreta del pont, veiem un altre pont, inacabat, amb unes arcades fetes de formigó. Des de Guissona fins aquí, hi ha 53 km. Des de Tarragona, 152 km.

Aquest és el punt de referència. Aparcarem just abans de creuar el pont, anomenat de l'Esquella. A mà dreta, trobem una extensa esplanada, on aparcarem el cotxe.

Descripció

0.00 h. A l'altra banda de la carretera, veiem una gran marca de pintura vermella en un pal. Creuarem la carretera C-14 i ens hi acostarem. Allà neix un sender que s'endinsa pels matolls i va, en descens, cap a la llera del barranc.

El remuntem durant uns cinc minuts. Sempre seguint les marques de pintura vermella, abandonem la llera del barranc i pugem fort cap al nord, passant entre els matolls. Passem pel peu d'una torre elèctrica que hem identificat des de la carretera, creuem una mena de collet i entrem dins d'un atapeït bosc de pi roig, d'alzines i de roures.

Després d'uns vint minuts, assolim el peu de l'agulla de roca calcària, que anirem vorejant, cap a la dreta, ara caminant planers durant uns pocs metres.

Les marques de pintura vermella ens indiquen el punt d'inici d'aquesta bonica i completíssima via ferrada.

0.21 h. Som al peu d'un ben definit diedre, aquí sense rastres de vegetació. A mà esquerra hi ha un cartell amb el nom dels seus creadors: Josep Vergara, V.

Massius, Xavi Vidal. Va ser equipada entre el 1998 i el 2001. Però encara està essent equipada en el seu tercer i darrer tram. I també hi llegim que ens cal anar equipats amb el material degudament homologat: mosquetons, talabard, casc, dissipador, bagues. Veiem que, des del camí i fins a poder assolir el primer estrep, hi ha una distància sense equipar d'uns tres metres, que ens faran practicar una escalada delicada.

Això també ho hem trobat en d'altres vies d'aquestes característiques. I es fa per a protegir l'entrada a la via de persones poc preparades. Així s'eviten accidents.

Ara tenim un mur amb força verticalitat, molt ben equipat. Durant uns trenta metres hi ha uns esglaons metàl·lics, fets amb material galvanitzat. Estan molt ben situats, a la distància convenient. Per tant, anem progressant com si ens enfiléssim per una escala de mà. Hi ha un cable d'acer per a ancorar-hi les nostres bagues. Ve a ser com un passamà, unes vegades situat a la nostra dreta i unes altres vegades, a la nostra esquerra. Els ancoratges d'aquest cable de seguretat no estan gaire distanciat, cosa que s'agraeix, ja que això fa que aquesta via resulti molt segura.

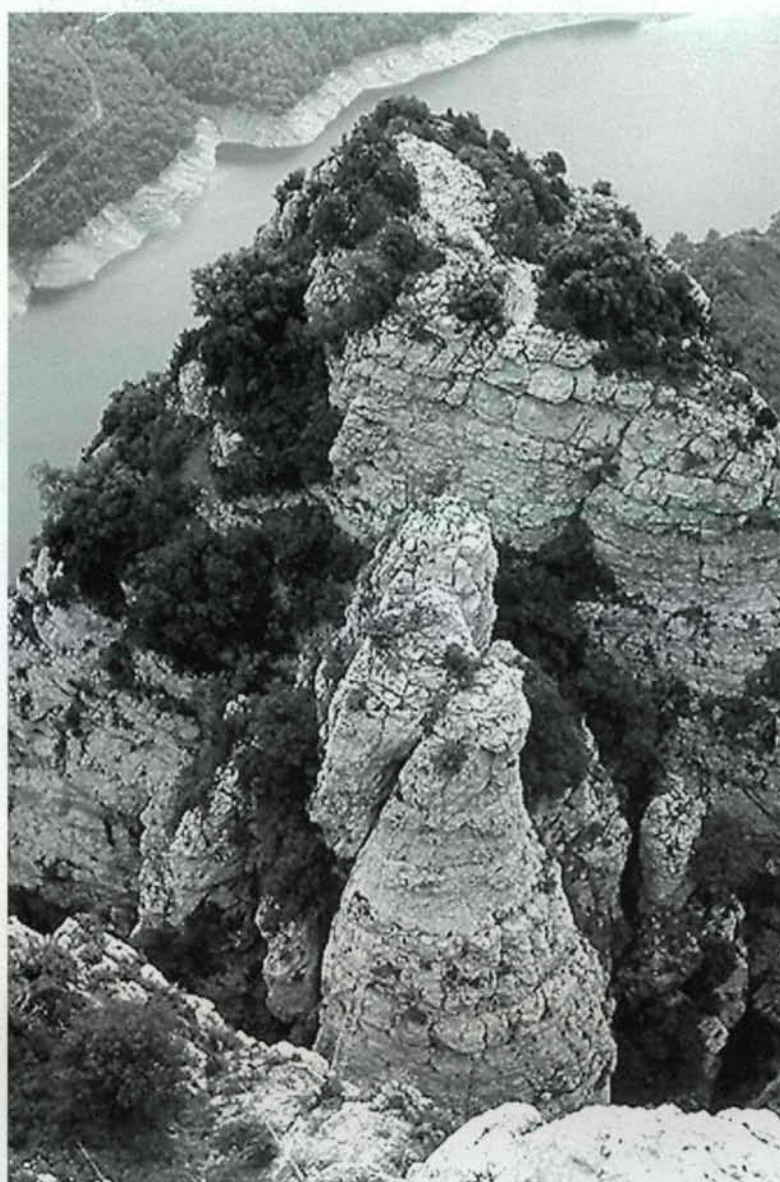
Més amunt hi ha unes cadenes que ens permeten superar una placa de roca llisa.

Mentre hi ha cadenes, també anirem trobant alguns esglaons, cosa que s'agraeix, ja que disminueix l'efecte de l'erosió.

Entrem en una canal amb vegetació. Reposem i mirem enrere, gaudint del paisatge: a sota nostre hi ha la C-14 i les aigües de l'embassament d'Oliana. A l'altre costat, la serra de Turp.

Anem progressant per la canal, on veiem que s'han fabricat uns esglaons de ciment, per a combatre els efectes de l'erosió, si hi ha aiguats.

Tot plegat ens fa comprovar l'acurada construcció d'aquesta via per part d'uns experts escaladors, que són sensibles a la conservació de la natura. Una feina molt

Des del capdamunt de la via ferrada, mirem el seu itinerari, el conjunt de la perspectiva de l'Agulla i el pont tibetà. Al fons, l'embassament d'Oliana.

ben feta, que caldria imitar en d'altres vies similars.

0.55 h. Capdamunt de la canal: hi veiem una cova menuda.

Ara, abandonem la direcció que dúiem, pujant per una paret que fa «panxa» cap a la nostra esquerra. Hi ha esglaons, passamans de ferro i, sempre, el cable de seguretat.

Arribem a un replà, on podrem reposar i reagrupar-nos tots.

Aquí trobem una bifurcació: inicialment, anirem cap a la nostra esquerra, flanquejant una agulla, on podrem fer unes boniques fotos als nostres companys, tant d'anada com de tornada, ja que el pas resulta molt aeri.

1.15 h. Assolim un collet.

Aquest collet és un interessant punt de referència. Des d'aquí hi ha una fugida possible, abandonant

la via. Aquí fineix el primer tram d'aquesta via.

Només ens cal traspassar el collet i baixar cap a l'altra banda, en direcció SW, amb molta cura, descendant per una canal dretíssima. No cal fer cap ràpel ni emprar gens de material específic per a fer aquest descens des d'aquí.

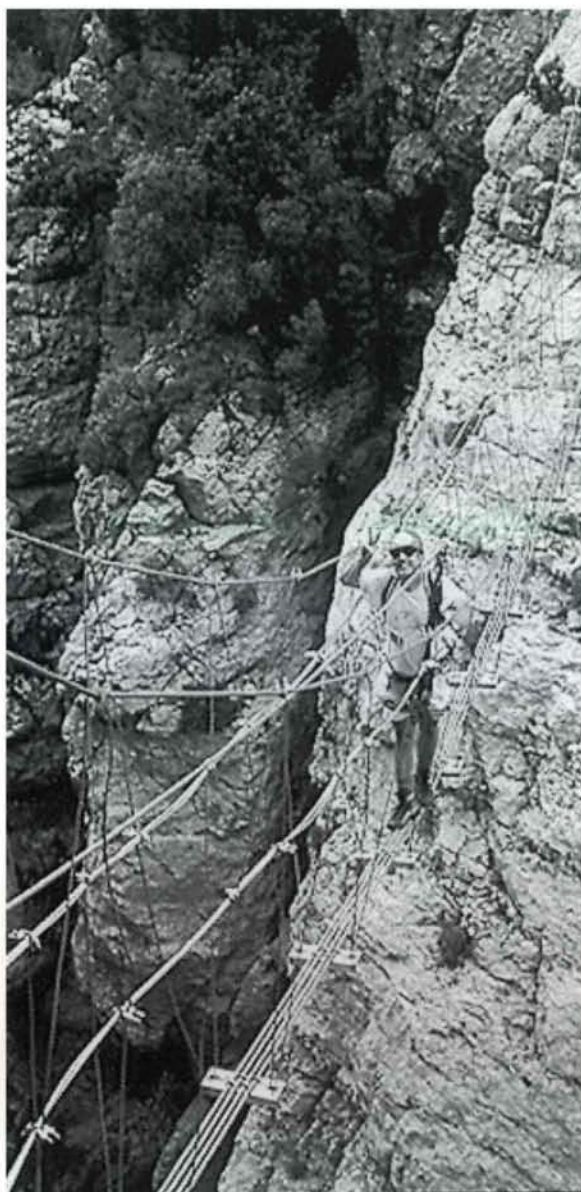
Un cop arribats al seu peu, podem arribar al cotxe amb 35 min de caminar.

Ara pugem verticalment, fins a aconseguir arribar al cim d'una esvelta agulla.

1. 25 h. Cim de l'agulla, on veiem una curiosa monjoia, que no hem de tocar, ja que es desmuntaria.

D'aquí estant, gaudim d'una magnífica panoràmica de la serra d'Aubenc, de la serra de Turp, de la carretera C-14 i de l'embassament d'Oliana. I també veiem

Creuant el pont tibetà situat damunt d'una timba d'uns seixanta metres.

l'aparcament, amb els nostres cotxes.

Fem fotos. Reposem i bevem, ja que és important no deshidratar-nos, després de l'intens esforç fet per arribar aquí.

Descendim d'aquesta agulla, sempre emprant l'ancoratge i no oblidant-nos en cap moment de la nostra seguretat. Assolim el collet i flanquegem ja fins a la bifurcació: aquí avançarem amb molta cura, voltant la paret d'una altra agulla, i assolirem l'inici d'un pont tibetà, d'uns vint-i-cinc metres de llargada. Es tracta d'un pont penjat sobre el buit. A sota nostre, tenim «un pati» d'uns seixanta metres.

1.45 h. A mesura que ens endinsem en el pont, anem comprovant que resulta molt segur i que està instal·lat amb molta cura. Als

peus, trobem quatre cables d'acer paral·lels i uns estreps metàl·lics, de tant en tant. Això fa que la superfície útil per a posar-hi els peus, sigui d'uns vint-i-cinc centímetres, aproximadament.

Hi ha uns cables laterals d'acer que subjecten el pont. També hi ha passamans a cada costat. I també uns tensors. Ens caldrà anar progressant a poc a poc, ja que el pont pendola i es va bellugant a mesura que avancem (la descàrrega d'adrenalina està garantida!) Si, a més, bufa el vent, el pont també es bellugarà. Cal tenir-ho en compte!!

1.55 h. Hem d'estar molt atents, ja que no hi ha cap replà de descans a la sortida del pont, sinó que immediatament enllacem amb un tram d'esglaons completament verticals d'uns trenta-cinc centímetres d'alçada, cosa que ens cansarà molt de braços.

2.10 h. Ara hi ha un relleix on podrem descansar uns moments.

I novament enllacem amb un tram d'uns vint-i-cinc metres, verticals, amb esglaons i cadenes.

2.15 h. Arribem a un replà amb vegetació (ginebrons, romaní).

Veiem les marques de pintura vermella, que seguirem amunt. No hem d'anar cap a l'esquerra baixant, ja que es veu un corriol que no duu enlloc.

Ens cal pujar amunt, uns pocs metres, fins a assolir un nou replà, més gran.

L'actual via ferrada Regina s'acaba aquí, fins que no s'acabi d'equipar la continuació, que podem veure d'aquí estant, i que puja vertical per l'esperó de roca que tenim al damunt: on ja veiem molts esglaons instal·lats, però sense el passamà.

2.20 h. Iniciem el retorn, baixant per una feixa natural, anomenada «dels Esplovins». Baixa de baix, cap al SW, amb un fort pendent. Encara trobarem un parell de trams amb cable de seguretat, on ens ancorarem amb els nostres mosquetons, que duren preparats.

Al davant nostre, a mà esquerra, veiem el cim de la serra d'Aubeng, el Coscollet, amb 1.611,8 m d'altitud.

Tot baixant, la feixa que seguim finex a l'indret on ens trobem amb el peu d'un salt d'aigua. Aquest salt habitualment està eixut.

Aquest indret l'identifiquem perquè té la paret de la muntanya tinto de color negre.

Aquí mirem amunt i la verticalitat resulta esfereïdora. Una via d'escaleda, acotada com de 6-B i A-1 puja prop d'aquí.

El nostre fressat camí creua el barranc del Boter (*boter* és sinònim de *salt*) i gira cap al SE, entrant dins del bosc, i sempre marcat amb les marques de pintura vermella. Baixem fort. Assolim la llera del barranc, per on descendim fins a una monjoia de la CHE, i pugem ja fins a la carretera C-14, on trobem els nostres cotxes.

3 h. Aparcament, i final del nostre circuit.

Especificacions

Vénen a ser uns tres-cents metres de desnivell per un total de 500 metres d'instal·lacions d'aquesta via.

La durada del circuit, des del cotxe fins a retornar al cotxe, és d'unes tres hores.

Itinerari totalment prohibit a gent sense experiència en vies ferrades. I també prohibit a qui pateixi de vertigen.

Cal anar equipats amb el material degudament homologat: mosquetons, talabard, casc, dissipador, bagues.

Bibliografia

Pàgina web personal de Rafa Montoliu: www.geocities.com/colosseum/track/1789

Antoni CABRÉ PUIG. *Itineraris des de sol ixent cap a sol ponent*. En preparació, any 2003.

Xavier SÁNCHEZ CARRASCO, *Vies ferrades i camins equipats de Catalunya*. Edició de l'autor. Barcelona, 2001.

Cartografia

Mapes comarcals de Catalunya. *Alt Urgell*. Escala 1:50.000. Institut Cartogràfic de Catalunya.

El tour de la vall de Birós (Coserans, Occitània) (i 2)

Joan Puras i Rexach

La vall de Birós és una de les valls més recòndites i amagades dels Pirineus. És un veritable cul-de-sac. Està situada a la comarca del Coserans, al nord de la Vall d'Aran, en el departament de l'Arieja, fronterer amb la Vall d'Aran, d'on la separen els altius cims del Mont Valièr o el tuc de Maubèrme.

En el número anterior de MUNTANYA (núm. 844) vam publicar les dues primeres etapes. Ara reprenem l'itinerari del tour per la tercera. Tingueu present que les indicacions generals i el croquis de situació i recorregut es troben en el número anterior.

Etapa 3: gîte d'étape d'Eylie (990 m) – cabana de Grauillès (1.150 m)

En aquesta etapa caldrà saltar l'alta cresta de Mont-Ner que separa la vall de Les, on ens trobem, i baixar al fons de la d'Òrla. Ambdues són perpendiculars a la carena pirinenca, obertes al nord però molt estretes i acabades en un cul-de-sac al sud, en topar amb les altes muntanyes frontereres. Seguirem el GR-10 tota l'etapa. No és gens perdedor, encara que el desnivell serà important tant de pujada com de baixada. La cabana de Grauillès és lliure i no hi ha guarda ni menjar. Caldrà que ho tingueu previst (o carregueu el menjar des del primer dia, o a Eilia segurament us prepararan alguna cosa per a l'endemà).

Us costarà abandonar la càlida confortabilitat del gîte d'Eylie. Realment, és un petit racó de món encantador. La carretera D-4 que tra-

vessa tota la vall de Birós fineix aquí, sota mateix del refugi. Sembla com si haguéssim arribat al límit. Però no. Just a partir d'aquí, en un terreny emboscats, penetra el nostre camí, la nostra petita aventura.

Així, doncs, sortireu del refugi encantats de mantenir-vos encara dins l'àmbit de la verdor i la boscúria. Només heu de sortir per la porta i ja sou al GR, que, ben estretet, passa per davant de la casa i serpenteja per entre altres bordes aline-

des en suau pujada. Una corba a la dreta i veureu clarament el riu Les més avall. Passareu per sota d'un gros tub que travessa el camí i flanquejareu una enorme muntanya de detritus minerals. Sou a l'indret anomenat **Le Bocard**, nom que prové dels antics martells hidràulics que s'utilitzaven per a triturar el mineral i que van ser molt usats en aquest lloc.

De seguida travessareu el riu Les per un pont i també la pista que puja a les mines de Bentaillou (i que passa per davant de la cova de la Cigalère). Un rètol molt oportú ens indica l'inici del camí, que comença a pujar molt fort fins que arriba a les cases de **Laspé**, on s'ajau i ens concedeix un respir. Excel·lent vista sobre Eilia i el gîte d'étape. Tot va quedant ja molt avall.

Durant una estona el camí puja més suau i horitzontal per entre falgueres i matoll baix fins a trobar el sot que forma el barranc de Laspé (1.250 m). No el traspassa, però torna a pujar molt decidit ara ja per una zona de bosc. Aquest camí, avui convertit en GR, va ser traçat pels miners de les mines de plom i zinc que hi ha molt més amunt, sota el cap del mall de Bolard, cim que senyoreja l'etapa d'avui. Restes de pilones abandonades.

Sortim del bosc i tornem a entrar en una zona de matoll baix i arbust (gran presència de murtes amb les seves baies blavoses i aro-

Des del cim del Cap de l'Empaillou (1.838 m). La cabana de Lasplan, el port de l'Aret (1.802 m) i el cim del mall de Bolard (2.750 m).

màtiques). Fortíssima pujada en ziga-zagues constants. Guanyem altura molt ràpidament. Petita cabana de pedra inaprofitable (1.660 m). A pocs metres un solitari pal indicador ens recorda d'on venim i cap on anem.

Variant possible...

Just aquí, el GR-10 inicia una variant que avança tota horitzontal fins a una antiga estació intermèdia de les vagonetes penjades que baixaven de les mines del Mall de Bolard. S'aprecia perfectament la construcció al pendent de la muntanya. Aquesta variant continua faldajant tota la muntanya i en tres hores baixa fins al *gîte* de Bonac. El nostre *tour* també hi fa nit, però en l'etapa de demà. Si avui no teniu ganes de dormir en una cabana poc confortable podeu tirar avall. Però escurçaríeu el *tour* una jornada i us perdríeu l'etapa de demà, potser la més «curiosa» de totes. Us asseguro que val la pena prosseguir amb el pla original i gaudir de les sorpreses que encara ens esperen.

...però no aconsellada

Així, doncs, des del pal indicador, seguiu amunt, pel GR principal, en direcció al coll d'Arech (port deth Aret). Hi sereu en menys de mitja hora. Primer arribareu a la cresta (1.832 m) que baixa del mall de Bolard, on hi ha un rètol que assenyalava a la dreta el senderó que s'enfila al cim en tres hores (900 metres de desnivell des d'aquí per un altívol lloc rocós). Nosaltres girem a l'esquerra i en cinc minuts, en lleuger descens, arribarem al **port deth Aret** (1.802 m), àmplia collada herbosa en la llarguíssima aresta que des de Bonac puja directe al mall de Bolard. Hi ha dos mil metres de desnivell des del *gîte* de Bonac al cim, tot per un lloc, una nervadura que s'eleva bruscament i que separa contundentment la vall de la Lez (Les) de la d'Orle (Òrle), les dues valls en què se subdivideix el riu de Birós. Magnífic i bellíssim itinerari. Queda pendent per a una altra ocasió.

Després dels 900 metres de desnivell mantinguts que hem fet tot

d'una des d'Eília, aquesta collada és com un oasi de tranquil·litat i pau. En un extrem hi ha la minúscula **cabana de Lasplan** (petitíssima; xemeneia, taula i banc; una escaleta puja al piset de dalt, que pot aprofitar-se per a dormir al trespol de fusta, en un espai reduïdíssim per a dues o tres persones; compte amb els cops de cap al sostre!). A fora hi ha un petit abeurador per al bestiar i una aportació d'aigua providencial. Magnífic lloc per a fer-hi nit en l'ascensió directa al mall de Bolard per l'aresta nord!

Darrere la caseta hi ha el **Cap de l'Empaillou** (1.838 m), només 36 metres més alt que la cabana, petit cim arrodonit amb molt bona vista. Val la pena pujar-hi i fer-hi una parada. Contemplem per última vegada la vall de Les i el poblet d'Eília al fons de tot. Us cridarà l'atenció l'abrupta aresta del mall de Bolard, que es presenta desafiant. Seria una idea magnífica deixar les motxilles a la cabana i fer els 900 metres fins al cim avui mateix i tornar a dormir a la cabana (o a la propera que després esmentaré). L'etapa de demà seria força més llarga del previst, però hauria valgut la pena aquesta brusca «sortida de ruta» i haver fet el magnífic cim del mall de Bolard. Si esteu en forma, i les vostres cames aguanten aquesta excessiva acumulació de desnivell, val la pena. Jo no m'ho vaig ni plantejar en vista de les nuvolades que, cada cop més, tapaven tots els cims.

Un cop refets de la dura pujada, i apaivagada la set al doll de l'abeurador, iniciem el descens per l'altre cantó de l'aresta i ens capbussem a la vall d'Òrle. Seguim encara les marques del GR-10, que fan una gran diagonal descendent pels forts pendents herbosos. De seguida veiem la propera cabana de l'Aret just dos-cents metres de desnivell més avall. Una marcada pista transitable per tot tipus de vehicles hi arriba des de Luentein (Luentenh), el poblet més elevat de la vall d'Òrle. El nostre caminet desemboca en aquesta pista, en l'última corba abans del refugi. Just en aquest punt hi ha un tub que porta aigua de més amunt i que fa les funcions de font, ja que al refugi no n'hi ha. Fem els últims cinquanta metres de la pista

i arribem a la porta de la **cabana de l'Aret** (1.638 m).

Quatre cabanes per a triar

Aquesta és una mica més gran i còmoda que la de Lasplan, i situada en un lloc més arrecerat en cas de mal temps. Molt sovint està ocupada per un pastor (llitera d'escuma individual ja preparada). Un rètol a la porta ja adverteix de la prioritat que té el pastor. Tot i així, es pot dormir a les petites golfes de fusta, també un xic més àmplies que les de la cabana de Lasplan. L'indret és molt bonic. Som en un replà al peu d'un circ herbós. La pista que hi fineix li dona un aire de certa seguretat i de menor aïllament. Aquesta és la cabana alternativa a la de Lasplan si avui hem optat per sortir de ruta i fer el cim del mall de Bolard. També ho és de la propera, la de Grauilless, on ens dirigim com a final d'etapa, en cas que tinguem constància per avançar que està ocupada. Però com que això és quasi impossible de saber, anirem fent via fins a arribar-hi i ja ens ho trobarem.

Seguiu pista avall uns dos-cents metres fins a la primera corba a l'esquerra (1.553 m), on trobareu un grapat de rètols clavats en un pal de fusta. Està ben clar que el nostre camí (encara seguim el GR-10) abandona la pista en aquest punt i baixa decididament per un lloc de falgueres i arbustos. Baixem ràpidament, paral·lels al barranc de l'Aret, que tenim ensotat a la dreta. Vista en picat del fons de la vall d'Òrle cap on ens dirigim. El camí gira a la dreta, travessa el barranc de l'Aret (cota 1.312 m) i entra al bosc.

Som al bosc de Bolard, fresc, ombriol i captivador, amb els seus faigs de troncs llargs i prims. El camí planeja durant una estona i podem gaudir relaxadament d'aquesta impressionant solitud que ens envolta. Aviat el terreny s'accidenta i, encara que els arbres ens tapin la visió, notem que descendim per una cresta amb certa entitat. És la **cresta de Darnaca** (1.242 m), sota la qual hi havia unes petites mines que no veurem pas. El camí torna a planejar suau cap a la dreta i arriba plàcidament al fons de la vall d'Òrle.

Pocs metres abans de travessar el riu (1.081 m), un rètol ens indica la direcció de la cabana de Graüllès. Deixem el camí que seguíem (el GR) i ens desviem al sud (dreta) per un senderó que, en deu minuts de pujadeta, ens acosta a la **cabana de Graüllès** (1.150 m), situada en un replà fora del bosc, a la confluència del torrent de Bularic amb el d'Òrla. Bonica cabana en molt bon estat, ja més grandeta que les altres que hem vist avui (pis de dalt de fusta amb capacitat per a deu persones estirades a terra), i magnífic lloc de descans després d'una llarga jornada. Si estigués ocupada (colònies de nens a l'estiu), la millor solució és anar a la més propera, la cabana de Le Hounta, a una hora i mitja de camí de pujada.

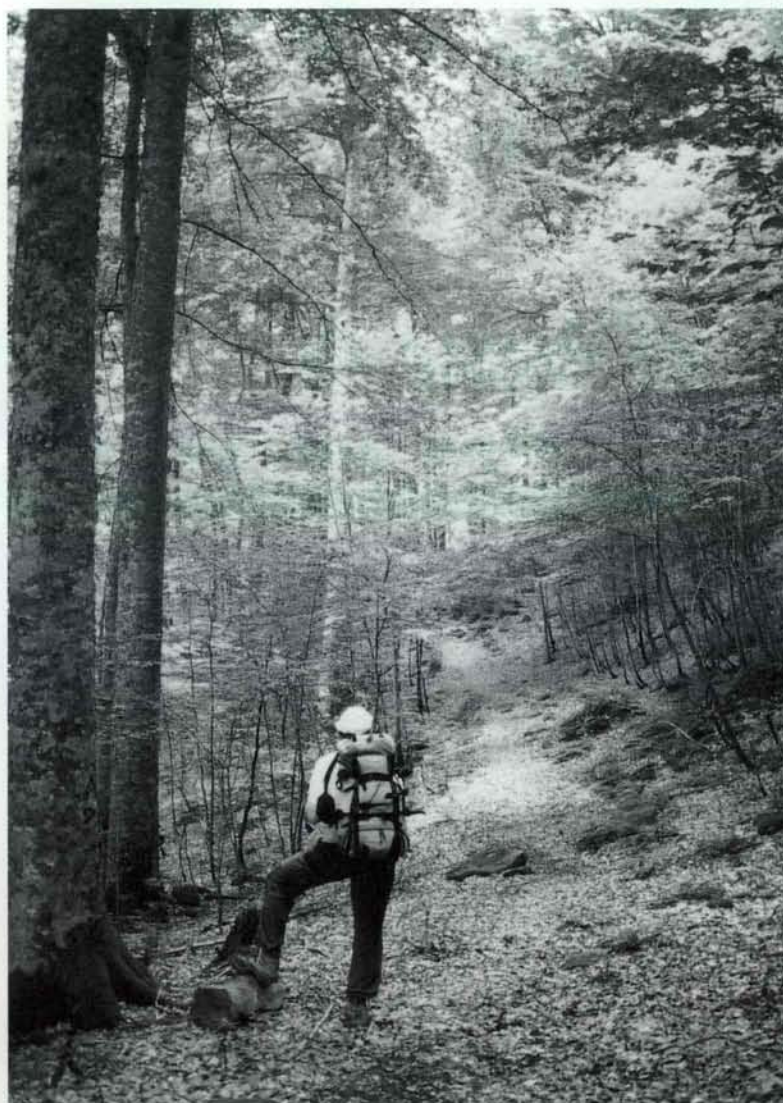
Reculeu camí avall fins a tornar a trepitjar el GR, passeu el torrent d'Òrla i, per uns prats envoltats de bosc, arribareu a les ruïnes de la **cabana de Flouquet**. En total, uns vint minuts des de Graüllès.

Aquí deixarem definitivament el GR-10, que fa dos dies que resseguim. Uns indicadors assenyalen la direcció del GR que abandonem, i la contrària, cap a la cabana de Le Hounta. Diu una hora i mitja fins a la cabana. Però amb les ganes que tindreu de descansar, i la incertesa de si serà habitable o no, us asseguro que hi sereu en una horeta justa.

El camí canvia radicalment. Ara que us havíeu acostumat a la seguretat del GR! Fortíssima pujada per un corriol desdibuixat, per entre una vegetació luxuriosa que ho envaeix tot. Això és el que us espera en aquesta propera hora. Resignació i amunt. Descobrireu la salvatgia de la vall d'Òrla, i en gaudireu.

Aproximadament a la meitat del camí, a la cota 1.268, hi ha el punt clau, on demà haureu de tornar, que és d'on arrenca el curiós caminet de la pròxima etapa. Aquí reapareixen les marques vermelles i grogues pròpies del nostre *tour* i que havien desaparegut en benefici de les del GR mentre ambdós se sobreposaven. Memoritzeu l'indret, que demà trobareu de baixada.

Seguiu pujant, sense marques, ara per un camí encara pitjor. La vall d'Òrla s'estreny molt i queda encaixada entre parets. El potent torrent

El magnífic bosc de Bolard arribant al fons de la vall d'Òrla, camí de la cabana de Graüllès.

que teniu a tocar fa molta remor. Passareu per la **font Rouge**, una zona enfangada, de color vermellós, on quedareu desagradablement enganxats de peus. En un quart d'hora més ja veureu la petita cabana que tant anheleu, col·locada dalt d'un replà, a la dreta. Caldrà travessar el riu (sense problemes) i pujar sense camí fins a trobar-la. Arribar fins aquí per passar-hi la nit pot ser una opció agradable, encara que la cabana de Graüllès estigui lliure. L'indret és més bonic i, a més, coneixereu un tram de la suggerent vall d'Òrla.

La **cabana de Le Hounta** (1.400 metres) és una minúscula cabana de pedra amb una teulada triangular feta de retalls de xapa metàl·lica, i amb una aparença d'allò més inquietant. Però no hi ha goteres! Això sí, només hi caben tres persones petites o encongides; la porta de fusta no tanca prou i té infinites esquerdes per on l'aire passa per-

fectament; la xemeneia no tira bé i us deixarà ben fumats si intenteu fer-hi foc; no hi ha ni taula ni cadires, només un replà de fusta per a dormir-hi. Però està força net. Si no hi ha ningú, què més voleu? Després de la pallissa d'avui dormireu perfectament. Solitud total. Només un grup de cavalls us espantaran a mitja nit, mentre fan la ronda al voltant de la barraca. Tanqueu bé la porta si no voleu compartir amb ells la llitera! Quin contrast amb la comoditat del *gîte* d'Eilia! Mengeu de les vostres provisions que oportunament haureu transportat fins aquí. L'aigua l'heu d'anar a buscar al torrent més proper. Mentre sou, amb la porta oberta, podeu contemplar al davant una canal amb neu permanent (xemeneia de Cornavé) sota la punxeguda agulla de Cornavé, que reclama poderosament l'atenció.

La vall on sou encara continua 900 metres de desnivell més fins al

Magnífica i confortable, encara que no ho sembli!, cabana de Le Hounta (1.400 m), tot remuntant la vall d'Òrla.

port d'Òrla (2.318 m), per on antigament unes vagonetes penjades transportaven mineral de les mines de Montoliu (a la Vall d'Aran) i el feien baixar tota la vall d'Òrla, fins al poble d'Òrla, per a ser processat. Demà tindreu ocasió de resseguir tot aquest tram i d'intuir la seva història.

A dins la cabana, sobre la porta, un rètol plastificat ens reclama respecte i netedat.

Si heu pujat unes quantes espelmes, passareu un vespre més confortable i fareu un sopar més alegre. Una bufadeta i a dormir.

Desnivell de l'etapa: +848 m,
-688 m.

Opció cabana de Le Hounta:
+250 m.

Etapla 4: cabana de Graüllès (1.150 m) – gîte d'étape de Bonac (712 m)

L'etapa d'avui presenta una característica molt particular. La primera meitat recorre un camí pel flanc dret de la vall d'Òrla, tot seguint el traçat d'una antiga via per on circulaven vagonetes carregades de mineral procedent de les mines de Montoliu, a la Vall d'Aran, a l'altra banda de la frontera. Per uns telefèrics penjats d'uns gruixuts cables pujaven el mineral fins al port d'Òrla, i després el baixaven per tota

la vall (restes de pilones, ferralla, cables...) fins a un punt determinat on l'embarcaven en unes vagonetes. Aquestes vagonetes circulaven per una estreta via i recorrien tot el vessant de la muntanya per un itinerari sinuós però totalment horitzontal, travessant petits túnels artificials, fins a arribar al final de la carena. A partir d'allà el mineral era baixat fins al poble d'Òrla per un pendent rectilini de 600 metres de desnivell gràcies a un potent mecanisme d'estirament i frenat. Avui recorrerem tot aquest esplèndid traçat, en el qual ja no hi ha les vies ni les vagonetes, però sí que es conserven encara prou indicis d'aquella frenètica activitat minera. El caminet esdevindrà un recorregut per la història recent de la vall de Birós, encara fresca en la memòria de la seva gent, alhora que una esplèndida excursió per uns indrets absolutament originals i d'una bellesa excepcional. Som-hi!

Si heu fet nit a la **cabana de Graüllès** (1.150 m) caldrà que pugueu per la vall d'Òrla, seguint les indicacions que us he explicat abans, fins a la cota 1.268. Si, de grat o per força, heu dormit a la **cabaneta de Le Hounta** (1.400 m), caldrà que baixeu igualment fins a la cota esmentada. En ambdós casos trigareu una mitja hora.

Aquest punt es pot reconèixer fàcilment perquè hi ha un mur de pedra on hi ha pintades les marques

vermelles i grogues pròpies del nostre *tour* i que indiquen una corba del camí. Deixem el camí de la vall i resseguim per sota el mur, ben horitzontals, les marques que feia dies que no vèiem i que, a partir d'ara, tornaran a acompanyar-nos. En aquest indret hi ha més construccions de pedra, i ferralla retorçada i escampada. Són les restes del telefèric miner que baixava del port d'Òrla i que acabava aquí, i de l'estació de partida de la via amb les vagonetes en les quals era carregat el mineral. Era el punt on es feia el transvasament.

Per un antic camí miner

Aquí comença el nostre camí-via. Durant més de vuit quilòmetres absolutament horitzontals el resseguirem pam a pam i passarem pels seus sis divertits túnels (algun d'evitable, d'altres no) que ens faran sentir una mica miners.

Comencem a caminar pel traçat d'aquesta antiga via fèrria (**cota 1.268 m**) de la qual han desaparegut les vies i les travesses (excepte dins dels túnels, on encara es troben algunes travesses de fusta mig ensorrades al fang). Al principi el camí està completament envaït per la vegetació. Al cap de pocs metres d'haver començat caldrà passar un petit torrent que s'ha endut un tros de camí en una esllavissada, i tot seguit apareix un rètol que diu «sender en procés de renovació, actualment no segur». Però el podeu seguir: no tindreu cap problema. Durant tot el recorregut s'alternaran trams perfectament nets i suaus amb d'altres de bruts i de difícil petja, però que en cap cas no faran compromès el nostre camí. Al contrari, faran el recorregut més interessant.

Un cop passat aquest rètol d'avertiment, el camí millora i avancem ràpidament pel bosc. Des d'una clariana podem veure perfectament, a baix, la cabana de Graüllès.

Aviat serem al **primer túnel** (1.259 m). No es pot evitar. No comporta cap perill passar-hi. Té uns seixanta metres de llarg. És totalment rectilini i en tot moment es veu la llum de la sortida. No cal frontal, però vigileu amb no ensopegar amb les travesses de fusta que

OFERTA D'ESQUÍ 2002-2003

E-mail: pedraneu@mx4.redestb.es

Urgell, 95 bis - Tel. 93 453 50 01
08011 Barcelona

CONJUNT ESQUÍ CARVING

ESQUÍS
FIXACIÓ
MUNTATGE

156 €

CONJUNT ESQUÍ FREE

ESQUÍS (tot terreny)
FIXACIÓ
MUNTATGE

216 €

CONJUNT ESQUÍ DE MUNTANYA

ESQUÍS · FIXACIÓ · MUNTATGE

274,99 €

PEDRA NEU o CAMPAMÀ

LLOGUEM: ESQUIS DE MUNTANYA - ARVA - PELLIS DE FOCA
RAQUETES • GRAMPONS • PIOLETS • BASTONS
MUNTATGE D'ESQUÍS I FIXACIONS • REPARACIÓ: TREKINS • BOTES • GATS
Tenim cura del manteniment d'esquís i fixacions

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'arxiu fotogràfic del Centre conté col·leccions de fotografies des de 1886 d'una gran diversitat de temes, com ara aeronàutica, arqueologia, arquitectura, carrers de Barcelona d'abans de la Reforma, esports, fauna, folklore, geografia física i econòmica, pobles i indrets de Catalunya, del Pirineu aragonès, d'Espanya i d'altres països del món. A més de fotografies estereoscòpiques i autocrom.

Instal·lacions i serveis:

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA/Arxiu fotogràfic
Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona
Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08
adreça electrònica: cec@cec-centre.org

Horari d'atenció al públic:
de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

Aquestes dues guies enriqueixen el coneixement que es té d'uns territoris amb una llarga tradició excursionista. La vall de Núria i el massís del Canigó esdevenen a l'hivern paratges curulls de neus verges que faran fruir tot muntanyenc desitjós d'aventurar-se a recorre'ls amb esquís. De la mà de dos bons coneixedors del terreny, anireu descobrint, mentre obriu traça, un món de possibilitats: els refugis, alguns força nous; recorreguts inèdits; travessies que no oblidareu; amanit tot amb unes bones dosis d'informació sobre l'anàlisi de la neu i el risc d'allaus. Tot plegat forma una eina valuosa que permetrà planificar amb antelació les vostres sortides d'una manera més segura i eficaç.

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LA VALL DE NÚRIA BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

MIDA NATURAL

COL·LECCIO

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

EL MASSÍS DEL CANIGÓ CARANÇÀ-MENTET-COSTABONA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

NOVETAT

Les
trobareu
a les
llibreries
del ram.

encara hi resten, i compte amb els cops de cap al sostre, que no fa ni un metre i mig d'alt. A la sortida caldrà que us arrossegueu de quatre grapes, ja que ha quedat una mica tapada de terra i pedres. Boniques làmines de pedra conformen la portalada de la sortida. Tot seguit apareix una cova artificial a la dreta, d'uns vint metres de fondo, que devia servir de magatzem o aixopluc. Entre aquest primer túnel i el segon caldrà fer una forta grimpada de pujada i de baixada, tot seguint les marques als arbres, i que ens situarà al mateix nivell on érem. Això em fa pensar en l'existència d'algun túnel avui totalment ensorrat i tapat.

Aviat som al **segon túnel**, també d'uns seixanta metres de llarg (perfectament evitable per dalt), on també resten encara velles traveses de fusta. És totalment rectilini i no cal el frontal. És una mica més còmode de passar que el primer (és més alt de sostre). De seguida passem un barranc amb força aigua i trobem el **tercer túnel**, molt curtet, d'uns deu metres, però no evitable. Pocs metres després creuem el GR-10 que ve del fons de la vall d'Òrla i que puja molt fort fent ziga-zagues pel bosc. Si el seguíssim 230 metres de desnivell amunt, arribaríem en 45 minuts a la cabana de Besset (1.494 m), perfectament utilitzable. Encara que s'aparta bastant del nostre itinerari, constitueix una alternativa més a la cabana de Grauillès. En aquest punt del nostre camí, on interceptem el GR-10, hi ha diversos rètols que distingeixen perfectament entre els dos camins. I un altre rètol que diu: «tour de Birós impracticable». No en feu cas. D'acord que és un camí un xic irregular i que li cal un arranament, però no és perdedor ni perillós. Endavant. Ara ve un llarg tram sense entrebancs pel bonic bosc de Besset. Des d'alguns punts, per entre els arbres, es pot observar per darrera vegada, ja força enrere i lluny, la cabana de Grauillès en el seu replanet verd.

El camí gira a la dreta i ens toquem amb el **quart túnel** (1.246 m) que forada les roques de la Poucelle. És el més llarg de tots. Fa uns cent cinquanta metres completament

rectilinis. Possiblement es pot evitar (no ho vaig comprovar), però és divertit passar-hi. No comporta cap problema i és força emocionant. No està de més encendre el frontal, encara que en tot moment es vegi la sortida. Compte amb el cap, perquè hi pengen alguns bonys de roca.

El quart i el cinquè túnels estan molt separats. És un tram força llarg on s'alternen trossos de camí ample, de bona petja, entapissat d'una catifa de fulles, amb d'altres fora del bosc un xic malmesos i envaïts per algunes empipadores bardisses. Sense problemes, però. Arribarem al **cinquè túnel** (1.238 m), evitable, d'uns cinquanta metres de llarg i molt baix de sostre (cal passar molt ajupit). El proper túnel queda molt separat d'aquest. Hi ha una llarga distància, però que es fa molt bé sense entrebancs remarcables. Excel·lent vista, mirant enrere, de la vall d'Òrla coronada pel mall de Bolard, que tanca l'horitzó. S'aprecia perfectament tota l'espina que des del cim baixa dos mil metres de desnivell fins al riu Les, al davant del gîte de Bonac. Itinerari grandios que captivarà la vostra imaginació.

Xino-xano, sense córrer, arribareu còmodament al **sisè i darrer túnel** (1.234 m), d'uns cinquanta metres, que és perfectament evitable i, a més, recomanable d'evitar. Les marques del nostre tour, creuades en forma de X, ens ho indiquen i ens conviden a vorejar-lo per l'es-

querra. L'entrada està tota tapada per una acumulació d'arbres caiguts. Si insistiu a passar-hi us caldrà trencar algunes branques, posar-vos de quatre grapes i sortir-ne reptant. Però el perill està en les caigudes de blocs del sostre, que s'està deteriorant molt.

Després de l'últim túnel, el nostre camí via segueix impertorbable i absolutament horitzontal durant el tram més llarg del seu recorregut. Res d'especial a remarcar, excepte la solitud i la bellesa dels diferents racons per on passa. Va resseguint les sinuositats del vessant de la muntanya sempre per dins d'un preciós bosc de faigs, embellit per grans clapes de falgueres. De sobte, a la nostra dreta s'obre un gran sot, com una gran queixalada a la muntanya. A dins forma un replà inclinat amb una plataforma on hi ha clavat un gran cilindre de ferro. És la gran roda d'enrotllament d'un enorme cable que servia per a aguantar les vagonetes carregades de mineral que baixaven vertiginosament muntanya avall, els 600 metres de desnivell fins al poblet d'Artiguepla, al fons de la vall. Som, doncs, al final de l'antiga via horitzontal, la qual hem recorregut tota durant vuit interessants quilòmetres. Aquí hi havia l'estació a partir de la qual el mineral canviava de direcció i era baixat, per una altra via molt dreta, subjectat per un potentíssim cable d'acer. Com he dit, encara hi que-

El tercer i més curtet de tots els túnels del traçat horitzontal de l'antiga via minera, que recorre la vall d'Òrla a mitja altura.

**Poble de Bonac (710 m).
L'església i el
magnífic gîte
d'étape al
darrere.**

da, perfectament visible, la gran roda de ferro que ho subjectava tot i alguns metres de cable entortolligats.

Tot i tapat per la vegetació, encara s'intueix el gran corredor rectilini que hi devia haver entre el bosc, a manera d'un gran tallafores, de dalt a baix de la muntanya. Som a 1.215 m. I hem començat el camí-via a 1.268 m. Així, doncs, en vuit quilòmetres només hem baixat, molt progressivament, uns inapreciables 53 metres.

Som a poca distància del **tuc de Lauzat** (1.239 m), l'últim cim de la carena que durant tanta estona hem anat seguint per un dels seus vessants. No val la pena que hi pugeu, perquè és un cim indefinit, absolutament envoltat de bosc i sense cap vista. Ara bé: l'ascensió, partint d'aquí, per dalt de tota la llarguíssima cresta fins a assolir el tuc de Milh, fronterer amb la vall de Montgarri, intueixo que pot ser una extraordinària excursió molt i molt interessant i dura.

Una gran baixada

Inicieu la baixada per l'oest. El pendent és fortíssim i el camí es veu obligat a fer constants giragonses. Baixada sense pietat per un bosc esclarissat d'arbres enormes. La visió de dins el bosc és esplèndida. Marques dels nostres colors als arbres, abundants i molt ben posades.

Sort d'això, perquè el camí es desdibuixa completament i sense les marques seria impossible seguir-lo. Bastant més avall el sender es fa més següidor.

En un marcat angle del camí, poc abans d'una borda, trobem un abeurador amb una providencial font. Feia molta estona que no trobàvem aigua (entre el segon i tercer túnel). Una breu parada s'imposa en aquest raconet idíl·lic curull de verdor. Som al lloc anomenat **Coume Miu** (950 metres). El camí continua baixant molt millorat i molt ben senyalitzat. Per entre els arbres s'entreveu el poblet de Lascoux, ja a la carretera general D-4 a tocar del riu Les.

El nostre camí va a petar a una pista, just en el punt on hi ha un rètol que diu: «Sender en procés de renovació, actualment no segur». És un rètol idèntic al que hi havia al principi del nostre camí-via, a la cota 1.268 de la vall d'Òrla. Bé, ara que l'haureu fet tot, convindreu amb mi que és un camí irregular, molt bo a trossos i en d'altres un xic desfigurats; que no és un camí còmode, però que no és pas perillós (llevat, potser, del sisè túnel, perfectament evitable). D'obres de millora no en vaig veure pas cap indici. El rètol vol dissuadir excursionistes poc agosarats...

Per una pista suau arribareu plaerament al petit poblet **d'Orle** (Òrla) (680 m), que dona nom a la vall. Travesseu-lo i resseguiu la pe-

tita carretera asfaltada que en surt a l'oest. Aviat travessareu el riu Les per un pont i, després d'una breu pujadeta, arribareu al poble de **Lascoux** (700 m) i a la carretera D-4, que és l'única via de penetració rodada a la vall de Birós. Seguiu-la a l'esquerra uns dos-cents metres fins a un ramal (D-704, rètol) que puja al poble de Balacet. Les nostres marques segueixen aquesta carretera, que en 2,4 km arriba a Balacet. Però el nostre *gîte d'étape* es troba a Bonac, un quilòmetre més enllà seguint la D-4. Així, que abandonem les marques per a anar a cercar el nostre merescut refugi. La carretera travessa Bonac i passa a fregar de l'església, amb el seu destacable campanar.

Just darrere l'església, en una placeta, es troba el *gîte d'étape* de **Bonac** (700 m), amb una preciosa balconada de fusta i amb les finestretes que sobresurten de les golfes sobre la teulada de pissarra. No és una casa vella i atrotinada com la d'Eília, sinó un edifici excel·lent i molt ben conservat, en el qual, a més de les estances del *gîte*, hi ha un petit hostel, un bonic menjador i un bar. Tot regentat per una parella molt trempada i amable (*gîte d'étape* de Bonac, hi fan menjars, obert tot l'any, tel. 00-33-5-61.96.03.61).

Descobrireu que per la cantonada hi passa la variant del GR-10 que va deixar ahir abans del port de l'Areth i que, si la següeu, us feia escurçar el *tour* una jornada i us estalviàveu dormir a la cabana de Grauilès. Però us hauríeu perdut la bonica etapa d'avui.

Per un dels carrerons trobareu una cabina telefònica pública. No hi vaig saber veure cap botiga de queviures, però si ho necessiteu, al bar del *gîte* us poden preparar qualsevol cosa per a demà.

Una dutxa reparadora i un bon sopar s'imposen. A les àmplies golfes les lliteres s'hi adapten formant curioses formes geomètriques, i la vista sobre l'església veïna és perfecta. Un enorme i pàl·lid santcrist que fa una mica de por resta clavat al jardí tothora.

Desnivell de l'etapa: +89 m i -527 m (però amb molta longitud).

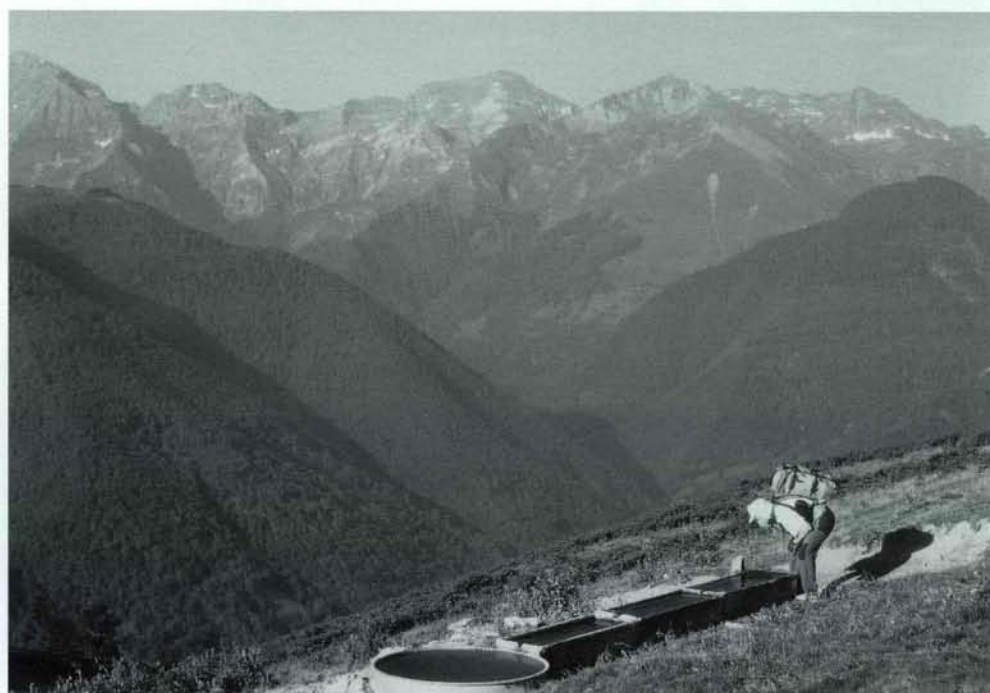

Opció cabana de Le Hounta: -250 metres.

Etape 5: Gîte d'étape de Bonac (700 m) – Fréchendeche (800 m)

Aquesta etapa és la més llarga de totes en longitud, però no pas en desnivell, encara que també n'hi ha força. El recorregut per les crestes de la solana de Birós val molt la pena. Recorrerem tota una successió de fantàstics punts de vista sobre tot l'itinerari de les quatre etapes anteriors, obtenint-ne una perspectiva completa. Avui passarem per l'extrem més oposat a la carena pirinenca, pel tram de la circumferència del nostre *tour* diametralment oposat a les més altes muntanyes, sota les quals vam passar en les tres primeres etapes. Els Pirineus ens quedaran al sud, perfectament alineats, i els contemplarem a una certa distància, com una barrera en l'horitzó. Així, doncs, avui toca tancar el cercle pel seu tram més nord, pel límit septentrional de la comarca de Birós, tot caminant per una bonica cresta molt llarga que ens farà gaudir de la sensació de trobar-nos al límit, entre dues valls. Contemplarem la fondalada de la vall de Birós des de l'últim racó que ens quedava. La satisfacció serà completa, ja ho veureu.

Si voleu seguir estrictament les marques del *tour* i no deixar-vos en ni un centímetre, caldrà que sortiu de **Bonac** per la carretera D-4 en direcció a Lascoux, tot reculant el quilòmetre que ahir vau fer de més (per a atansar-vos al *gîte* de Bonac). Arribareu a la desviació de la D-704 i, seguint tota l'estona la carretera, arribareu al poble de Balacet en 2,4 km, una mica avorrits de caminar per l'asfalt. Però hi ha una alternativa més curta, més directa i per muntanya. I, per tant, preferible. Es tracta de seguir la variant del GR-10 que passa per la cantonada mateix del *gîte* de Bonac (marques) i que puja fort per darrere el poble, per entre un bosc delimitat per tanques que formen passadissos per al bestiar. En mitja hora anireu a sortir a l'última corba de la carretera que puja a

Balacet, on retrobareu les marques del nostre *tour*. Cinc minuts per la carretera i sereu a **Balacet** (909 m), poble conegut per la qualitat extraordinària del marbre de les seves mines, que ha constituït una de les riqueses més preuades de tot Còserans (comarca on es troba la vall de Birós). A Balacet destaca l'església romànica del segle XII, feta amb marbre ocre i violaci extret de molt a prop, i culminada pel seu elegant campanar de paret o de cadireta, amb balconet i teulada (semblant al de l'església de Bonac).

Travesseu el poble tot seguint la carretera a Uchentein. Just a la sortida del poble veureu, a l'esquerra, uns solitaris i abandonats safareigs sota una porxada. En aquest punt cal deixar la carretera, passar pel costat dels safareigs i començar a pujar per un caminet suau (rètol de fusta al principi: GR-10 bis/Tour de Biros). Anem pujant per dins el bosc. A partir de la cota 1.050, el camí inicia una llarga i suau diagonal a l'oest. A la cota 1.181 el camí gira noranta graus i enfila decididament al nord, ara ja fora del bosc, per uns prats encatifats de falgueres. Les marques del nostre *tour* són sobre petites estakes de fusta clavades verticals perquè sobresurtin per entre l'exuberància de verd que ens envolta. La pujada es manté uniforme per un bonic caminet de gespa obert per entre les falgueres.

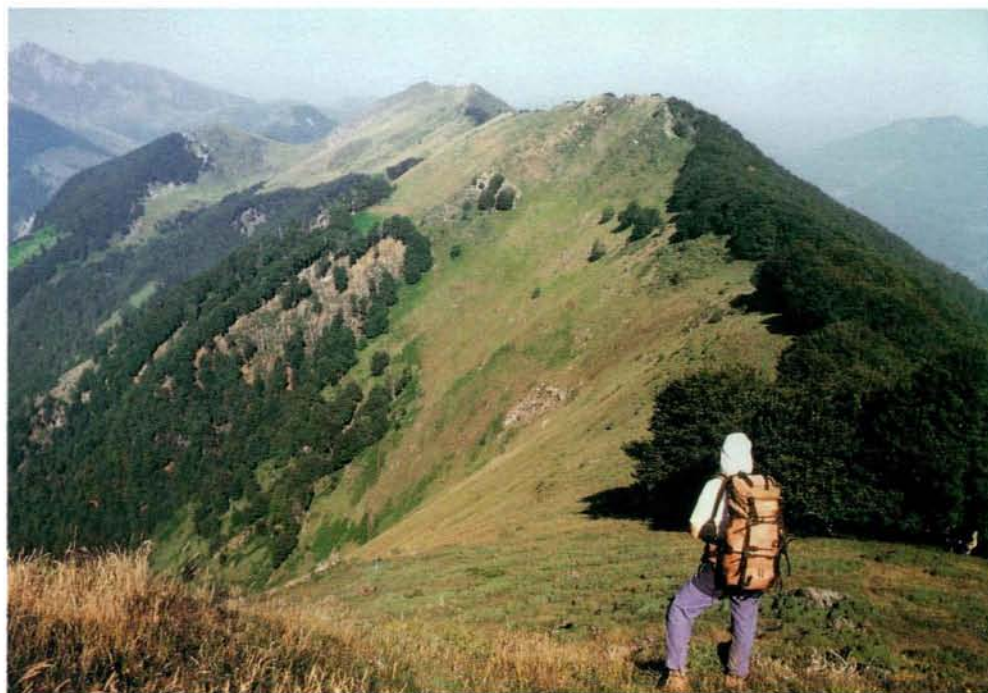
De seguida veiem, força amunt, una cabana plantada en un collet. Anem cap allà. Sovint, un ramat de vaques encuriosides ens observarà en els darrers metres.

Arribem al coll de l'Arraing (1.350 m), en plena carena. Clapes de bosc compacte l'envolten. S'hi refugien les vaques fugint del sol. Al bell mig de la collada es troba la **cabana de l'Arraing** (en molt bon estat, oberta, cinc places, xemeneia, taula, banc, i pis superior de fusta per a dormir-hi). A prop hi ha la **font dels Fouets**, que aboca l'aigua en un abeurador per al bestiar on hi ha pintades les marques del nostre *tour*. Magnífica vista de tota la vall de Birós i dels alts cims pirinencs fronterers amb la Vall d'Aran, els quals hem esgarapat durant les nostres primeres etapes.

Aquí se'ns presenta una difícil disjuntiva. Fins ara he estat partidari de seguir rigorosament les marques del *tour* (excepte en algun tram de carretera, sempre enutjosa, com la d'aquest matí). Ara, però, tenim dues alternatives, ambdues per muntanya i igualment interessants, i que ens menen al mateix punt. Una, per on van les marques, passa per sota de tota la llarga cresta que tenim a sobre (des del pic de l'Arraing fins al pic de Sérau). El camí fa un llarg flanqueig, pel límit del bosc, i hi entra i en surt tot fent boniques sinuosi-

Abeurador i font dels Fouets, davant de la cabana de l'Arraing (1.400 m).
Magnífica vista. D'esquerra a dreta:
Maubèrme (2.880 m),
Tarterau (2.639 m),
Sèrra Nauta (2.713 m),
pica de l'Ar (2.425 m)
i Crabèra (2.629 m).
A baix, la vall de l'Isard.

Des del cim del pic de l'Arraing (1.674 m): coll de Moussau (1.608 m), pic de Mossau (1.675 m), coll de Portet (1.615 m), i pics de Mardans (1.706 m) i de Sérau (1.720 m). Un xic a l'esquerra de la cresta l'arrodonit collet de Morères (1.553 m), per on passa el nostre itinerari.

tats, per un sender bo, de bona petja. Una perfecta balconada sobre la vall de Birós, a mitja altura, tenint sempre a sobre l'alta cresta. Ens porta en una hora i vint minuts al coll de les Morères, quasi sense ni adonar-nos-en.

L'altra alternativa, més llarga, més dura, sense a penes camí, consisteix a fer la mateixa travessa de coll a coll però enfilats per dalt de les crestes, dos-cents o tres-cents metres de desnivell més amunt, cavalcant per la mateixa línia fronterera de la vall de Birós. La vista és encara millor sobre la vall de Birós que tenim als peus i sobre tot el *tour* ja realitzat. Però també ens permet contemplar l'altre cantó, la planura existent fora de la vall, més al nord. I, a més, farem quatre cims interessants. Així, doncs, us suggereixo que, si aneu bé de temps (tenint en compte la llargada de l'etapa d'avui), us decanteu per aquesta opció més entretinguda.

Crestejant: l'alternativa més muntanyenca

Ompliu les cantimplores a la font dels Fouets, deixeu les marques del nostre *tour*, que segueixen horitzontals, i comenceu a pujar al pic de l'Arraing en fortes zigzagues pel llom que comença a l'abeurador mateix. Hi ha unes marques grogues, escadusseres, però que, més o menys, ens acom-

panyaran en tot el recorregut (itinerari 38 de l'esquemàtic full turístic «randos en Castillonais», que aconseguireu en qualsevol oficina de turisme de la vall). Els tres-cents metres de desnivell fins al cim del pic de l'Arraing (1.674 m) es fan pesats, però l'àmplia visió panoràmica que ens ofereix s'ho val. Gaudiu-ne. És el primer dels quatre cims de la nostra carena. Cada un tindrà un encant especial, encara que la cresta que els relliga sigui llarga, lenta i de mal caminar en algun tram. Però, tot i així, val la pena. I en tot moment podreu contemplar el camí «oficial» del nostre *tour*, força més avall, i anar-lo seguint visualment des de dalt. Serà com si realment l'haguéssiu fet, però tot a vol d'ocell. Els altres cims del Mont Valier, del mall de Bolard, del Maubèrme i del tuc de Crabèra destaquen poderosament amb alguna congesta arcerada a les seves crestes. Sentein (Sentenh), la capital de la vall de Birós, es fa perfectament visible per primera vegada des que hem començat el *tour*. Nosaltres avancem per la cresta sense dificultats. Així com en el vessant sud el bosc queda força avall, just a l'altura del camí que hem decidit no seguir, pel vessant nord el bosc arriba fins a la mateixa línia de cresta. Això dóna al terreny una tonalitat i una lluminositat diferents a cada banda de la cresta. Nosaltres seguim pel ma-

teix fil, gaudint de l'espectacle.

Del pic de l'Arraing (1.674 m) hem de baixar al pas de Moussau (1.608 m), sense cap problema. La pujada al proper pic de Moussau (1.675 m) ja és més empipadora pel terreny més esquerp, fragmentat i amb matolls que fan incòmoda la progressió. Algunes pintadetes grogues ens ajuda a trobar el millor pas. Al pic de Mossau ja som a la meitat de l'aeri recorregut.

Un llom suau ens baixa delicadament al coll de Portet (1.615 m), des d'on, en dies favorables, es llancen cap al nord acolorides ales de pendent. Aquest coll és fàcilment accessible pel nord i presenta unes suaus rampes herboses que el fan ideal per a l'enlairament. La volada fins al fons de la vall és de mil metres de desnivell i amb força distància. Uns cent metres ens separen del proper pic de Mardans (1.706 m) i, des d'aquest, en poca estona ens plantem dalt de l'últim cim de tota aquesta llarga carena i el més alt de tots, el pic de Sérau (1.720 m). La vista dels voltants s'eixampla, ja que la carena s'acaba i comença a baixar decididament cap a la plana. És l'última gran talaia del nostre *tour*, que ja s'acaba.

Al sud del cim, a sota mateix, a 170 metres de desnivell s'aprecia clarament el coll de les Morères i una cabana. La baixada és molt forta. No hi ha camí, malgrat les taquetes de pintura groga perdedores. Cal baixar rectilíniament per un terreny relliscós i incòmode. Sort que és curt. Anem a petar just al coll de les Morères (1.553 m), on hi ha un rètol de fusta que ens recorda que tornem a ser sobre el *tour* de Birós i les seves marques. Si pel camí marcat s'hi està 1 h 20 min des del coll de l'Arraing, per la cresta en trigareu dues i mitja o tres. Però haurà valgut la pena.

Els darrers trams del tour

Baixeu una mica a la dreta fins a la propera cabana de Couledoux (1.530 m), feta una porqueria i totalment inaprofitable. A uns cinquanta metres hi ha una esplèndida font d'aigua molt fresca. Cal tornar a la cabana perquè, al davant

mateix, el camí gira a la dreta i baixa fent unes llaçades per un terreny poc marcat i poc clar. Un rètol de fusta en una corba ens recorda que som al *tour* de Birós. El camí segueix un dolç descens horitzontal i penetra al bosc. Poca estona després el camí esdevé pista forestal. Seguiu-la uns sis-cents metres (en direcció oest) fins a un claríssim rètol de fusta que ens convida a abandonar-la per l'esquerra i a iniciar una pujada per un caminet brusc i sobtat. El canvi de ritme es nota. Una forta però curta pujada ens porta al petit **collet de Laroque** (1.397 m), sota una imponent agullota de roca vertical.

A partir d'aquí ja tornem a ser al vessant assolellat, on patirem de valent si fa un dia de sol. Baixem diagonalment per un bonic bosc fins a sortir a una zona de falgues. El camí continua en la mateixa direcció fins al **coll de la Croix**, sota d'un petit bony anomenat **pic de Tourmas** (1.292 m).

Val la pena de pujar-hi perquè ens ofereix una bonica vista del proper tram de camí, però sobretot perquè s'aprecia perfectament l'agulla de Laroque que acabem de passar i que no es veu del camí estant. Tornem al collet de la Croix i contornem el pic de Tourmas.

A l'altra banda hi ha l'inapreciable **coll Méda** (1.250 m) i, un xic més enllà, el **coll de l'Hérédèche** (1.289 m), amb nombroses cabanes derruïdes escampades arreu. Aquí s'inicia l'última pujada del dia. Per un pendent herbós, sense marques, sense camí, i amb el sol al clatell, cal pujar 120 metres de desnivell per un terreny molt obert. La pujadeta es fa molt feixuga. Al final hi ha un tancat i una línia d'alta tensió (1.369 m), i el camí es torna completament horitzontal davant d'un rètol de fusta del nostre *tour*. Girem a l'esquerra (SE) i aviat el camí es converteix en pista.

Més endavant es presenten dues possibilitats: deixar la pista per un camí que surt per la dreta, o continuar per la pista. De seguida, però, es retroben al **coll de Blazy** (1.309 metres), on hi ha diversos rètols. Un indica el camí a Playras pel coll Marty (que no surt al mapa), un

altre assenyala igualment el petit poblet de Playras per un camí marcat. El seguim.

Des del coll de Blazy cal baixar a la dreta (SW) per una pista tallada amb una barrera per als cotxes. Seguim pista avall. Aviat es converteix en un camí que es fica al bosc. Impressionant vista de la pregonia vall de l'Isard, que vam recórrer el primer dia (ja tan llunyà!). El camí va baixant suaument en una llarga diagonal. Passem pel davant d'unes boniques bordes aranjades i habitades, des d'on veiem el petit nucli habitat de Playras més avall. Abans d'entrar al poble trobem una font i un abeurador, els últims del nostre *tour*.

Arribem a **Playras** (1.100 m). Fa pocs anys hi havia un *gîte d'étape* que proporcionava al *tour* de Birós un altre lloc de descans i avituallament, alhora que permetia iniciar el *tour* en qualsevol punt. Avui ja no existeix, ni tampoc cap cabana alternativa, i el *tour* queda una mica «coix». Per això m'he vist obligat a començar-lo en el punt on l'he començat, si no volia fer un bivac per aquí.

Travessem el poble. En sortim per la petita carretera asfaltada que hi arriba des de Sentenh, però només uns pocs metres, perquè de seguida trobem rètols i marques que ens fan desviar a la dreta. Encara ens queden 300 metres de desnivell de baixada fins a Fréchendeche, on tenim el cotxe.

El camí baixa fort, ara per un bosc humit i ombrívol. Travessem el barranc de Labor, on hi ha una successió de petites i boniques cascades. Pocs minuts més i desemboquem en un camí conegut. Som al camí que de Fréchendeche puja a l'estany d'Aranh i que vam seguir el primer dia. Hem tancat el cercle! Hem fet el *tour* de Birós!

Girem a l'esquerra, avall, seguint l'impetuós torrent de l'Isard, que fa cinc dies vam remuntar. Durant vint minuts anem assaborint lentament aquesta estranya sensació de felicitat que ens envaeix, mentre ens acostem al punt d'inici de la nostra gran volta. Arribem a les quatre cases de Fréchendeche (800 m) i a l'esplanada on tenim el cotxe. Ara sí que hem acabat.

Desnivell de l'etapa: +1.067 m, -979 m (però amb molta longitud).

Des del modest pic de Tourmas (1.292 m) hi ha una molt bona visió de l'agulla del mall de Laroque i del petit collet per on hem saltat la cresta.

Si és tard o esteu cansats, o simplement voleu celebrar-ho, podeu tornar a sopar i dormir al *gîte d'étape* de Bonac que tan bé coneixeu, a pocs quilòmetres carretera avall. Però si, a més, voleu fer algun comentari tècnic o algun suggeriment sobre el *tour*, podeu tornar al *gîte* d'Eília, carretera amunt, i mantenir una bona conversa amb el guarda, un dels creadors del *tour*. I si no voleu res d'això, a Sentenh, encara més a prop, hi teniu un magnífic i tranquil càmping municipal.

I, si encara no n'heu tingut prou, recordeu que el mall de Bolard, el Maubèrme o el tuc de Milh us esperen amb els seus dos mil imponents metres de desnivell per unes valls molt i molt feréstegues. Però això ja serà una altra història...

Tour realitzat en solitari els dies 17 a 21 de juliol del 2000.

Val Grisenche (Vall d'Aosta) amb esquís

Melitó Queralt

Un relat d'una estada al refugi de Mario Bezzi a la Val Grisenche, des d'on van fer una sèrie d'ascensions amb esquís, amb bon temps però amb fred.

Ja fa anys que, sense proposar-nos-ho d'una manera expressa, hem orientat les nostres sortides amb esquís per Setmana Santa a una zona fronterera entre Itàlia i França que, a grans trets, podríem dir que engloba el sector meridional de la vall d'Aosta i el parc de la Vanoise.

Així hem fet estades a la Val Savarenche, Val di Rhêmes (refugi Benevolo, de grata memòria!), refugi dels Evettes, refugi Carro, refugi Avérole, refugi Fond des Fours... que ens han permès conèixer aquesta part dels Alps idònia per a la pràctica de l'esquí de muntanya, malgrat que la meteorologia no sempre ens ha fet costat.

Enguany «tocava» bon temps i, aprofitant la recent reobertura del túnel del Mont Blanc, hem volgut conèixer la Val Grisenche, vall que desemboca a la vall d'Aosta i que corre paral·lela a les valls Savarenche i di Rhêmes, que, com hem dit, ja havíem visitat en d'altres ocasions.

L'exhaurida guia de Reinhard Klappert, 260 *Sommets des Alpes à skis*, diu de la Val Grisenche: «Des nombreuses vallées latérales qui relient le Val d'Aoste au massif du Grand Paradis, le Val Grisenche est la plus sauvage».

Per a anar-hi s'ha d'arribar a Chamonix, passar el túnel del Mont Blanc i, abans d'arribar a

Aosta (per la carretera, que per l'autopista no hi ha sortida fins a Aosta i hauríeu de tornar enrere), es troba ben aviat el trencall per a entrar a la Val Grisenche. En total, 850 km des de Barcelona.

Primer dia: Bonne – refugi de Mario Bezzi

Hem dormit en un dels tres petits hotels que hi ha en tota la vall i ens llevem d'hora per fer la llarguíssima aproximació al refugi de Mario Bezzi, amb la idea que, un cop al refugi, si en tenim ganes, pujarem a algun cim secundari que ens permeti gaudir d'una ullada general de la regió. El fred és molt viu i el temps es presenta magnífic quan acabem de pujar amb el cotxe fins a Bonne, a 1.810 metres, darrer nucli habitat a l'hivern.

A partir d'aquí la carretera queda tallada per la neu i no hi ha més remei que carregar-se de paciència per a fer els més de deu quilòmetres que hi ha fins al refugi, primer vorejant el llac de Beauregard (atenció a les allaus si hi ha hagut nevades recents!) i després ja clarament pel fons de la Val Grisenche. De fet, per a vorejar el llac tenim una carretera per cada costat, però el guarda del refugi, amb qui hem parlat per telèfon, ens ha recomanat la carretera de la dreta (esquerra hidrogràfica).

Passat el llac, arribem al pintoresc llogaret de Surier, a 1.785 metres, ara deshabitat però amb senyals de vida a l'estiu. Hem fet uns sis quilòmetres des de Bonne i hem perdut desnivell!

En aquest punt comença, ara sí, la veritable pujada al refugi, per una pista que, com la carretera, està ben coberta de neu i on a l'estiu està prohibida la circulació de vehicles. Fa molta calor i, finalment, quatre hores després d'haver sortit de Bonne, arribem al refugi de Mario Bezzi, a 2.284 metres.

Aquest refugi és privat, però té una mena de concert amb el Club Alpí Italià, de manera que els socis d'aquest Club en gaudeixen com si fos de la seva xarxa. Volem fer esment que es tracta d'un refugi extremament acollidor, còmode, net i amb una qualitat dels serveis (dut-

**Les petites
esquerdas de la
glacera de
Vaudet.**

xes calentes, sanitaris, restauració) que ens atrevim a qualificar com una de les millors que hem trobat en aquest tipus d'establiments. Cal destacar sens dubte la qualitat, varietat i abundor dels sopars, i des d'aquestes ratlles agraïm als guardes totes les atencions rebudes durant la nostra estada.

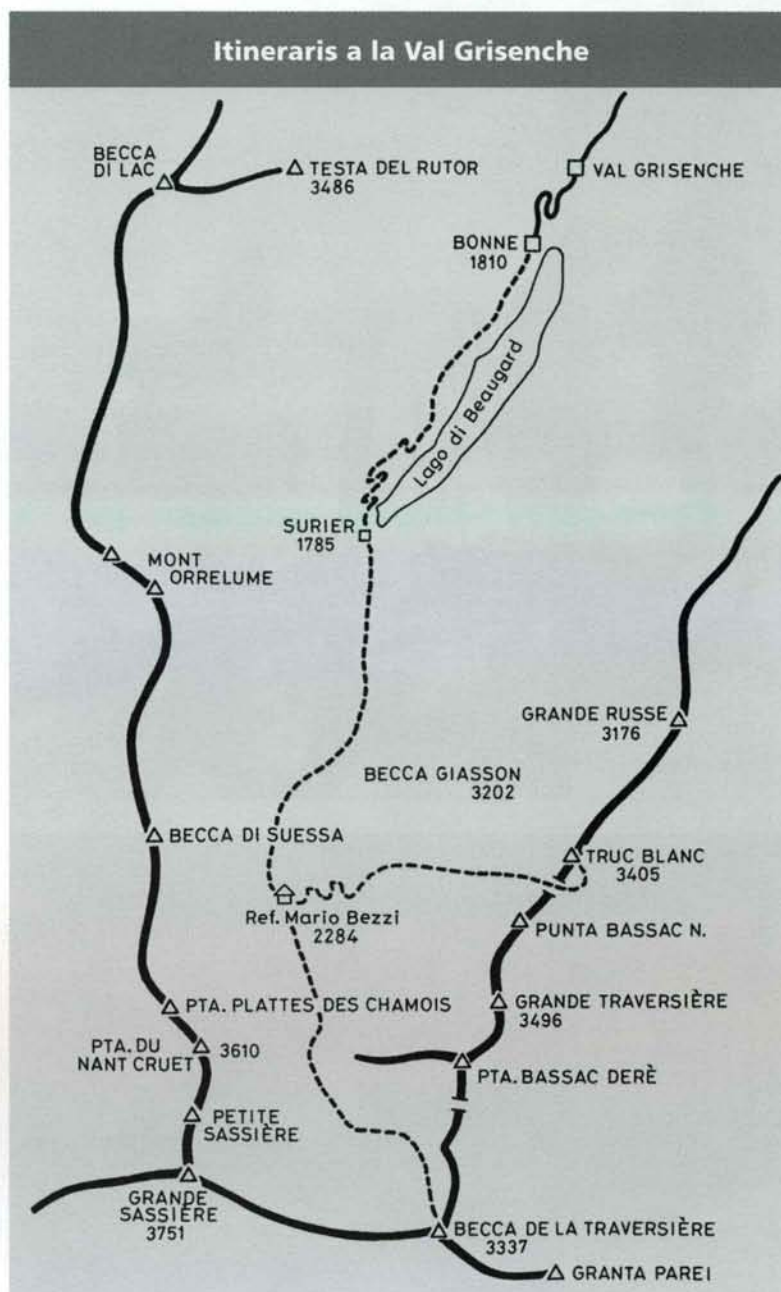
Descansem i mengem i, ja a la tarda, amb les motxilles alleugerides, ens enfilem fins a la cota 2.650, que ens permet veure gairebé en la seva totalitat el marc de les activitats dels propers dies, a més de cims emblemàtics com la Testa del Rutor, Grande Sassièrre, Grande Traversièrre...

Segon dia: Becca de la Traversièrre

La nostra fita d'avui és la Becca de la Traversièrre (3.337 m). El temps apunta magnífic i el fred a les set del matí és força intens. Triquem més de mitja hora a recórrer el gran pla que hi ha davant del refugi, en direcció S, fins a arribar al peu de la glacera de Vaudet. Un cop aquí les traces s'enfilen per un pendent fort a l'esquerra de la glacera, en el sentit de la marxa, per a evitar les petites esquerdes que presenta en el seu tram final.

Tot plegat té força caràcter, però sempre dins unes dimensions que recorden el nostre Pirineu. Ara ja ens toca el sol, el cel és d'un blau cobalt intens, i gaudim d'una pujada sense complicacions pels extensos plans de la glacera de Gliairettaz (sempre som a la mateixa glacera, però la part alta canvia de nom en el mapa). Passem per sota el coll de Bassac Deré, que ens portaria a la Val di Rhêmes, i, ja per sobre els tres mil metres, es gira de cop un vent extremament fred que ens obliga a posar-nos tota la roba que portem. Ara tenim al davant diverses puntes i no estem segurs de quina serà la veritable Becca. El mapa italià que portem no ajuda gaire i, davant el dubte, optem per la que ens permet arribar fins dalt amb els esquís als peus.

El dia és tan net que, si bé no podem assegurar que es vegin totes les muntanyes, sí que es deuen veure

quasi totes! A tocar amb la mà tenim els cims assolits durant la nostra estada a la Val di Rhêmes: Granta Parei, punta Calabre, punta Galisiaz... A la dreta (W), la Grande Sassièrre, amb els seus 3.751 m, ens aclapara; lluny, al S, destaca la Barre des Ecrins, al darrere (N), el Grand Combin i, és clar que sí, el Mont Blanc i la seva cort de quatemils... i tants d'altres que l'amic Sala ens va recitant l'un darrere l'altre!

De la baixada, pel mateix itinerari de pujada, direm amb bona voluntat que la neu es deixava esquiar (és a dir, que n'hem trobades de molt millors... però també de molt pitjors!). En resum, una bona jornada d'esquí de muntanya que ens ha deixat força satisfets.

Tercer dia: Truc Blanc

Seguint les recomanacions del guarda, anem al Truc Blanc (3.405 metres), cim fronterer entre la Val Grisenche i la Val di Rhêmes. Sortim del refugi en direcció E, seguint la traça del primer dia, que s'enfila de seguida per un fort pendent. La neu transformada en aquesta hora és dura, i ben aviat decidim posar les ganivetes fins a arribar a la mateixa cota 2.650 del primer dia, on el sol ens rep amb el seu escalf enlluernador. Aprofitant la benevolència de la meteorologia, ens ho prenem amb una certa calma i aprofitem la parada de treure ganivetes per a fer un glop i menjar una mica mentre gaudim del paisatge.

A la pàgina següent, a dalt, la Becca de la Traversièrre (3.337 m). Al fons, la Grande Casse i el massís dels Ecrins.

A baix, pujant al coll del Truc Blanc. El cim del mateix nom a l'esquerra i la punta de Bassac Sud a la dreta.

Els peus són a la pàgina anterior.

Tenim ben bé al davant, a l'altre costat de la vall, els forts pendents nevats de la Pointe du Nant Cruet (3.610 m) i, mentre jaïem acaronats pel sol, ens esforcem per endevinar-hi l'itinerari de descens. No ho veïem gens clar, però entenem el comentari de la guia abans esmentada: «a n'entreprendre que si les conditions sont absolument sûres;

nombreuses crevases». Bé, de comú acord, hem decidit que enguany les condicions no són absolutament segures...

Reprenem la pujada pels seus lloms que ens han de portar al coll del Truc Blanc resseguint les parets de la punta de Bassac Nord. El temps és excepcional i fruïm de cada passa sense preocupar-nos del rellot-

ge ni de les dificultats, inexistents, de l'ascensió. Un cop al coll (3.229 metres), passem una estona al vessant de la Val di Rhêmes i assolim el cim pels pendents poc pronunciats de la glacera del Truc Blanc.

Dalt del cim, els protagonistes a l'horitzó són, sens dubte, el Gran Paradiso i el Cervino. També identifiquem els cims coneguts de la Val di Rhêmes i, cap al nord, el Mont Blanc i tants d'altres que ja veïem també ahir.

Ens hi hauríem quedat més temps, aquí dalt, però un ventet fred ens fa preparar el descens ben aviat. Aquest, pel mateix itinerari de pujada, és ben diferent del d'ahir pel que fa a la qualitat de la neu. Les primeres pales, orientades al SE, presenten una neu ja tova, però perfectament esquiable fins al coll del Truc Blanc, i a partir d'aquí trobem una neu pols excel·lent fins al lloc on hem esmorzat. Una altra parada i, ara ja per neu primavera, encetem les darreres pales que, per uns forts pendents, ens deixen davant del refugi amb el cor content per aquesta excursió tan reeixida.

Quart dia: refugi de Mario Bezzi - Bonne

Ens acomiadem dels guardes i desfem el llarg camí fins al cotxe per tornar a Barcelona. Nosaltres no ho hem pogut fer per manca de temps, però recomanem a qui se senti atret per aquesta vall que el darrer dia pugi a la Becca de Giasson (3.215 metres), ja que hi trobarà dos avantatges importants: en primer lloc, podrà gaudir del fabulós descens pel vessant nord d'aquest cim fins a Rore i, a més a més, per tant, s'haurà estalviat la meitat del camí fins a Bonne.

Excursió realitzada la Setmana Santa del 2002 per Josep M. Sala, Marta Estrada, Jaume Aguadé i Melitó Queralt.

Cartografia

Val Savarenche, Val di Rhêmes, Val Grisenche, mapa núm. 102, esc. 1:25.000, de l'Institut Geografic Centrale. Aquesta cartografia disponible és deficient.

Botànica a Barcelona, 1: la mèlia

M. dels Àngels Sagrera i Marigó

Encetem un treball destinat als elements botànics que han de viure a ciutat. De primer fou només fotogràfic, però després de les visites efectuades creiem que mereixen més dedicació. Sorprenen els esclats de bellesa que ens ofereixen, tot i haver de resistir un tractament barroer que, lògicament, redueix i afecta la seva fortalesa.

Descripció botànica

Nom llatí: *Melia azederach* L.
Família de les meliàcies

Etimologia del nom científic: el nom del gènere *Melia* deriva del grec *melis*, que significa «freixe», per la similitud de les seves fulles amb les d'aquest arbre, i *azederach*, del personal *azad-darakht*.

Noms populars: mèlia, lilà de Pèrsia, gessamí d'Amèrica (català); cinamomo, agriaz, agrión, lila de Persia (castellà); árbore de Santo Dutel.

Arbre originari d'Àsia meridional, Himàlaia, que pot atènyer 10 o 15 m de alçària, de capçada ampla i densa; tronc dret, amb l'escorça olivellada, d'un color marró vermellós; fulles caduques, compostes, alternes, de fins a 90 cm de grandària, dividides, que presenten els folíols disposats a banda i banda d'un eix medial, dues vegades pinnades (bipinnades) de forma més o menys triangular; folíols de 3-5 cm, ovats o ovatolanceolats, amb el marge irregularment dentat i el nervi medial pronunciat, l'envers de textura llisa i el revers cobert de pèl curt i fi (rubescents); les flors disposades en grans inflorescències de panícules axil·lars (capítol compost, l'eix del qual porta raïms laterals de flors, ve a ésser un raïm de raïms), amb peduncles llargs de 10-20 cm, aromàtiques, de color lila, amb cinc pè-

tals llargs i estrets oberts en forma d'estrella, d'uns 18 mm de longitud i deu estams que, soldats, formen el tub estaminal central (òrgan sexual masculí de les plantes de llavor, que consta d'antera i filament). En l'interior d'aquest tub s'hi troben les antereres grogues (l'antera és la part superior de l'estam, en forma de capet o capseta, on es produeix el pol·len). El fruit és una drupa esfèrica, carnosa, en principi de color verd, després groc i més tard marró, de 6 a 18 mm de

diàmetre, que conté una única llavor perforada (pinyol). Fructificació: principi de la tardor i conservada a l'arbre gairebé tot l'any.

Usos

Considerat com a arbre sagrat a Pèrsia, l'Índia i l'arxipèlag malai, i utilitzats els seus pinyols per a confeccionar rosaris a bona part d'Europa, sembla que per això a Barcelona l'havien anomenat arbre sant.

Fructificacions de la mèlia en un jardí de l'Eixample.

La mèlia floreix en uns grans rams a l'extrem de les branques. Noteu que encara perduren alguns fruits de l'any anterior.

**A dalt,
un passeig
plantat de
mèlies a
l'Escola
Industrial de
Barcelona.**

**A baix,
un detall
del tronc de
la mèlia.**

La seva fusta presenta escassa importància comercial, tot i que s'ha utilitzat en ebenisteria, construcció de petits objectes i bigues

perquè no és atacada per insectes xilòfags, especialment coleòpters que es nodreixen de fusta.

Propietats

Els fruits contenen propietats narcòtiques, i poden resultar metzinosos; per als ocellets, però, resulta una llaminadura. D'aquesta drupa se n'obtenia un gas inflamable per a enllumenar i la seva cocció té qualitats insecticides. Segons el botànic Josep Quer i Martínez, (Perpinyà, 1695 - Madrid, 1764), en ús extern és eficaç per a eliminar els polls (*Pediculus capitis*).

La mèlia

Les mèlies que trobem als carrers de Barcelona són relativament joves i encara no han completat el seu desenvolupament; els exemplars madurs es fan més densos i cepats. N'hi ha d'enormes a la plaça de la Sagrada Família i en podem admirar de no tan massissos, ben bonics, però, a la plaça del Doctor Ignasi Barraquer i al recinte de l'Escola Industrial de l'Eixample.

En alguns casos, hem comprovat que la mèlia és molt primerenca. Aquest esvelt arbre és dels primers a florir, com una avançada d'allò que la generosa natura ens ofereix a la primavera. Les branques, molt fràgils, són mogudes fàcilment pel vent (qualitat mòbil dels arbres de fulla caduca) i la blavor i l'aroma de les seves flors ens brinden una bella imatge.

Despullat, a la tardor pren un aspecte interessant, els nombrosos fruits que sostenen els llargs peduncles, són com una original i única demostració de vida.

Bibliografia

Ginés LÓPEZ GONZÁLEZ: *Guía de Incafo de los árboles y arbustos de la Península Ibérica*, Incafo, 5a ed., Madrid, 1995.

Gran Enciclopèdia Catalana, 2a ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1977.

PARCS I JARDINS DE BARCELONA, Institut Municipal: *Arbres de Barcelona*, Barcelona, 1999.

D'Estavar a la Cabanassa, seguint les vies romanes de la Cerdanya

**Josep Nuet i Badia
Lluís Willaert i Garcia**

Descripció de l'itinerari que segueixen les vies romanes de la Cerdanya, la principal de les quals era anomenada Strata Ceretana, entre les poblacions d'Estavar i la Cabanassa. Un recorregut pel paisatge cerdà de la mà de la història.

La Strata Ceretana

Aquesta via de comunicació romana documentada el segle III dC, unia Ruscino (Castellrosselló) —una població a tocar de Per-pinyà— amb Ilerda (Lleida) passant per Iulia Libica (Llívia). Es tracta d'una via romana secundària que resseguia la vall de la Tet i creuava el Pirineu a través de la depressió de la Cerdanya pel coll de la Perxa. Un cop travessat aquest coll, seguia el curs del Segre fins a Lleida.

En la xarxa viària romana les diferents vies de comunicació estaven classificades d'acord amb la seva categoria i la funció a la qual estaven destinades i rebien diferents noms; així, una *via* era un camí prou ample que permetia encreuar-se dos vehicles; un *actus* era un camí per a un sol vehicle o un animal de càrrega; un *iter* era un camí per a vianants; un *callis* era un camí de muntanya per a bestiar transhumant. A més, hi havia desviacions i variants del camí principal, que rebien el nom de *trames* i *diverticulum*.

A Catalunya, la principal via romana era la *Via Augusta*, que anava de Roma a Cadis, passant per Ruscino (Castellrosselló), Gerunda (Girona), Bàrcino (Barcelona), Tàrraco (Tarragona) i Dertosa

(Tortosa). Aquesta via va ser construïda per l'emperador August, de qui porta el nom, cap a l'any 9 aC, durant un llarg període de pau.

Les altres vies, com la *Strata Ceretana*, eren importants, dins la xarxa de comunicacions de l'època, però sense la notorietat ni el trànsit de la *Via Augusta*.

Aquesta via de comunicació va estar en ús durant un bon grapat de segles. A l'època medieval la via romana devia ser si fa no fa igual que

quan va ser construïda. En aquesta època, genèricament, aquestes vies que anaven cap al nord eren conegudes amb el nom de *vies francisques*, és a dir, camins importants que portaven a terres de francs.

Aquesta que ens ocupa està documentada com a *Via cerdana*, l'any 966, *Strata conflentana*, el 1007 i *Via merchadal*, el 1052, que corresponia a la *Strata Ceretana* entre Puigcerdà i Bellver de Cerdanya.

Per on passava la via romana?

El trajecte de la *Strata Ceretana* entre el coll Rigat i la Cabanassa és molt evident i no té pràcticament discussió. Naturalment que hi ha punts on es conserva més bé i altres on no tant, però el recorregut no presenta dificultats d'identificació. Tanmateix, d'Estavar a coll Rigat hi ha divergències, segons els autors, de l'itinerari que devia seguir.

L'arqueòleg Josep PADRÓ (1984: 68-69), s'inclina a pensar que la via romana principal devia baixar del coll Rigat a Sallagosa i de Sallagosa seguia cap a Ro, mas Travis, el pla de les Forques, on sembla que hi havia el nucli principal de Llívia, el mas Jonquer i Oncés. Reconeix, però, que hi havia un altre camí més antic, segurament preromà, que passava per la Llívia actual al peu del turó, dalt del qual hi havia el *castrum*. Aquest camí anava des de la vall

A l'inici del camí podem admirar alguns elements inequívocament romans, com les dues pedres amb una entalla al mig que hi ha a la base de l'absis de l'església de Sant Julià d'Estavar (segle XII). Aquestes dues pedres haurien estat aprofitades d'una altra construcció romana.

Una vista presa entre els colls de Sant Vicenç i Rigat sobre un tram de la via romana, que es dibuixa rectiliniament en el prat entre un bosquet, al marge dret, fins a un altre bosquet sota el campanar de l'església de Bolquera, passant entremig d'un ramat de vaques.

A la pàgina següent, tres elements arqueològics que podem veure al llarg del camí: a dalt, el possible mil·liari que es troba sobre el coll de la Perxa; al mig, el tram empedrat del camí prop del coll de la Perxa; a baix, les restes d'un petit pontarró sobre el rec de Sant Joan.

d'Eina per les carenes del coll Rigat, cap al coll de Sant Vicenç, on hi ha les ruïnes de Sant Vicenç de Portolès, baixava cap a Callastre, Bajande i Estavar, donava la volta al turó de Llúvia cap a l'W passant pel collet d'Estauja i arribava a Llúvia.

Però Pau VILA (1926: 189), bon coneixedor de la comarca i autor d'una monografia important, escriu: «La via més antiga de què tenim notícia és la *Strata conflentana*, la qual almenys als temps de Roma, arrencava d'Elna, pujava per la Vall de la Tet i anava a guanyar el que després s'ha anomenat Coll de la Perxa. Passat aquest, prenia el nom de *Strata ceretana*. Davallava pel Coll Rigat, i al nostre parer, anava a passar per sobre el Mas Rondola, pel veïnat de Callastre i el poblet de Bajanda; travessava Estavar i vorejava el Turó de Llúvia per a enfilarse al *castrum* que el coronava. Tinguem en compte que tant Bajanda com Estavar ja eren parròquies en 835. Aquest traçat evitava així, de bell antuvi, el traspassar el Segre. Des de Llúvia, seguint el mateix camí que fa ara la carretera neutral, vorejaria el Mont Cerdà, sense enfilarse-hi, i pel peu de la Solana aniria a endinsar-se al Forat de La Seu.»

L'historiador cerdà Maties Delcor també està convençut que la via romana principal anava del coll Rigat cap al coll de Sant Vicenç, on identifica les escasses però ben visibles ruïnes de Sant Vicenç de Portolès

—que era la capella d'un hospital de vianants—, Callastre, Bajande i Estavar, on continuava cap al peu del turó de Llúvia, a molt poca distància.

Sobre aquestes diferents opinions ens sembla que tots tenen raó. Tal com argumenta Josep Padró, l'absència de troballes de mil·liaris o d'altres documents epigràfics no permet establir conclusions definitives. Tanmateix, a l'època romana, el poblament de la Cerdanya era prou important perquè hi hagués una xarxa viària prou desenvolupada que amb tota seguretat inclouria els dos camins que comentem.

Què veiem de l'antiga via romana

Cal dir, d'antuvi, que els elements que podem veure de la via romana són relativament limitats, però prou interessants per a fer la caminada. Durant tot el recorregut no veurem els mateixos elements, perquè al llarg de la seva història la via ha sofert destrosses i reparacions que l'han modificada poc o molt, però en alguns punts les restes que es poden apreciar són importants i donen una idea força exacta d'aquesta infraestructura viària.

La calçada empedrada amb les cunetes, les veurem molt bé sobre el coll de la Perxa (punts horaris 3.03-3.06 h). També entre el coll de

la Perxa i la Cabanassa veurem una fita (punt horari 3.09 h), que Padró identifica amb un possible mil·liari desfigurat per les inclemències del temps. Hi ha altres trams on l'esplanació de la via es veu perfectament, com entre el coll Rigat i el rec del Riu d'Eina (punts horaris 1.46-2.00 h).

També veurem restes de desguassos o petits pontarrons fets amb lloses de granit a l'obaga de la vall d'Eina (punt horari 2.17 h), pujant de la vall d'Eina (punt horari 2.17 h) i a prop del coll de la Perxa, al rec de Sant Joan (punt horari 3.01 h).

Cal que afegim que val la pena d'admirar, encara que segurament no són romans, dos ponts: el del rec de Galamany (punt horari passat l'1.43 h), i les dues piles poligonals fetes de pedres ben escairades d'una palanca de fusta sobre el riu d'Eina (punt horari 2.21 h).

A més, tenim altres elements arquitectònics o bé ruïnes interessants per a visitar: el dolmen de Pasquarets (punt horari 2.34 h) des d'on, a més, podrem gaudir d'una interessant vista panoràmica de la Cerdanya, les minses ruïnes de Sant Vicenç de Portolès, situades al mateix coll de Sant Vicenç (punt horari 0.00 h), la humil església de Sant Bartomeu de Bajande, amb un absis molt senzill i sense decoració i un campanar de cadireta reformat, i la de Sant Julià d'Estavar, amb dos blocs romans reaprofitats a la base de l'absis. Aquests blocs han estat datats entre el segle I aC i el II dC.

Interès paisatgístic

L'interès paisatgístic se centra en la visió de la Cerdanya i de l'altiplà de la Perxa. Un itinerari que gairebé durant tot el recorregut gaudeix d'amplis horitzons, una topografia suau, extensos prats i un bon teló de fons farcit de cims pirinencs. Segons en quina època de l'any feu el recorregut, les coloracions del paisatge i dels cims seran totalment diferents.

Dificultat

L'itinerari que presentem no té gaire dificultat. No és ni gaire llarg

(3.45 h), ni tampoc gaire desnivellat (+490 m, -190 m), ni difícil, tècnicament parlant. Potser sí que té un recorregut una mica irregular i variat, ja que tant trepitjarem asfalt (poc), com camins en bon estat, camins molt herbosos o espais entollats d'aigua. Si fa un bon sol, tindrem poques ombres, sobretot durant el primer tros i des de la vall d'Eina fins a la Cabanassa. Els indrets on el camí no és gaire evident la descripció de l'itinerari ens ajudarà a seguir-lo correctament.

El recorregut es pot fer a peu durant l'època estival o bé amb raquetes de neu quan estigui nevada.

L'itinerari

0.00. Estavar, 1.215 m. En el centre de la població hi ha l'església de Sant Julià d'Estavar, construïda a finals del segle XII. Té una sola nau amb volta de canó apuntada, un absis, de pedra ben tallada, amb un fris de dent de serra sostingut per unes petites mènsules esculpides i una finestra, la porta presenta tres arcs en gradació i un campanar de cadireta de dos ulls. Els arqueòlegs han identificat, a la base de l'absis, ben visibles, dos carreus grossos romans que es poden identificar per tenir una entalla rectangular al centre, que servia per a encaixar-hi unes gafes. Aquestes pedres es van reaprofitar en la construcció romànica.

Deixem l'església a l'esq. i l'edifici de l'ajuntament i de correus a la dr., i arribem a la carretera de Llívia a Sallagosa (D-33), al davant del Sindicat d'Iniciativa, que té un petit jardí amb arbres al davant. Prenem la carretera (rue de Llívia) a l'esq. (ENE) fins a una bifurcació.

0.02 h. Bifurcació de la carretera, 1.218 m. Deixem a l'esq. la carretera que puja a Èguet i Fontromeu i continuem per la de la dr., que porta a Sallagosa, i que travessa el rec d'Angust.

Immediatament després de travessar el pont prenem un camí (camí dels Bagatells) a l'esq. (E) que segueix riu amunt. Deixem a la dr. el camp de futbol (Terreny d'esports Augustin Gispert). Pu-

gem fort per la pista asfaltada que s'enfila per una careneta entre prats de dall. Més amunt, la pujada se suavitza molt i de seguida veiem l'església de Bajande. Un tros més endavant la carretera s'inclina al vessant esq. de la carena. Voregem l'església i un magatzem per l'esq., fins a arribar al peu d'un pal de ciment de la línia elèctrica al costat del qual accedim a l'església.

0.20 h. Sant Bartomeu de Bajande, 1.295 m. Església romànica (segle XI) d'una nau situada sobre una careneta baixa i suau a la dr. del camí dels Bagatells, des del qual podem accedir-hi per un camí vorejat de xiprers.

Tornem a la pista asfaltada, deixem a l'esq. un centre de vacances i entrem al poblet de Bajande pel camí dels Bagatells.

0.21 h. Bajande, 1.281 m. Arribem a la rústega plaça de Jean Vilaron trobem uns abeuradors de granit, amb indicació que l'aigua no és potable. També hi ha uns bancs per a seure i contenidors per a les escombraries. De la plaça parteixen tres carrers. Nosaltres continuem per l'esq., pel carrer de Pompeu Fabra, que puja al NE.

Més amunt deixem, a la dr., l'Impasse Pau Casals i després un abeurador a l'esq. Continuem amunt pel camí de Callastre i sortim de la població.

0.25 h. Sortim de Bajande, 1.310 metres. Quan el carrer gira sobtadament a l'esq. prenem un camí a la dr. que baixa a l'E, passant per sobre una gran bassa que hi ha al fons d'una valleta que tenim una mica més ensota.

Aviat el camí puja i es fica dins el bosc dens de freixes, gatells i espinalbs.

0.32 h. Rec de l'Avenosa, 1.315 metres. Torrent ombrívol cobert de verns, pollancre, freixes i avellaners. Travessem el rec, que porta aigua abundant, i continuem amunt vorejant un petit esperó rocós, per sota d'una línia telefònica. El camí herbós puja marcadament a l'E, vorejat de bardisses, pollancre i freixes.

0.32 h. Mas de Callastre, 1.335

A dalt, tot el que queda de Sant Vicenç de Portolès, l'església d'un antic hospital situat vora l'antiga via romana.

A baix, el coll de Sant Vicenç vist des del nord. Les ruïnes es troben al capdamunt de la pista de l'esquerra.

metres. Cruïlla de camins. El topònim Callastre, segons Joan Coromines (*Onomasticon Cataloniae*, vol. III: 194), està format pel nom llatí *callis*, que vol dir «camí fondo, sender de transhumància» i el sufix *-aster*, que és un diminutiu. Aquest nom concorda amb l'opinió de PADRÓS (1984: 77 i 78), que el camí de Llivia al coll Rigat segurament és preromà. Deixem el mas de Callastre, a la dr., entre els arbres. Indicador.

Continuem a l'esq. (NW) pujant a una careneta rociosa, seca i amb molt poca vegetació. Marques grogues.

0.34 h. Carena rociosa, 1.350 m.

Arribem al fil de la carena sobre unes roques esquistoses fosques, força polides pel pas de vianants. Des d'aquí tenim una gran vista sobre el pla de la Cerdanya i les muntanyes que el circumden: al SSW, el Puigllançada, la Tosa d'Alp (210°), les penyes altes del Moixeró (216°), el Pedraforca (224°), la serra de Cadí (SW) i, al peu, Puigcerdà. A l'WSW, sota nostre, Bajande i, més lluny, Llivia a l'esq. del turó i Estavar a la dr. Al fons, veiem el Puigpedrós (272°). Al cantó

contrari podem contemplar el Puigmal de Llo (140°).

Ara deixem el camí, que planeja al N i prenem un camí a la dr., (ENE) que puja una mica enfondit en la carena, passant entre bonys de roca esquistosa fosca. Aquest camí no és gens freqüentat però no té confusió. Puja sinuós fent petites llaçades fins al cim d'aquest tram rocós.

Un cop superat el tram rocós, pugem a l'E per un prat magre que cobreix la llisa i pedregosa carena. Passem entre dos lloms molt suaus i, planejant, arribem a una porta a la tanca de filferro.

0.50 h. Tanca de filferro, 1.410 m. A la dr. tenim l'inici d'un torrent cobert de joncs. Travessem el prat a l'ENE, per un espai que pot estar ben inundat si reguen.

0.53 h. Coll, 1.425 m. Coll molt obert, ample i suau, herbat, amb un rec que el travessa al llarg i s'hi bifurca. Està vorejat de prats de dall tancats amb tanques de filferro. Al davant veiem el Cambradase (108°), Sallagosa i, al darrere, el turó de Sant Feliu de Castellvell i les gorges de Llo. Més a la dr., el coll de Finestrelles (130°) i, encara més a la dr., el Puigmal de Llo.

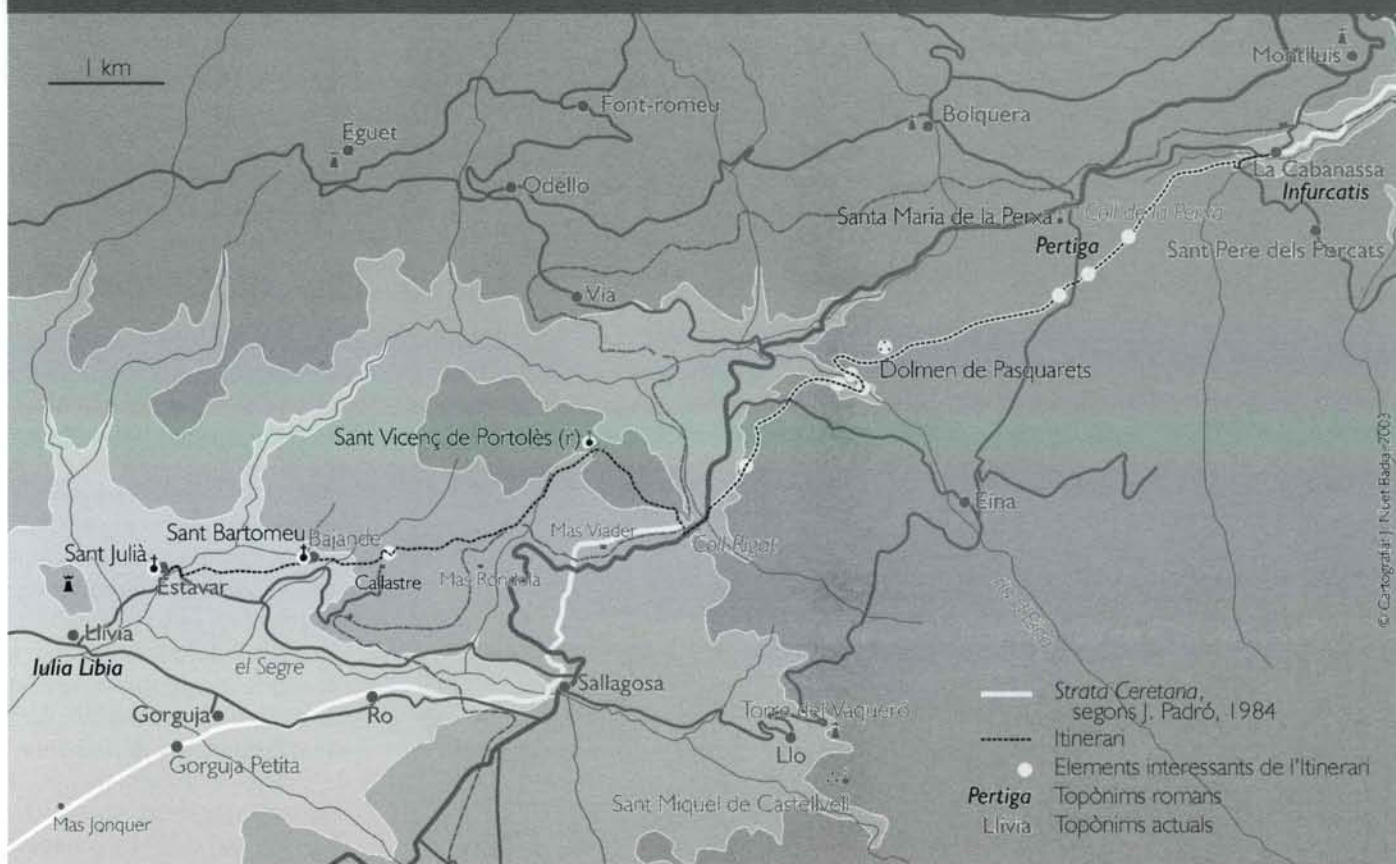
Continuem cap al NNE, seguint la vora del rec, que tenim a la dr. Deixem a la dr. les ruïnes d'una barraca ensorrada.

0.55 h. Travessem una tanca de filferro per una porta, una mica sobre el rec. Un tros enllà travessem una altra tanca i continuem resseguint el rec per un corriol molt herbós i a trossos no gaire evident, però sense cap mena de perill de perdre'ns. Sota nostre, a la dr., veiem els teulats de llosa del mas Rondola, situat en un replec del vessant entre prats de dall i retalls de bosc.

1.01 h. Moixera de guilla, 1.450 metres. Deixem aquest arbre solitari a l'altra banda del rec. A la dr., tenim la carretera N-116 que fa un revolt tancat. El rec està vorejat, a la part exterior, de pedres ben tallades de granit, mentre que aquí el terreny és esquistós. Continuem pel corriol paral·lel al rec. Més endavant el corriol gira a l'esq. i se separa del rec. Un tros

Itinerari per les vies romanes entre Estavar i la Cabanassa (Cerdanya)

més endavant el rec, que tenim a la dr., es troba rivetat de verns.

1.10 h. Rec del Baell, 1.465 m.

Torrentet modest però amb aigua, del qual la pren el rec que hem anat seguint. Uns metres abans del llit del torrent trobem una tanca de filferro. Aquí el rec que hem seguit pren l'aigua del torrent.

Continuem amunt (NNE) anant pel fons del torrent i seguint una tanca de filferro que tenim a la dr. El corriol herbós ens porta fins a una clotada coberta d'herba alta verdíssima, però sense aiguamoll, a la intersecció de tres tanques.

1.13 h. Intersecció de tres tanques, 1.470 m. Saltem la tanca que tenim a la dr. i continuem pel fons de la vall, coberta d'un herbassar alt (NE), tenint sempre la tanca de filferro a l'esq.

1.17 h. Rec del Riu d'Eina, 1.480 metres. Rec en desús. El travessem i també travessem una altra tanca de filferro que tenim al davant. Continuem amunt pel clot del torrent, de relleu molt suau, amb herba alta i matolls de ginebró.

Ara tindrem a l'esq. dues tanques de filferro paral·leles. Continuem amunt seguint-les en tot moment.

1.22 h. Pista travessera, 1.515 m.

Sortim a dalt la carena, de relleu molt suau i totalment desforestada. Trobem una pista travessera.

A la carena es gaudeix d'una bona vista panoràmica: a l'esq. tenim Font-romeu i Vià a sota. Al davant, l'altiplà de la Perxa. A la dr., les valls d'Eina, Llo i Er.

Variant fins al coll de Sant Vicenç

Seguint la pista a l'esq. (NE) arribarem en uns tres minuts fins al punt més baix d'un coll molt suau (0.05 h).

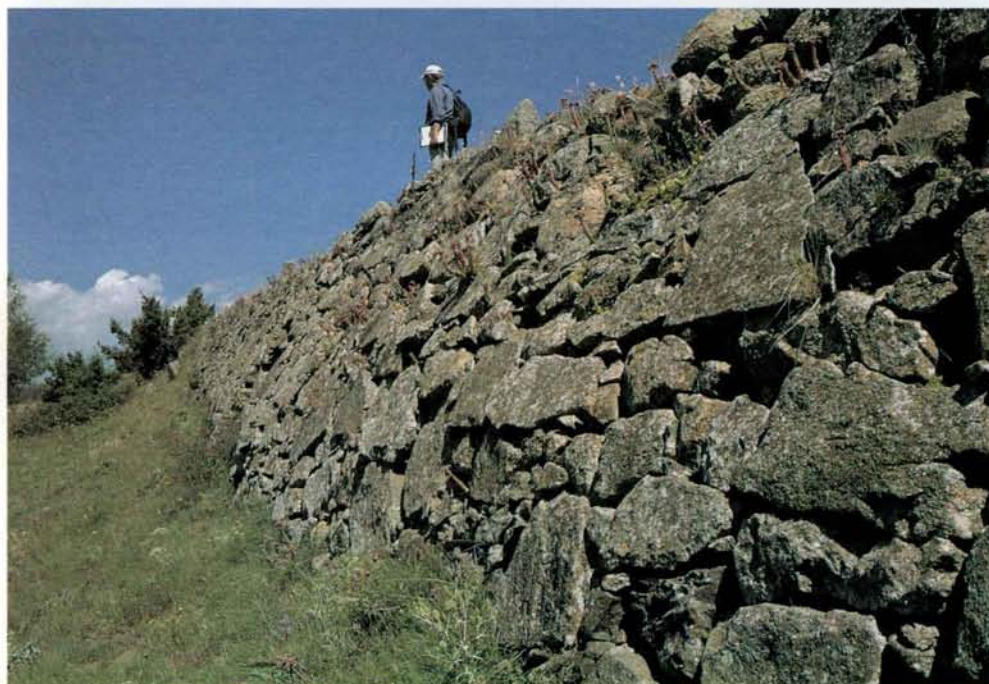
Coll de Sant Vicenç, 1.511 m. En el centre del coll, a l'esq., a tocar de la pista, veurem un munt de terra i pedres, alt de només un metre, cobert de rosers. Segons l'historiador Maties Delcor (in PLADEVALL, 1995, 50), aquest túmul és tot el que queda de **Sant Vicenç de Portolès**, una antiga església situada al coll de Sant Vicenç, vora l'antiga via romana

que des del coll de la Perxa es dirigia a Llívia, al costat de la qual hi havia un hospital per a viants. Ara de l'església només en podem veure algunes filades de pedra arran de terra mig colgades per la llicorella esmicolada del sòl.

Continuem la nostra ruta tornant pista enrere primer pujant, sempre passant pel mig d'una carena arrodonida i amplíssima i desforestada. Travessarem uns extensos prats ondulats d'herba curta i esclarissada, el que s'anomenen els plans Balladors, i començarem a baixar cap al SW fins a passar per sobre el túnel del Tren Groc del coll Rigat. Travessarem una tanca de filferro per una porta metàl·lica i sortirem a la carretera N-116.

1.43 h. Coll Rigat, 1.490 m. Coll molt suau amb un arc que sosté el rec del Riu d'Eina. Travessa el coll la carretera de Puigcerdà a Montlluís (N-116), sempre amb molt trànsit. Pel costat del coll traspasa la carena per una foradada la línia de ferrocarril de la Tor de

**A dalt,
la via romana
descendeix del
coll de la Perxa,
que veiem al
fons, a
la Cabanassa,
travessant
obliquament
els prats que
veiem sobre
les cases.**

**A baix,
en algun tram
la via es recolza
sobre
gruixudes
parets, com a la
vall d'Eina.**

Querol a Vilafranca de Conflent, conegut popularment com a Tren Groc.

Travessem (atenció al trànsit!) i seguim la carretera a l'esq. (NE). Aviat creuarem el rec de Galamany per un pont de la carretera. Aquest pont, a la banda dr. de la carretera, presenta un basament de pedres treballades grosses d'origen molt antic. Continuem per la carretera fins al davant d'una àrea de pínic.

1.46 h. Bosquet de pi roig, 1.490 metres. A la dr. de la carretera tenim un bosquet de pi roig. A l'altura d'una clariana del bos-

quet, en un espai de sòl xop, travessem una tanca de filferro sense porta i, per entre els arbres, anem cap al NNE, sense camí. Travessem l'estret bosc i sortim a un prat amb pins joves i pícees plantades. Creuem una tanca de filferro espinós trencada i, uns metres més enllà, una altra que podem franquejar una mica a la dr., on també està trencada.

Davant nostre tenim l'esplanació de la via romana, ampla, completament herbada i ben visible, que continua cap al NE. Un petit corriol es marca a l'herba. A l'esq. el panorama s'obre cap al Carlit i els

pobles d'Èguet, Odelló, Vià i Font-romeu. A prop tenim la carretera N-116 i, més enllà, a l'altre vessant d'una valleta, la via del Tren Groc. Pugem molt suau-ment. Un gran ginebró solitari ha arrelat al mig de la via. Seguim paral·lels a la carretera, que tenim a l'esq., més baixa.

Més endavant travessem un petit aiguamoll amb unes jonqueres i deixem unes roques granítiques a la dr. Creuem un nou aiguamoll petit i ens acostem a una careneta, que voregem per l'esq.

2.00 h. Rec del Riu d'Eina, 1.520 metres. El travessem buscant el millor pas. És millor travessar-lo més a la dr. buscant el punt més factible, sobretot si porta força aigua. Voregem la careneta per l'esq., per un camí que volta el cap de la careneta i s'orienta a l'E. Alguns ginebrons arrelen a la via. A l'esq., ara tenim més baix el rec i una plantació de pícees i de bedolls. Planegem pels prats que progressivament es cobreixen de ginebrons, rosers i alguns pins a causa del poc que es pasturen.

Un corriol segueix la traça de la via romana i s'encara, a l'ENE, cap al bosc.

2.07 h. Entrem al bosc, 1.520 m. Baixem lleugerament a l'ENE, per dins el bosc de pi roig, seguint el rastre de la via per un corriol. Unes marques grogues ens hi ajuden. Arribem a la carretera planejant i travessant una tanca de filferro per una porta de fusta.

2.09 h. Carretera d'Eina (D-29), 1.515 m. Travessem la carretera, en una corba, que discorre per dins el bosc de pi roig, bedolls i pícees. Uns pocs metres a l'esq. trobem la continuació de la via. Indicadors: «Via romana, voie romaine, Eyne».

Prenem un camí ample herbat que s'orienta al NNE vorejant una plantació de coníferes (dr.). Passem un petit replà amb uns basals fangosos i continuem pel camí més estret vorejat d'herbassars esponerosos de reina dels prats, gerds, cominassa i tanarida. En aquest tram el camí, que queda estretit per l'herbassar de les vores, està ombrejat de verns perquè el sòl és molt xop.

TOT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho
trobareu
a les
revistes
en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu, en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números de cinquanta-dues pàgines (Din A4), impreses sobre paper ecològic de qualitat, en color i en blanc i negre.

La primera revista
excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

Oficina de guies - UIAGM

El Centre ofereix als seus socis la possibilitat de realitzar ascensions de tot tipus acompanyats per un guia d'alta muntanya. Ara podeu viure aquella escalada o travessa que sempre us ha atret, sense preocupar-vos de res i amb la tranquil·litat de saber-vos en bones mans.

PROGRAMA DE SORTIDES GUIADES PER A L'ANY 2002

12 i 13 de gener. Escalada en cascades de gel al Pirineu català o aragonès.
1-3 de febrer. Esquí fora de pista sobre glaceres: la Vallée Blanche i l'Argentièrre.
26 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Chamonix-Zermatt.
28 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Arolla-Zermatt.
12 de maig. Baptisme d'escalada a Montserrat.
20-24 d'agost. Mont Rosa: punta Gnifetti
25-29 d'agost. Cerví (estiu, 5 dies)

8 dies a la tardor. Mali, tresc i escalada per l'Alt Gourma.
12 dies a les vacances de Nadal. Argentina, travessia del Gel Continental patagònic.

Per a més informació:

Àrea d'atenció al soci, cada dimarts de 7 a 9 del vespre o parlant amb Joan Jover; telèfon 93 347 02 69

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - Club Alpí Català

Paradís, 10 pral. - E-08002 Barcelona - Tel. 93 315 23 11, fax 93 315 14 08

Adreça electrònica: cec@cec-centre.org/oficina-guies - Web: www.cec-centre.org

Retalleu aquesta butlleta i envieu-la a MUNTANYA Centre Excursionista de Catalunya, Carrer del Paradís, 10 pral. 08002 Barcelona, o al fax 93 315 14 08.

Cognoms _____

Nom _____

Adreça _____

Població _____

Codi postal _____

Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____, amb la quota anual de _____ € (IVA inclòs).

Signatura _____

Barcelona, de _____ de _____

Pagament per banc o caixa

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya

Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA sigui presentat a:

Banc / Caixa _____

Agència _____

núm. _____

Adreça _____

Població _____

Codi postal _____

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta _____

Signatura _____

Barcelona, de _____ de _____

Un tros enllà sortim del bosc i ens apareix el poble de Bolquera al davant i Font-romeu a l'esq. Extensos prats entapissen els plans ondulats de l'altiplà de la Perxa.

El camí gira a la dr. (E) i es fica al bosc. Descendim suaument per dins el bosc de pi roig, bedolls, algunes pícees i verns. Algunes pedres ens recorden l'antic empedrat de la via, que aquí ha quedat coberta de terra i herbes i sovint entollada.

2.17 h. Bloc de granit a l'esq. de la via, 1.495 m. En una petita clariana del bosc, entre pícees i pins roigs. Una trentena de metres més endavant passem per sobre un pontarró de la via romana que salva un rierol vorejat de verns alts. Unes lloses de granit llargues cobreixen l'ull del pontarró.

Continuem planejant vorejant un prat de dall que tenim a l'esq. Uns metres més enllà se'ns uneix un camí que baixa d'Eina, per la dr. Indicador: «Balade archeologique. Fin de parcours 1 h. Pont megalithique».

Continuem de front (E) per dins el bosc de verns i bedolls vorejant el prat de dall que tenim a l'esq. La via romana es veu mig tapada per l'herbassar, però uns marges i restes de la cuneta encara són evidents a la dr.

2.21 h. Riu d'Eina, 1.485 m. Riu ombrejat de verns que a l'estiu formen un túnel de verdor i donen una sensació de frescor. Travessem el riu per una palanca de fusta ampla que es recolza sobre uns estreps de pedres de granit ben escairades.

Continuem pel camí ample que ressegueix un rec (dr.) vorejat de pollancres i verns. Molt aviat la via gira a l'esq. (NW) i comença a pujar suaument per dins el bosc. Encara veiem restes de l'antic empedrat. En diversos punts el camí és contingut per marges atallats de pedres grosses. En el coronament del mur algunes pedres dretes fan de pilons. La via, ampla, puja sempre molt suaument. Aviat sortim al cap d'una carena de relleu molt suau.

2.26 h. Cap de la carena, 1.515 metres. Carena amb un grup de

roques granítiques, coberta de prats i de matolls de ginebró. La via romana gira a la dr. Abans que iniciï la corba veiem un petit desguàs amb les lloses que cobreixen el conducte al mig de la calçada. Indicador: «Eyne». Bifurcació del camí.

Deixem el camí planer a l'esq. i continuem pel de la dr. (NE), que puja suaument entre prats i matolls de ginebró. A l'esq. veiem Font-romeu.

El camí fa una llaçada pel llom de la carena i voregem la carena de Pasquarets per la dr. A la dr. veiem el poble i la vall d'Eina, amb la muntanya de Cam-bradase i el bosc del Quer. Contornejant la carena, l'esplanació de la via romana es manté ampla, tot i que gran part de la calçada està coberta d'un herbassar alt.

2.34 h. Trencall al dolmen, 1.555 m. En arribar a una renglera de pollancres que flanquegen el camí per la dr., trobem una bifurcació. Indicador: «Balade archeologique, dolmen de Pasquarets».

Variant fins al dolmen de Pasquarets

Podem pujar al proper dolmen de Pasquarets —que J. PADRÓ (1984: 68) anomena dolmen de la Borda— situat dalt d'una careneta suau amb una gran vista sobre el

Puigpedrós (W) i, a la dr., la vall del Querol i, a sota, el poblet de Vià; Èguet (WNW); Font-romeu (NW) i, a sobre, el Carlit; Bolquera (N); Cam-bradase (SE); Eina (SSE) i la vall d'Eina; la Tosa d'Alp (SSW); les penyes altes del Moixeró i el Pedraforca, a la dr., i la serra de Cadí (SW) (0.05 h). Tornem enrere fins al camí que hem deixat.

La via romana passa per entre prats de dall i un rengle de corpulents pollancres que tenim a la dr. Algunes restes de l'antic empedrat encara són visibles.

Continuem endavant (ENE) entre un rec i un mur de pedres fins a una bifurcació del camí propera.

2.39 h. Camí a Eina, 1.560 m. El camí es bifurca en un espai obert entre prats de dall. Indicadors: «Eyne Station, col de la Perche (E); Eyne Village (SSE)».

Continuem per la via romana cap a l'E en suau pujada vorejant un prat de dall que deixem a la dr. Pugem fent uns petits revolts oberts i se'ns uneix una pista per l'esq. Carenegem per una carena planera, molt ampla i suau, coberta de prats i de matolls de ginebró.

2.44 h. Bifurcació del camí. A la bifurcació, deixem el de l'esq., que ressegueix una tanca de filferro, i continuem pel de la dr. Voregem un bosc de pi roig fins a

El domen de Pasquarets, situat dalt d'una careneta arrodonida i oberta amb bona vista sobre l'altiplà de la Perxa, amb Bolquera al fons.

Un tram del camí, probablement preromà, que puja, sobre Callastre, a trobar el coll de Sant Vicenç per sobre el mas Rondola.

arribar a una cruïlla de pistes.
2.47 h. Cruïlla de pistes, 1.600 metres. Al peu d'una tanca de filferro que protegeix una plantació de làrixs.

Travessem un petit rec i continuem pujant suaument pel camí de l'esq. (ENE), entre una plantació de làrixs closa dins d'una tanca de filferro (esq.) i un bosc de pi roig.

Més endavant continuem per dins el bosc de pi roig, sempre resseguint la tanca de filferro, pel camí que aviat planeja i gira a la dr.

2.52 h. Unió de pistes, 1.610 m. Se'ns uneix una pista per la dr., pràcticament al final del bosc. El camí s'orienta a l'ENE i entra en un espai molt obert cap a l'altiplà de la Perxa i el Cambradase (dr.). Travessem uns prats i matollars de ginebró i una línia elèctrica d'AT.

El camí, molt rectilini i pla, ens acostarà a la carretera d'Eina al coll de la Perxa.

2.58 h. Gran espai denudat, 1.610 metres. Al costat de la carretera d'Eina al coll de la Perxa (D-33), on aboquen terres i altres enderrocs. Travessem aquest espai cap a l'ENE i, molt a prop de la carretera, que tenim a la dr., reprenem la via romana, que s'orienta al NE, baixa lleugerissimament fins a travessar un petit torrent.

3.01 h. Rec de Sant Joan, 1.600 metres. Petit torrent amb uns aiguamolls al voltant, en una clotada molt entollada. Trobem algunes lloses grosses de granit que formaven el pontarró que salvava el rec. Ara són mig tombades. Travessem el rec i continuem de dret, al NE, fins a la carretera per un corriol que segueix l'esplanació herbada de la via romana. Travessem una cuneta fonda i pronunciada i arribem a la carretera.

3.03 h. Carretera d'Eina al coll de la Perxa (D-33), 1.610 m. Travessem la carretera de biaix, enmig d'un paisatge molt obert cobert de prats de dall i alguns arbres esparsos. Indicador: «Tour de villages St. Pierre 0h 35, PR-13; Balcons de la Têt».

Continuem per la via romana cap al NE, planerament, entre extensos prats on pastura el bestiar tancat amb tanques de filferro. El paisatge és ondulat i planer, cobert d'extensíssims prats, sense arbres, i amb les muntanyes com a teló de fons. A l'esq. veiem una plantació de coníferes i, al darrere, les cases del coll de la Perxa, que ens queda una mica més baix. Deixem una cleda per al bestiar a la dr.

En aquest tram la via romana està força ben conservada. A terra

afloren les lloses amb les quals estava empedrada i, a la dr., encara podem veure algunes pedres que configuraven les cunetes.

3.06 h. Bifurcació del camí, 1.610 m. Un tros més enllà, després de deixar un pi negre jove a la dr., el camí es bifurca. Deixem el de la dr., que ens duria a Sant Pere dels Forcats (marques grogues) i continuem ben recte (NE) travessant una tanca de filferro per una porta. El camí, molt herbós, està marcat amb unes rode-res. Més enllà travessarem dos petits recs molt enfangats, per la dr. o l'esq. del camí, buscant el punt més factible, saltant sobre els bonyes d'herba d'un aiguamoll.

Més endavant resseguirem una tanca de filferro deixant a la dr. un grupet de pins negres i un altre de trèmols joves.

Poc més enllà sortirem del tancat de filferro per al bestiar. El camí continua al NE, ample i molt herbós.

3.09 h. Fita de pedra, 1.600 m. Trobem una fita de pedra granítica clavada a terra a l'esq. del camí. Segons l'arqueòleg Josep Padrós, podria ser un mil·liari, en el qual no es veu cap inscripció perquè està molt malmès per la climatologia.

Ara baixem molt suaument entre extensos i ondulsats prats pel camí ample molt herbós, sempre orientats al NE. Al fons veiem Montlluís al davant nostre. Cap a la dr. la vista s'estén des del Canigó fins a Cambradase.

El camí romà, ben clar, està cobert per un herbassar dens i alt que dificulta una mica caminar, però se segueix bé. Més endavant comença a baixar més marcadament i l'herbassar alt desapareix. Més avall travessem una línia elèctrica d'AT.

La via romana sempre baixa molt rectilínia, seguint un lloc molt suau, entre extensos i ondulsats prats de dall, ara orientats al NNE. Deixem una gran moixera de guilla, a l'esq. del camí, al marge d'un prat, i travessem una altra línia elèctrica d'AT. Algunes lloses a terra ens confirmen que aquest camí herbat és molt antic.

Continuem baixant per una careneta de relleu molt suau. Al davant, més avall, tenim la població de la Cabanassa i, a sobre, Montlluís. A la dr., Sant Pere dels Forcats.

Deixem unes pedres negres a l'esq. del camí (3.23 h, 1.560 m) i el camí fa tres llaçades passant una mica deprimit entre els prats de dall del costat.

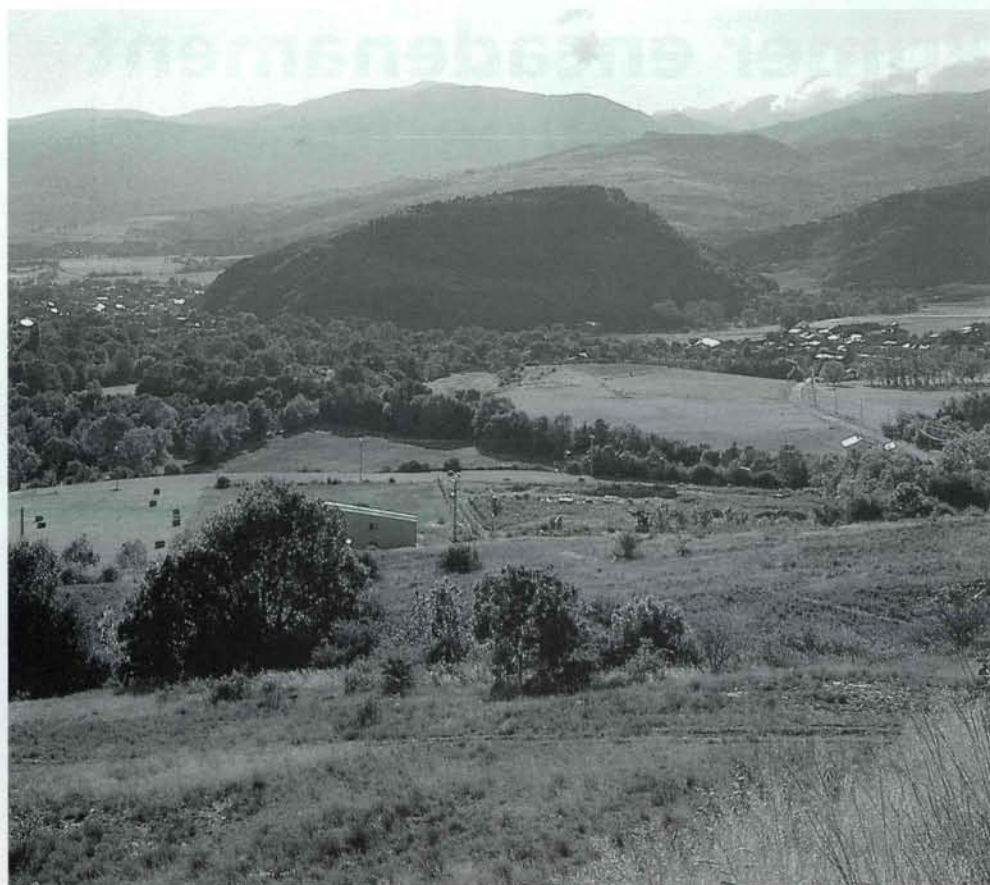
3.26 h. Unió amb un camí (GR-10), 1.540 m. Ens entronquem, perpendicularment, amb el GR, que baixa del coll de la Perxa per una cota més baixa. Continuem ara pel camí a la dr. (ENE) seguint les marques blanques i vermelles del GR. Planegem entre prats de dall i alguns grupets d'arbres: moixeres de guilla, freixes, salzes i bedolls. Més avall voregem una tanca de pedra d'un camp i continuem recte pel llong d'una careneta, cap a l'E.

Al final de la careneta, el camí, mig asfaltat, gira, a la dr., en una llaçada, voltant una casa que deixem a la dr., i arribem a la carretera.

3.34 h. Carretera de la Cabanassa a Planès (D-32), 1.507 m. Sortim a una corba de la carretera. Continuem baixant per la carretera cap a l'esq. fins a una bifurcació a l'entrada de la Cabanassa.

3.38 h. La Cabanassa, 1.480 m. Entrem a la població seguint a l'E el carrer principal (av. Ingénieur Lax), passem per davant de l'església, amb un clàssic campanar coronat amb una agulla i arribem a una bifurcació de carrers amb una font i un abeurador. Continuem pel carrer de l'esq., que correspon a la carretera D-10 que porta a Montlluís. El carrer fa pujada, gira a l'esq., deixa el cementiri a la dr. i passa per sota la via del ferrocarril (Tren Groc). Un cop hem passat per sota la via del tren, prenem un carrer a l'esq. que, paral·lelament a les vies, ens porta a l'estació.

3.45 h. Estació de ferrocarril Montlluís - la Cabanassa, 1.525 metres. Estació del ferrocarril de la Tor de Querol a Vilafranca de Conflent, conegut popularment pel Tren Groc, de gran interès turístic.

Retorn al punt d'origen

Per a retornar a Estavar, podem prendre el Tren Groc a l'estació de Montlluís - la Cabanassa i anar fins al baixador facultatiu d'Estavar (cal demanar a l'interventor que el tren hi pari). Aquest baixador està situat a uns tres quilòmetres de la població, molt a prop de la carretera de Bajande a Callastre.

L'itinerari de retorn seria, des del baixador d'Estavar, prendre una curta pista a l'W que ens porta a una carretera asfaltada molt estreta vorejada de pollancres rabassuts. Continuem per la carretera cap a l'esq. Si anéssim a la dr., pujaríem a Callastre. La carretera fa un revolt tancat a la dr. i s'encara a Bajande, que ens queda al davant i una mica més avall. Un cop a Bajande hem de prendre l'itinerari que hem seguit a l'anada, el camí dels Bagatells, però a la inversa. No hi ha possibilitat de perdre's.

En total aquest recorregut es pot fer en 0.45 h.

Tota la recerca l'hem feta sobre el terreny i a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, en diferents etapes i dies, Eulàlia Nuet, Josep Nuet i Lluís Willaert, durant l'agost de 2002.

Bibliografia i cartografia

Bourg-Madame - Mont-Louis, escala 1:25.000. Institut Géographique National, París 1997.

Cerdagne - Capcir. Haute Ariège, escala 1:50.000. Institut Géographique National, París 1991.

Llívia (217-II), escala 1:25.000. Mapa Topográfico Nacional de España. Ministerio de Fomento Instituto Geográfico Nacional, Madrid, 2001.

CASAS, J. «Les vies de comunicació romanes al Pirineu Català Oriental», 5è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Puigcerdà, 1984.

HURTADO, V. i MESTRE, J. *Atles d'història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 1995.

PADRÓ, J. «Les vies de comunicació romanes al Pirineu català», 5è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Puigcerdà, 1984.

PLADEVALL, A. (ed.). *Catalunya romana, vol. VII. La Cerdanya i Conflent*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1995.

VILA, P. *La Cerdanya*. «Enciclopèdia Catalunya», 3. Editorial Barcino. Barcelona, 1926.

Una vista presa des de sobre Callastre, cap a Llívia al peu del turó on hi havia el castrum de Iulia Libia. A la dreta del turó, veiem Estavar.

Primer encadenament Consusa superior, inferior i Miraval

Àlex Batllori i Lacueva

Descens de dos barrancs importants pel seu desnivell i llargada i també per la seva bellesa. Ara una part està integrada dins el parc nacional d'Ordesa - Añisclo i cal tenir autorització per a recórrer-la.

El nostre descens

Vam arribar a Revilla el dijous sant i immediatament sopàrem i vam anar a dormir, ja que l'endemà ens havíem de llevar a les quatre del matí, per a poder posar-nos en camí a les cinc i així arribar al voltant de les set a la capçalera del barranc del Consusa superior.

Així ho fem i cap a les cinc del matí comencem a caminar. Tenim sort, ja que fa una nit clara i podem avançar sense problemes; només en uns trams dins del bosc, anteriors a la zona descoberta on es troben les crestes del Consusa, estem una mica més de temps. Tot i això, arribem

Un aspecte del descens del barranc del Consusa superior.

La Setmana Santa de l'any 1999 el meu company J. Manchón, un conegut i jo vam fer aquest descens, que havia planejat fer després d'haver realitzat l'encadenament Gurrundué - Miraval l'abril de l'any 1990. Mentre feia aquest descens vaig buscar un barranc que en aquell moment no formava part del parc nacional d'Ordesa i Mont Perdut, cosa que fa que no hàgim de demanar permisos, però, com que està situat en la zona, podem gaudir d'aquest magnífic paisatge.

Aquest descens es diferencia de l'anterior pel fet que el recorregut és més curt, cosa que fa reduir el temps d'exploració, però, per altra banda, és un descens important pels seus mil metres de desnivell, per això és recomanable de realitzar-lo en grups petits i amb una certa experiència en descensos llargs i encadenats.

L'època idònia de descens és la primavera, per a assegurar la circulació d'aigua pel riu Consusa, però tenint en compte que el cabal no sigui excessiu en el riu Miraval. Per tant, abans d'iniciar aquesta exploració, haurem d'avaluar el cabal del Miraval a la seva sortida a l'Hospital de Tella i, consegüentment, el del Consusa; si ens sembla excessiu, és millor deixar per a un altre dia la seva visita.

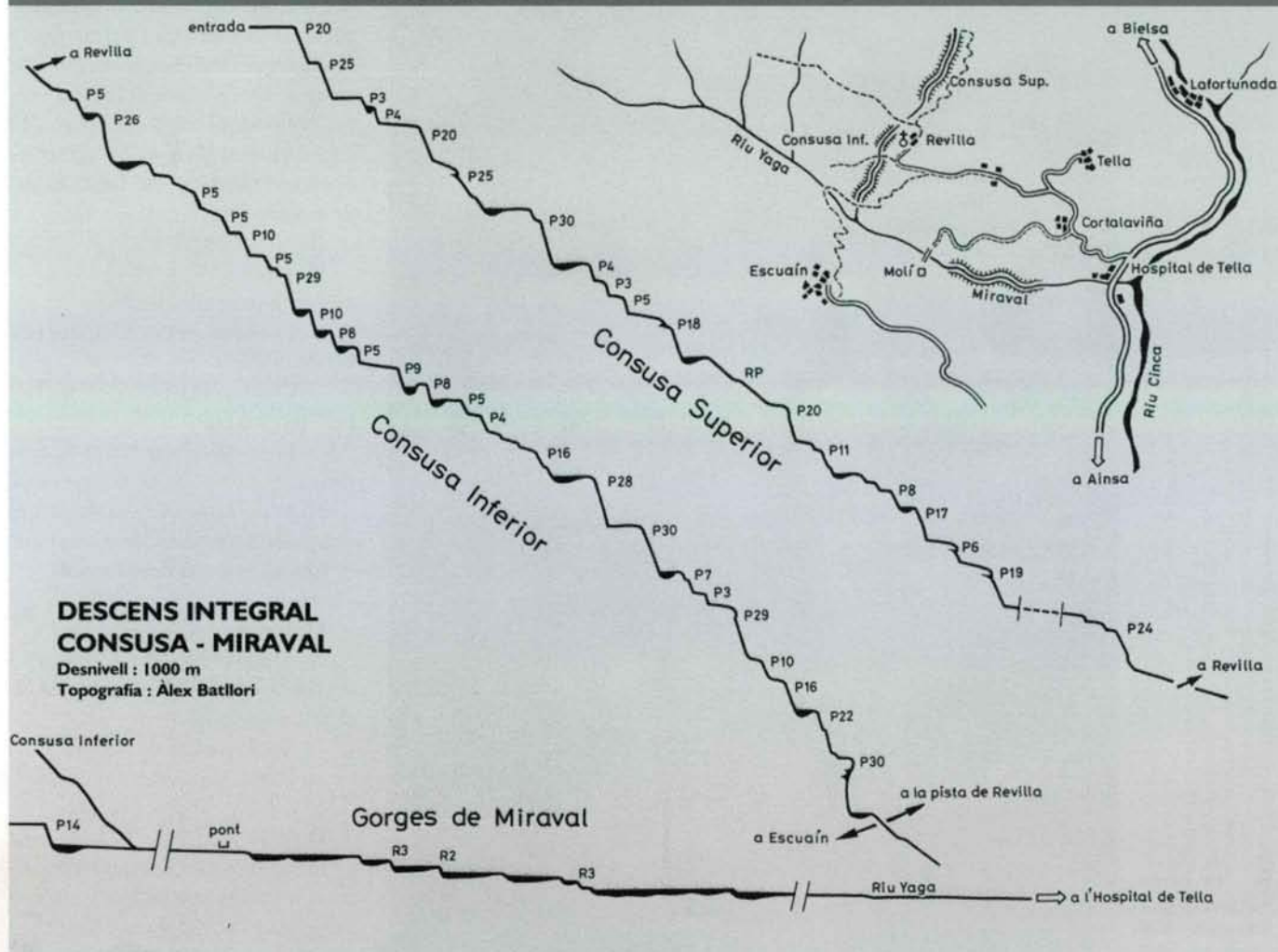
Crec que aquesta època és la millor, també, perquè a l'estiu és quasi segur que baixa poca aigua pel Consusa, i s'ha de tenir en compte que, sense aigua, el descens d'aquest barranc perd molt d'interès.

© Text i fotografies: Àlex Batllori, 2003.

Descens integral dels barrancs de Consusa i Miraval

cap a les set del matí a l'inici del descens. Ens vestim ràpidament i en el primer ràpel tenim el primer contacte amb l'aigua, que en aquesta hora és impactant, però ens desperta.

Anem de pressa i al cap de poca estona ja ens hi hem acostumat. Anem rapelant i només ens parem per fer alguna fotografia. La instal·lació i l'ordre de descens els fem per torns per evitar que sempre siguin els mateixos els que facin la feina d'instal·lar i recuperar. Tècnicament, el Consusa superior és senzill i el volum d'aigua és normal per l'època. Després de passar les rampes i dos pous, decidim de parar un moment per prendre una mica de fruita seca i d'Isostar, però només uns instants per a evitar el fred.

Així, després d'una altra successió de ràpels i recorregut, ens trobem cap a les dotze del migdia en l'inici del Consusa inferior. Portem un bon horari d'iniciar el descens.

Com que aquest tram el coneixem molt més que el superior, l'avenç també és molt més ràpid, i en dues hores i mitja ens trobem ja recuperant la corda de l'últim pou de 30 metres d'aquest barranc. Continuem fins al llit de la Garganta de Escuaín i en aquest punt ens tornem a parar, però aquesta vegada sense presses, per menjar i beure alguna cosa. Ja refets, ens posem en camí.

Aquests trams fins a l'entrada del Miraval són pesats i només la Garganta de Estaronillo ens anima una mica, ja que portem a l'esquena set hores d'exploració i ho comencem a notar. Per fi entrem al Miraval i observem que el cabal és abundant però no perillós. Anem amb compte perquè el José ha relliscat en un ressalt i s'ha donat un cop sense grans conseqüències, a part del morat que segur que li sortirà posteriorment. Anem salvant petits ressals i algunes rampes fins a l'últim tram, que fem nedant, i

sortim a l'Hospital de Tella. En aquest punt finalitza aquest encadenament. Ja només ens resta canviar-nos de roba, que tenim en un cotxe, i pujar a buscar l'altre vehicle, situat a prop de Revilla. Són gairebé les sis de la tarda, la qual cosa vol dir que hem fet onze hores de descens, més dues d'aproximació. Malgrat tot, l'esforç ha valgut la pena, ja que és una exploració molt bonica i molt completa, esportivament parlant, és clar.

Dades tècniques

Situació

Des del poble d'Ainsa, seguim la carretera que va a Bielsa. Quan arribem a l'Hospital de Tella prenem una desviació a mà dreta que ens porta al poble de Revilla. Haurem deixat un cotxe a l'Hospital de Tella, que és la sortida del descens, i l'altre el deixarem al poble de Revilla; així no haurem de pujar un bon

Un altre aspecte del descens del barranc del Consusa superior.

tram de carretera a peu per a arribar al lloc on hem deixat el cotxe, ja que és bastant pesat haver de caminar després de fer una exploració dura com és aquesta. Un cop a Revilla, pel darrere de l'església trobem un camí que ens porta fins al circ de Gurrundué, el seguirem fins que trobem un corriol amb una forta pujada, que en algun punt perdem per a tornar-lo a recuperar al cap de pocs metres, i, passat un bosc, ja podrem observar els cingles del Consusa superior. Seguim vorejant aquests cingles fins a arribar a l'evident entrada del barranc.

Descripció

El Consusa superior comença amb un pou de 20 metres seguit immediatament per un altre de 25 metres. Hem trobat sense interrupció pous de curt desnivell i el tram encaixat finalitza amb un últim pou

de 19 metres. A continuació seguim per una zona oberta fins a trobar un ràpel de 24 metres i ens situem a la capçalera del primer pou del Consusa inferior. Aquest barranc, pel que fa a l'aigua, és més espectacular que l'anterior. Anem trobant els pous quasi sense interrupció, i en destacarem dos, de 9 i 8 metres, que sense aigua es poden convertir en una trampa a l'hora de sortir de les marmites buides. Un cop hem passat aquests pous i al cap de pocs metres, ens trobem en la zona més bonica d'aquest barranc, amb uns blocs encastats i uns salts llargs fins a l'últim, que consisteix en un espectacular ràpel de 30 metres pràcticament aeri. Aquest és el final del Consusa inferior. A continuació hi ha un tram sense gran interès i només podem fer ressaltar la Garganta de Estaronillo. Després trobem l'entrada del Miraval, que és un canyó

molt aquàtic i de gran bellesa pels seus meandres i les seves formes. Encara que és un canyó molt senzill, amb massa aigua pot arribar a ser molt perillós i és aconsellable que sempre, abans d'iniciar la seva visita, avaluem el cabal que porta. El canyó s'obre i al cap de pocs metres apareix l'Hospital de Tella. Fi del descens.

Horari

Aproximació: dues hores.

— Consusa superior: quatre hores de descens.

— Consusa inferior: de dues hores i mitja a tres.

— Miraval: quatre hores de descens.

Hem de tenir present també el temps del tram del Consusa inferior fins a l'entrada del Miraval.

Material

— Dues cordes de 40 metres i una de 30 metres (opcional per als ràpels més curts).

— Vestit sencer de neoprè.

— Baga i xapes per a reposar.

Període

Primavera, per a poder trobar aigua en el Consusa superior i inferior (atenció al cabal del Miraval; si tenim dubtes no hi hem d'entrar).

Desnivell

Mil metres.

Recorregut

Set quilòmetres.

Recomanació

Atenció al fregadís del neoprè a la pell, que ens podria arribar a produir llagues.

Mapa útil

Ordesa, Vignemale, Monte Perdido, escala 1:25.000. Ed. Alpina.

Història

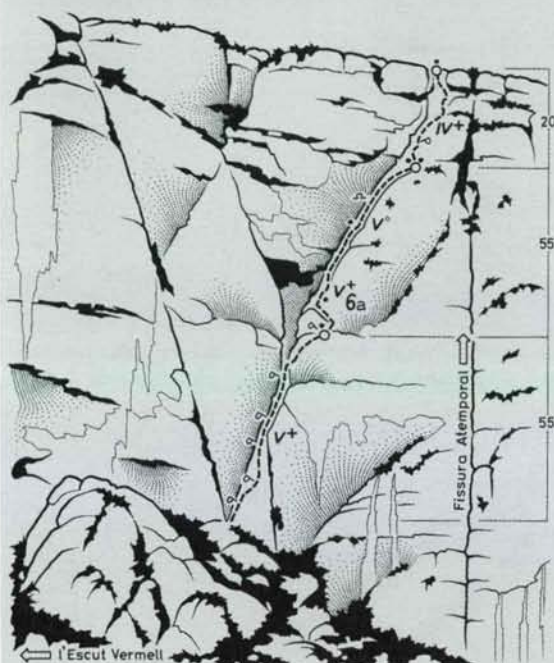
Primer encadenament realitzat la Setmana Santa del 1999, per À. Batllori, J. Manchón i un amic.

Nota important

Amb la delimitació actual del parc nacional d'Ordesa - Mont Perdut - Añisclo, una part d'aquest barranc no es pot fer si no es té permís.

Serra de Sant Gervàs: sector oriental

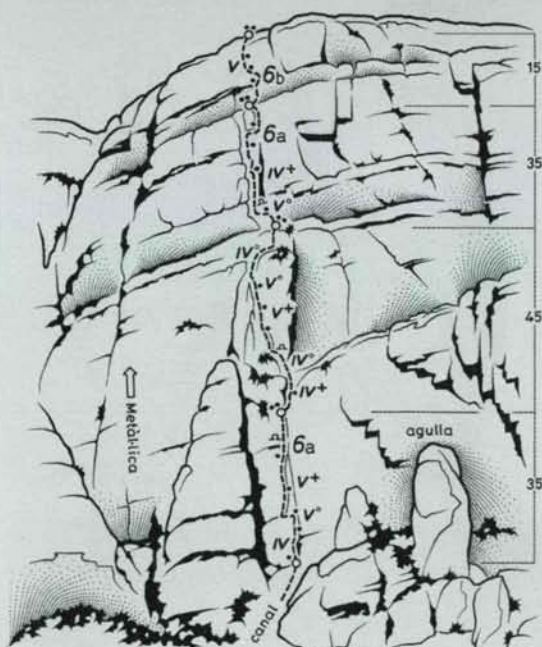
Via «Clásica de otoño» (130 m, MD*), 1a. asc. 6-X-2001, per José del Val i Sidarta Gallego. Material: joc complet de friends i aliens.

Alt Urgell: Canelles

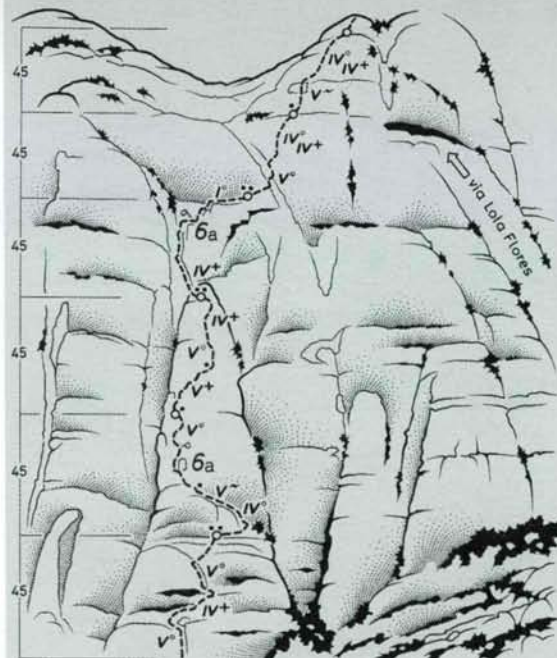
Via «Mader Mei» (270 m, ED/A*), 1a. asc. II-1999, per Marcel Millet, Jordi Comas, Xavi Bonatti i Sergi. Material: molts pitons, ploms, ganxos, etc.

Serra de Mont-roig: Pilar sin brillo

Via «Terra Ferma» (130 m, MD*), 1a. asc. 2-XI-2002, per Àlex Vives, Sergi Catalán, Luís López i Armand Ballart. Material: joc de tascons o aliens.

Serra de Sant Honorat: roc de Rumbau

Via «Alto Standing» (270 m, MD+), 1a. asc. 29-IX-2002, per Sergio Ramos i Armand Ballart. Material: 6 pitons, tascons i camalot núm. 1.

Aquestes vies de les pàgines 37 i 38, substitueixen les que van aparèixer a les pàgines 256 i 257, de l'anterior revista (núm. 844). Per un error, els croquis, els peus i les localitats no tenien cap relació entre ells. Esperem que disculpeu les molèsties que us hàgim pogut ocasionar.

VIES D'ESCALADA

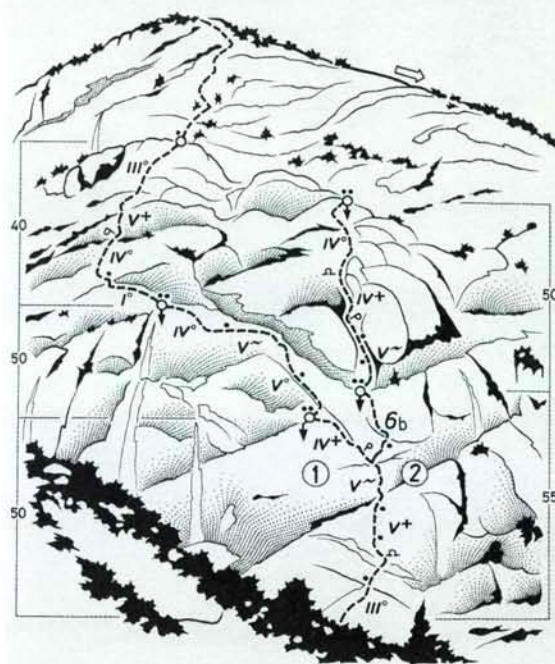
a cura d'Armand Ballart

Ports d'Arnes: Punta Falconera

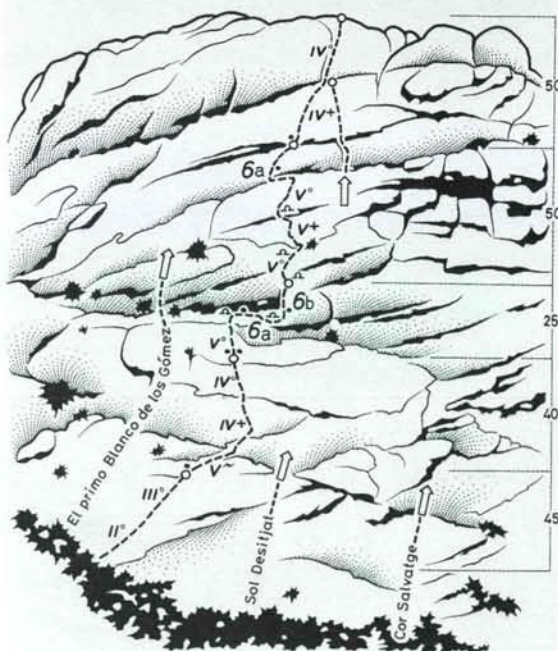
Via «Crucigrama» (200 m, MD⁺), 1a. asc. 23-IX-2002, per Àlex Vives i Armand Ballart. Material: joc de tascons i cordinos.

Ports d'Arnes: Punta Falconera

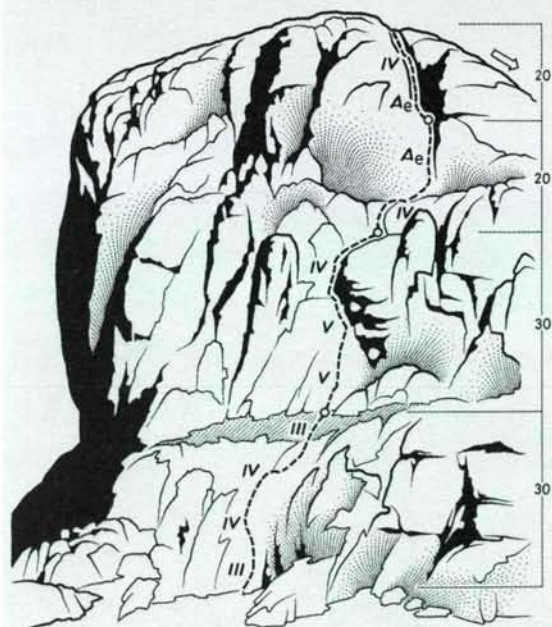
1. Via «Cap Sant» (140 m, MD). 2. Via «Màverich» (105 m, ED), 1ª asc. 25-XI-2000, per J. E. Castellnou i Pedro Querol. Material: joc de tascons.

Ports de Beseit: la Gronsa central

Via «Gronsamàtic» (200 m, ED), 1a. asc. 22-IX-2002, per J. E. Castellnou, Xavi Riera i Armand Ballart. Material: 4 pitons variats, tascons i aliens.

Baix Ebre: Morrall de Cabrafreixet

Via dels Camarlencs (100 m, MD/A⁺), 1a. asc. 19-VI-1993, per Joan Tiron i Víctor Navarro. Material: 5 pitons, tascons i xapes recuperables.

[illegible]

MUNTANYA
Núm. 845
Febrer 2003

NOTÍCIES

L'exposició «Verdaguer i Gaudí, dues visions de la muntanya»

Com a cloenda de l'Any Internacional de les Muntanyes, el Centre Excursionista de Catalunya organitzà una exposició itinerant que unia tres commemoracions que se celebraren durant l'any 2002: l'Any Internacional de les Muntanyes, els cent cinquanta anys del naixement de l'arquitecte Antoni Gaudí i el centenari de la mort del poeta Jacint Verdaguer.

L'exposició explicava la relació de l'arquitecte i el poeta amb l'excursionisme i la muntanya, i com aquesta relació va poder influir sobre les seves respectives obres.

Cal dir que Verdaguer i Gaudí convivien com a socis de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, una de les dues entitats que formaren el Centre Excursionista de Catalunya, durant prop de vint anys, al llarg dels quals participaren activament en la vida corporativa.

Antoni Gaudí fou vocal de la Junta Directiva durant els anys 1880 i 1881, assistí a excursions i visites culturals, fou comissionat en diverses actuacions per al salvament del patrimoni històric i tingué cura del petit museu social. Jacint Verdaguer, per les seves obligacions sacerdotals, no podia acudir com Gaudí a les excursions socials de cap de setmana, però, en canvi, aprofità les vacances per a recórrer el Pirineu català, des del Rosselló fins a la Maladeta, per escriure el poema *Canigó*. Mossèn Cinto llegí en primícia els seus poemes i ressenyes d'excursions en la petita sala de l'Associació.

La inauguració de l'exposició «Verdaguer i Gaudí, dues visions de la muntanya» tingué lloc el 5 de novembre, i durant tot el mes estigué a la sala d'exposicions del Museu de l'Esport - Centre d'Estudis Dr. Melcior Colet de Barcelona.

Durant el mes de desembre va ser traslladada a la sala d'exposicions del Centre del Modernisme, ubicada als baixos de la casa Amatller, al passeig de Gràcia de Barcelona.

Tant en el Museu de l'Esport com a la casa Amatller, es van fer a l'inici de l'exposició actes inaugurals en els quals col·laboraren el Grup de Teatre del Centre Excursionista de Catalunya amb la lectura de textos i

poemes de Jacint Verdaguer relacionats amb la muntanya.

El mes de juliol aquesta exposició s'instal·larà a la sala d'exposicions del Centre Excursionista de Catalunya.

El Centre ha ofert aquesta exposició a totes les entitats excursionistes de Catalunya; d'aquesta manera es podrà visitar, al llarg del 2003, en altres poblacions de les nostres comarques.

El suport del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, com també la col·laboració de la Secretaria General de l'Esport i de l'Institut del Paisatge Urbà de l'Ajuntament de Barcelona, han estat decisius a l'hora d'organitzar aquesta exposició.

F. B.

Homenatge a Josep Iglésies, Cèsar August Torres i Ramon Arabia

Els passats mesos de novembre i desembre s'organitzaren una sèrie d'actes per a recordar tres excursionistes històrics, socis il·lustres del Centre Excursionista de Catalunya: Josep Iglésies i Fort, Cèsar August Torres i Ferrer, i Ramon Arabia i Solanas.

Al llarg de l'any 2002 coincidien aniversaris importants de tots tres: els cent cinquanta anys del naixement de Cèsar August Torres i el centenari de la publicació de la seva primera guia del Pirineu Català, el centenari del naixement de Josep Iglésies, i el de la mort de Ramon Arabia.

Els actes consistiren en tres conferències i tres excursions a indrets relacionats amb cada un dels homenatjats.

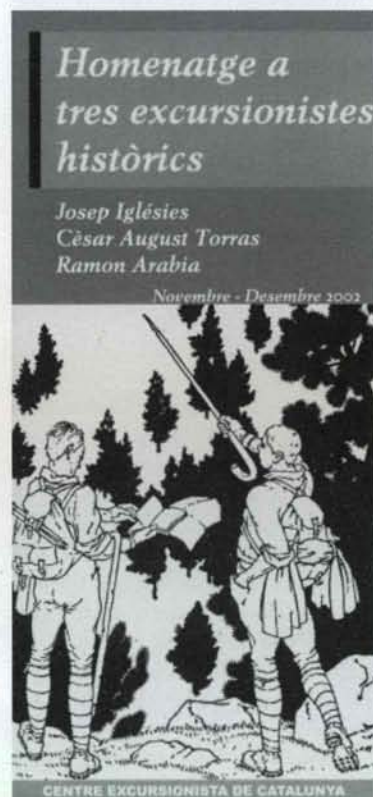
La conferència dedicada a Josep Iglésies i Fort va anar a càrrec de Pere

Català i Roca, el dijous 14 de novembre, en la qual llegí i comentà l'escrit que la vídua de Josep Iglésies li va llegir, que titulà: *Josep Iglésies vist per la seva vídua*.

La dedicada a Cèsar August Torres anà a càrrec de Joaquim Cabeza i Valls, que ens parlà del personatge però també de la seva obra escrita. Tingué lloc el dijous 28 de novembre.

La tercera conferència, el dijous 19 de desembre, fou la que glossà la vida i l'obra de Ramon Arabia, a càrrec de Carles Albesa i Riba.

Pel que fa a les excursions, la dedicada a Josep Iglésies va ser a les muntanyes de Prades, el diumenge 17 de novembre, en la qual participà també la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus. Al costat del monò-

Joaquim Cabeza va glossar la figura de Cèsar August Torres, al peu del monument que li van dedicar fa anys a Camprodon, en presència de l'alcalde de Camprodon i del president del Centre Excursionista de Catalunya que presidien l'acte.

lit que s'alça en memòria de Josep Iglésies, tocant a les ruïnes del refugi de les Airasses del poble de la Mussara, el president del Centre de Lectura de Reus, Pere Anguera i Nolla, i el vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya, Francesc Beato i Vicens, van fer uns parlaments glossant la figura de Josep Iglésies.

La vall de Camprodon fou el lloc escollit per a recordar Cèsar August Torras, amb una visita al monument que hi té dedicat prop de la font del Boix. El diumenge 1 de desembre, en aquest monument, l'ajuntament de la vila de Camprodon i el Centre Excursionista de Catalunya hi col·locaren una placa per recordar els dos aniversaris que se celebraven: els cent cinquanta anys del naixement de Cèsar August Torras i el centenari de la publicació de la seva primera guia. Al peu del monument, l'alcalde de Camprodon, Esteve Pujol i Badà, i el president del Centre Excursionista de Catalunya, Enric Nosàs i Sisquella, pronunciaren uns parlaments en els quals glossaren l'obra de Cèsar August Torras i la seva vinculació amb la vall de Camprodon i l'excursionisme. Joaquim Cabeza i Valls ens va recordar la vida i l'obra de Cèsar August Torras.

En aquest acte hi assistiren una cinquantena de socis del Centre, com també un nombrós grup de persones dels pobles de la vall de Camprodon.

A la tarda hi hagué sardanes amb la Cobla Nova d'Olot, i s'inaugurà una exposició fotogràfica: «150 anys del naixement de Cèsar August Torras», amb imatges del nostre arxiu fotogràfic, a la sala de la Cooperativa.

Ramon Arabia i Solanas fou recordat el diumenge 15 de desembre amb una excursió al Montseny.

Tant en les conferències, a la sala d'actes, com en les excursions, hi par-

ticiparen un nombrós grup de socis.

Amb aquests homenatges, el Centre vol fer palès el seu reconeixement als nostres socis il·lustres, per recordar-los i donar-los a conèixer.

F. B.

L'excursionisme participa en l'Eurocongrés 2000

L'excursionisme, com a moviment cultural i esportiu tan arrelat en la societat catalana, ha volgut estar present en aquest Eurocongrés 2000, que es defineix com a congrés de congressos per a repensar el futur, i que té com a objectiu l'apropament a Europa, per ocupar-hi el lloc que ens correspon.

Per això el passat dissabte 14 de desembre, a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, es va celebrar una taula rodona, en què es van debatre el present i el futur de l'excursionisme, després d'haver parlat del pirineisme del vessant nord i sud de la serralada.

Aquest acte fou convocat pel Centre Excursionista de Catalunya i la Unió Excursionista de Catalunya, amb el suport de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, i s'hi convidà totes les entitats excursionistes de Catalunya i de les comarques de la Catalunya Nord.

Després d'unes paraules de benvinguda de Francesc Beato i Vicens, vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya, i de Ramon Prieto i Gusi, president de la Unió Excursionista de Catalunya, l'Eurocongrés 2000 va ser presentat pel seu director executiu, Joan Amorós i Pla.

Tot seguit Joseph Ribas, muntanyenc i escriptor, membre del Club Alpí Francès, i Josep M. Sala i Albareda, expresident del Centre Ex-

cursionista de Catalunya, ens parlaren de pirineisme.

Després d'una curta pausa, en què es va servir un refrigeri, s'encetà la segona part de l'acte, amb la taula rodona en què es plantejaren «El present i el futur de l'excursionisme». Quatre foren els ponents, que donaren la seva visió del tema que proposat: Antoni Glory, del Grup Pirineu Excursionista Nord-Català; Francesc Roma i Casanovas, de l'Agrupació Excursionista de Granollers; Joan Cervera i Batariu, del Club Excursionista de Gràcia, i Jaume Bonaventura i Ibars, del Centre Excursionista de Catalunya.

Després de la intervenció dels quatre ponents, s'obrí un debat entre els assistents, amb preguntes que van ser contestades des de la taula. El resum d'aquest debat es farà arribar a la secretaria de l'Eurocongrés 2000, perquè s'inclogui en les seves conclusions.

Més de cinquanta excursionistes d'unes quinze entitats participaren en aquest acte.

F. B.

Inauguració del nou refugi Toubkal, a l'Atlas

El CAF de Casablanca ens informa de la inauguració, el passat mes de setembre, del nou refugi Toubkal, que substitueix l'antic refugi Louis Neltner.

Aquest nou refugi està situat a 3.207 m d'altitud, a uns seixanta quilòmetres al sud de Marràqueix (Marroc) en el massís de l'Atlas. Des d'aquest refugi es facilita l'ascensió de cinc cims de més de quatre mil metres.

L'espectacular augment, aquests últims anys, de muntanyencs que visiten l'Atlas, justifica aquesta nova instal·lació, que té una capacitat de 86 places distribuïdes en cinc dormitoris, un menjador, cuina perfectament equipada, dutxes i sanitaris. Per al seu consum energètic s'hi ha instal·lat una petita central hidroelèctrica, i per al tractament de les deixalles una incineradora.

Per a fer reserves i tenir més informació d'aquest refugi, us podeu adreçar a:

CAF Casablanca. 1 rue Aknoul, B. P. 6178. 20000-Casablanca. Tel. 00 212 227 00 90. Fax 00 212 229 72 92.

Adreça electrònica: activ@cafmaroc.co.ma. web: www.cafmaroc.co.ma/refuges/toubkal/toubkal.asp

F. B.

Una sessió de l'Eurocongrés a la sala d'actes del Centre. D'esquerra a dreta: Jaume Bonaventura, Antoni Glory, Francesc Beato, Joan Cervera i Francesc Roma, en el moment d'iniciar la Taula Rodona en la que es va debatre el present i futur de l'excursionisme.

© Fotografia: Carles Sierra.

LLIBRES & MAPES

Cumbres Pirenaicas. Primeras ascensiones

Claude Dendaletche. SUA Edizioak. Bilbao 2002. 224 pàgs., il·l.

Els llibres dedicats al Pirineu s'han enriquit darrerament amb unes quantes obres que han traspassat els límits habituals de les guies i reculls d'itineraris excursionistes per assolir un nivell literari i esdevenir volums dignes de figurar en biblioteques, excel·lint per la seva presentació. Algunes editorials s'han dedicat en aquesta faceta més cultural de la història del pirineisme i de la conquesta del Pirineu. N'és una mostra que ha esdevingut un clàssic *L'Aneto i els seus homes*, de Jean Escudier, reeditat fa poc amb motiu dels 125 anys del Centre Excursionista de Catalunya.

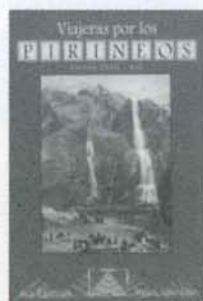
També SUA Edizioak va reeditar la interessantíssima obra *La conquesta del Pirineu*, l'any 199, vint anys després de la primera, i ens ofereix ara dos nous títols dins de la mateixa col·lecció de «Biblioteca Pirineu». L'autor de *Cumbres pirenaicas*, biòleg i investigador, s'ha dedicat a fons a l'estudi de les muntanyes i en especial del Pirineu, tant des del punt de vista de la biologia com de l'etnografia, la història i la cultura. En aquest llibre exhuma els textos que s'han pogut trobar de les primeres ascensions registrades de nou cims del Pirineu: Midi d'Ossau (1795), Mont Perdut (1802), Mont Valier (1802), Montcalm (1807), Maladeta (1817), Vinhamala (1838), Aneto (1842), Pica d'Estats (1864), Cotiella (1865), els dos darrers del gran pirineista Henry Russell.

Es tracta d'un treball de recerca pacient que l'autor ha dut a terme malgrat el desconeixement que es tenia de molts textos i l'oblit en què havien caigut. La gran majoria de descobridors del Pirineu coneguts foren francesos posseïdors de grans fortunes i cultura que es reunien preferentment en els balnearis de la regió

central del Pirineu i foren atrets pels grans cims, deixaren belles ressenyes de les seves expedicions i posaren de moda els cims. Per a molts d'ells la realització de mapes i el mesurament de les altures eren la primera preocupació.

A més de fotografies en color, el llibre conté preciosos gravats i litografies i la reproducció de portades de destacats llibres d'aquella època i d'alguns mapes. En fi, es tracta d'una obra altament meritòria que dona a conèixer interessants detalls de les primeres ascensions efectuades, amb totes les dificultats imaginables, per uns grans enamorats de la muntanya i estudiosos de la natura.

J. Bordons

Viajeras por los Pirineos. Siglos XVIII-XIX

Nanon Saint-Lébe. SUA Edizioak. Bilbao, 2002. 184 pàgs., il·l.

Presentat simultàniament amb *Cumbres pirenaicas* i dins de la mateixa «Biblioteca Pirineos», ens ha arribat aquest interessantíssim llibre dedicat a les dones que durant els segles XVIII i XIX, la majoria franceses i moltes angleses, van protagonitzar proeses de muntanya inèdites o van descobrir el Pirineu gràcies a les estades en els balnearis. La «Biblioteca Pirineos» està publicant uns llibres altament interessants sobre aspectes de la història de la descoberta i el coneixement dels cims pirenaics, amb una bella presentació, tapa dura i excel·lents il·lustracions, oferint una lectura absorbent.

L'autora de *Viajeras por los Pirineos*, nascuda a l'Alta Garona francesa, des d'on podia efectuar freqüents excursions pels Pirineus, amb els quals se sentia estretament identificada, va dedicar-se a la investigació i és autora de diversos llibres dedicats a la serralada. En aquest llibre, una cinquantena de dones, a través dels seus relats, diaris o biografies, expliquen les seves experiències i ens proporcionen un veritable tresor de literatura del Pirineu. Es tracta de dones de famílies acomodades ((des d'aristòcrates a artistes i aventureres) i amb un

gran esperit, que van deixar constància de les seves proeses; entre les quals adquirí especial rellevància l'anglesa Ann Lister (1791-1840), que, quan l'Aneto i la majoria de tres mils encara no s'havien conquerit, aconsegueix pujar al Mont Perdut (1830) i fer la primera ascensió del Vinhamala (1838) anticipant-se uns quants dies al Príncep de la Moskova, que intentava ser el primer.

J. Bordons

Rocacorba

Lluís Willaert i Garcia. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2001. Barcelona 2001. 158 pàgs.

Serra de Finestres - Les Medes - La Barroca.

Lluís Willaert i Garcia. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2001. 191 pàgs.

El conjunt orogràfic de les serres de Finestres i Rocacorba és un dels més meridionals del nostre Prepirineu, però no pas dels menys accidentats. De fet, aquest subsistema, de fàcil accés per la seva situació geogràfica, per la seva manca de dificultats tècniques des del punt de vista excursionista i per la bellesa dels seus paisatges, mereix una especial atenció, que no sempre s'ha vist satisfeta.

Malgrat tot, en els temps incipients de la nostra bibliografia excursionista, el seu indubtable atractiu havia merescut ja l'atenció dels autors més remarcables de l'època. El primer fou probablement Artur Osona, que en el seu volum *Guia itineraria de les Serres de Collsabre i de la Magdalena*, publicat l'any 1898, ja esmenta diversos itineraris per aquestes contrades. Més detalls ens proporciona Cèsar August Torras, que s'ocupa àmpliament de la zona, i ofereix una important informació històrica, geogràfica i ex-

cursionista, en el volum II (Garrotxa) datat el 1910, de la seva monumental obra *Pirineu català*.

Bastant més tard, l'any 1931, apareix l'important estudi monogràfic de Santaló i Parvovell, *El Gironès i Banyoles*. Esmenem també uns breus però interessants treballs de J. Canudes i de Francesc Gurri, el d'aquest publicat en la present revista l'any 1955.

Ha calgut esperar, però, fins ara, per a celebrar amb satisfacció l'aparició dels dos esmentats volums, ambdós obra del nostre consoci Lluís Willaert i Garcia, editades sota els auspicis de la benemèrita editorial Publicacions de l'Abadia de Montserrat, dins de la col·lecció «Guies del Centre Excursionista de Catalunya».

El seu autor es un veterà i actiu membre de la nostra entitat, nascut a la Garrotxa, pregonament arrelat amb la seva comarca i bon coneixedor de la seva geografia i dels itineraris excursionistes que d'una manera tan detallada com sistemàtica descriu, tant pel que fa a les carreteres i pistes d'accés, com als camins de muntanya, aquests darrers articulats en una cinquantena d'itineraris entre els dos volums, molts d'ells ja clàssics, però molts d'altres totalment inèdits, com, per exemple, els que es dediquen a les serres de les Medes i la Barroca, cosa que permet veure noves fites geogràfiques, alhora que divulgar aspectes desconeguts de les comarques del Gironès, la Garrotxa o el Pla de l'Estany.

Un ampli i ben escollit conjunt fotogràfic i els indispensables croquis cartogràfics arrodoneixen els dos interessants volums, que, amés, compten amb uns complets índexs bibliogràfic i toponímics.

En resum, dues publicacions que cal registrar com a indispensables en el capítol de la bibliografia del nostre Pirineu.

Josep Girona

Escalades als Frares Encantats de Montserrat

Daniel Brugarolas. Col·lecció «Azimut», 35. Cossetània edicions. Valls 2002. 240 pàgs., il·l.

Caminades pel Massís del Port

Vicent Pellicer Ollés. Col·lecció «Azimut», 37. Cossetània edicions. Valls 2002. 120 pàgs. Il·l.

Hem rebut aquests dos nous títols de la interessant col·lecció «Azimut» d'excursionisme.

El primer, prologat per la veterana escaladora i membre del Centre Excursionista de Catalunya, Maria Antònia Simó, és una compilació d'escalades feta per l'actiu membre del CADE i del mateix Centre, Daniel Brugarolas, que, amb aquesta obra, ha obtingut el II Premi Vèrtex que convoca la FEEC. En el llibre es fa història d'aquesta regió montserratina tan especial, amb una relació de les balmes, bivacs i fonts i presentant una llista de les agulles que es descriuen, acompanyada, cada via, de croquis i algunes fotografies.

En segon llibre és un segon títol de l'autor sobre el Port, publicat en la mateixa col·lecció. Es tracta de dinou excursions pel massís que comprèn les comarques del Matarranya, la Terra Alta, el Baix Ebre, el Montsià i el Baix Maestrat. Presenta uns recorreguts ben detallats, il·lustrats amb fotografies en blanc i negre i excel·lents mapes en color de cada itinerari.

J. Bordons

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Martí Puras i Rexach i amb la col·laboració de Llibreria Quera

Guies itineràries

Excursiones por Calasparra. 17 itineraris. Àngel Ortiz i Lázaro Giménez. Federación Regional de Murcia.

Tierras Altas de Abanilla, Fortuna y Molina de Segura. 12 excursiones por parajes escondidos. M. Moyano i J. A. Moya. Federación Regional de Murcia.

Excursiones por el río Segura, afluentes y ramblas. A pie y en BTT. II part. Àngel Ortiz i Lázaro Giménez. Federación Regional de Murcia.

Guía Parque Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. F. X.

Gregori i M. A. Comamala. Editorial Alpina.

Itinerari geològic pel Figueró-Montmany. Coll d'en Tripetà. Joan Rosell. Universitat de Girona. Col·lecció «Dialogant amb les pedres», 10.

Conesa. Itineraris. Xavier Martorell i Boada. Col·lecció «Azimut», 34. Editorial Cossetània.

Passejades per Montserrat. Antoni Aragón i Jordi Lalueza. Editorial Pòrtic.

Sostres comarcals de Catalunya. Jordi López Miquel. Col·lecció «Azimut», 36. Editorial Cossetània.

Caminades pel massís del Port. Vicent Pellicer Ollés. Col·lecció «Azimut», 37. Editorial Cossetània.

Picos de Europa. Travesías, excursiones y escaladas. Pedro Rodríguez Cubillas. Editorial Lancia.

De marcha. Paseos por el entorno montañoso granadino. Salvador Padilla Marín. Editorial Port Royal.

Cartografia

Mapa Montseny E 25. Editorial Alpina i Geoestel.

Mapa-guia Valle del río Aragón. Jaca y Canfranc. 1:40.000. Editorial Prames.

Barranquisme

Guía de descensos de cañones y barrancos de Sierra de Guara. Eduardo Gómez i Laura Tejero. Editorial Barrabés.

Monografies

El canvi ambiental i l'excursionisme. Diversos autors. Editorial Pòrtic i CEC.

Escalada

Escalades en Ariège. La dent d'Orlu. 50 grandes voies. J. D. Achard.

Escalades als Frares Encantats. Montserrat. Daniel Brugarolas. Col·lecció «Azimut», 35. Editorial Cossetània.

Bicicleta de muntanya

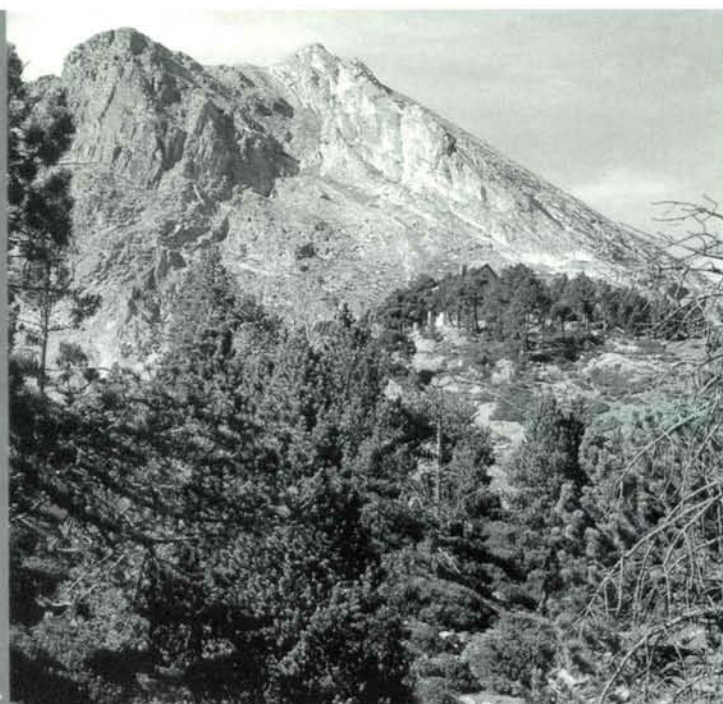
Rutes per l'Empordà en BTT. Sergi Lara i Garcia. Editorial Brau.

Espana en bici. Paco Tortosa i M. del Mar Fornés. RBA integral.

La Cerdanya amb BTT. 17 rutes amb BTT i a peu. Josep Castellet i Llerona. Sinopsis edicions.

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Fotoprotector

ISDIN · Crema
14-8.000*

Pell fotoprotegida a tots els nivells

El 14-8000 d'ISDIN aconsegueix la millor
fotoprotecció per a la pell
en la pràctica d'esports d'aventura
a l'aire lliure, independentment
de la condició climàtica existent o de la altura
sobre el nivell del mar on es desenvolupen.

8.000 metres

nivell del mar

corda tècnica multiusos

- ▲ Factor de protecció 45
- ▲ Protegeix de la radiació UV-A, UV-B i IR
- ▲ Waterproof - Sweatproof
- ▲ Especialment indicat per a cutis clars
i pells sensibles a la radiació solar

www.isdin.com

(*) Provat als 14 pics de més de 8.000 metres d'altitud que hi ha en el món.